

Torsdagen den
11 maj 1978

Torsdagen den 11 maj

Kl. 12.00

§ 1 Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

§ 2 Om åtgärder för att begränsa minderårigas möjligheter att köpa alkoholhaltiga drycker

Socialministern RUNE GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara *Marianne Karlssons* (c) den 27 april anmälda fråga, 1977/78:439, och anförde:

Herr talman! Marianne Karlsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att begränsa minderårigas möjligheter att köpa eller konsumera alkoholhaltiga drycker.

Jag vill i mitt svar hänvisa till vad som gäller enligt den lag om handel med drycker som trädde i kraft den 1 januari 1978. I 11 § stadgas att spritdrycker, vin och starköl inte får säljas eller utlämnas till den som kan antas ej ha fyllt 20 år. Utlämnning av alkoholdrycker skall också vägras om det finns särskild anledning anta att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon. Slutligen stadgas det att köparen på begäran är skyldig att styrka sin ålder.

Enligt 12 § är det också förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt skaffa alkoholdrycker bl. a. till den som kan antas ej ha fyllt 20 år. Brottet bestraffas med böter eller fängelse. Det hör givetvis till polisens allmänna brottsförebyggande och brottsutredande uppgifter att beivra brott av sådant slag.

Systembolaget bedriver en omfattande utbildnings- och informationsverksamhet bland de anställda, vari försäljningsbestämmelserna ingår som en viktig del.

Bolaget har också utfärdat interna instruktioner till butikspersonalen, vari bl. a. betonas vikten av att bestämmelsen om åldersgräns verkligen efterlevs. Av instruktionen framgår bl. a. att försäljaren skall begära legitimation av alla kunder som av utseendet att döma inte fyllt 25 år. Kan kunden inte styrka sin ålder skall inköp vägras. Bolaget har också särskilt ålagt butikschefen eller vid dennes frånvaro ställföreträdaren att tillse att försäljningsreglerna iakttas. Särskild uppmärksamhet skall av denne ägnas åt att försäljning inte sker till personer som ej fyllt 20 år. Bolaget bedriver också en intern uppföljande och rådgivande verksamhet genom särskilda konsulenter.

Jag är medveten om att det trots dessa åtgärder kan förekomma fall där minderåriga kunnat köpa alkoholdrycker. I massmedia har under senare tid publicerats vissa uppgifter om att inköp gjorts av person som inte fyllt 20 år. Jag har erfarit att systembolaget uppmärksammat detta och i interna

Om åtgärder för att begränsa minderårigas möjligheter att köpa alkoholhaltiga drycker

Torsdagen den
11 maj 1978

*Om åtgärder för
att begränsa min-
derårigas möjlig-
heter att köpa
alkoholhaltiga
drycker*

meddelanden ånyo påpekat vikten av att åldersgränsen efterlevs. Jag utgår från att bolaget även i fortsättningen följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som erfordras för att regelsystemets efterlevnad skall vara effektiv.

Jag vill vidare peka på att i den alkoholpolitiska propositionen som riksdagen antog förra året betonades vikten av att totalkonsumtionen begränsas och att ungdomen skyddas. Socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor har nyligen börjat sitt arbete. Den har till sitt förfogande medel för utökad information på detta område.

Jag utgår ifrån att den förbättrade informationen kommer att medföra en större insikt om alkoholproblemen och därmed en ökad känsla av ansvar för att inte tillhandagå yngre med alkohol. I avvaktan på utvecklingen av här berörda insatser är jag inte nu beredd att vidta några ytterligare åtgärder.

MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Anledningen till att jag ställde frågan var en artikel i Norrköpings Tidningar den 15 april detta år. Överskriften löd: "Minderårig fick köpa på Systemet". Ungdomar från Ungdomens nykterhetsförbund hade skickat ut en 14-årig kamrat för att se om han fick köpa ut alkohol. I två av tre systembutiker fick han det han begärde. En butik begärde legitimation. Dessa problem har även framkommit i ett TV-program.

Från Ungdomens nykterhetsförbunds sida säger man sig inte vara förvånad. Man har genom kontakter med ungdomar i skolan förstått att det inte är så svårt att komma över alkohol, genom langning eller över disk. Som politiker, och kanske främst som förälder, ser jag mycket allvarligt på detta.

När riksdagen förra året tog ställning till de alkoholpolitiska frågorna sades det i det alkoholpolitiska program som då antogs – statsrådet påpekade också detta i sitt svar nyss – att åtgärder skulle vidtas med inriktning att begränsa den totala alkoholkonsumtionen och att samhällets insatser mot missbruk av alkohol skulle samordnas med insatser mot missbruk av narkotika och andra liknande medel. Tyngdpunkten i programmet skulle läggas på insatser för ungdom.

Denna inriktning är mycket viktig, och regeringen har redan gjort stora insatser. Att åldersgränsen 20 år för inköp av alkoholhaltiga drycker bibehölls var också riktigt – enligt min mening är det ganska lätt att se åldersskillnaden mellan en ung människa på 14 år och en som fyllt 20 år. Men det får inte hända sådana övertramp som vi har kunnat läsa om i tidningarna.

En SIFO-undersökning visar att vinkonsumtionen bland ungdom mellan 12 och 15 år femdubblats under år 1977. Då kan man verkligen ställa frågorna: Har ungdomarna själva fått inköpa detta vin på systembolaget? Har någon genom langning förmedlat det? Och den sista och kanske mest brännande frågan: Har föräldrar så dåligt omdöme att de köper vin till minderåriga?

Det talas ofta om att det är bland storförbrukarna som problemen finns. Om man grundlägger en vana att dricka alkohol i 12–15-årsåldern, är risken stor

för fortsatt storkonsumtion även i fortsättningen.

Man talar ogärna om de skador som följer av alkoholen. Men allvarliga bud når oss: Det föds i Sverige omkring 500 barn med alkoholskador varje år, skador som är orsakade av moderns missbruk. Ungefär 150 är allvarligt skadade både mentalt och fysiskt.

Jag skulle önska att man slapp se sådana rubriker som den jag sett på första sidan i en tidning. Där stod: "Ölkultur är bättre än supkultur". I Svensk Uppslagsbok kan man läsa att ordet kultur betecknar en utbildning (förfining) av en människas själsliga eller kroppsliga egenskaper eller av hennes sätt att uppträda. Tyvärr medför förtäring av alkohol inte dessa egenskaper. Låt oss därför slippa höra talas om kultur i samband med alkoholdrycker!

Herr talman! Jag måste säga till statsrådet Gustavsson att jag tyvärr inte finner att svaret innehåller så många positiva saker. Därför skulle jag gärna vilja fråga statsrådet om han inte vore beredd att medverka till att en stark informationskampanj görs. Man skulle kanske kunna gå ut med en sådan i samråd med nykterhetsorganisationerna och andra ideella föreningar, t. ex. Hem och skola-föreningen. Trots alla bestämmelser som finns och som statsrådet har pekat på i svaret är ju förhållandet att man lätt kan köpa alkohol, även om man är 12-15 år. Jag vill alltså fråga om statsrådet är beredd att medverka till att genomföra en sådan informationskampanj som jag här talat om.

Socialministern RUNE GUSTAVSSON:

Herr talman! Marianne Karlsson breddar den här debatten till att också omfatta allmänna insatser på det nykterhetspolitiska området. När det gäller den direkta frågan om jag inte vill medverka till en informationskampanj vill jag hänvisa till den alkoholpolitiska nämnd som började sitt arbete den 1 januari i år i enlighet med det beslut som riksdagen fattade förra året. I den har vi i stort sett hela Folkrorelsesverige engagerat. Det är denna nämnd som bl. a. också har medlen för information till sitt förfogande, och jag utgår ifrån att det blir en ordentlig information i det här avseendet.

Marianne Karlsson tar vidare upp en annan mycket viktig fråga, och den gäller föräldraansvaret. Det går inte att bara hänvisa till fattade beslut och ropa på samhällets hjälp, utan föräldrarna måste medverka i det här arbetet. Den stora frågan är ju: Hur får ungdomarna tag på den här spriten? Jag är inte övertygad om att det är direktinköpen på systembolagen som ligger bakom förhållandet att ungdomarnas alkoholkonsumtion är så stor.

Som jag nämnde i svaret har systembolaget utfärdat interna instruktioner till personalen, vari man bl. a. betonar vikten av att bestämmelsen om åldersgränsen verkligen efterlevs. Det förtjänar påpekas att den fackliga organisationen, systembolagets personalförening, är helt enig med företagsledningen om just det här.

Vi har ju ännu inte några officiella, systematiska undersökningar som klarlägger ungdomarnas alkoholvanor efter mellanölsförbudet. Därför kan jag inte heller säga någonting om utvecklingen.

I vissa sammanhang har det väl antytts att personalen i somliga butiker har

*Om åtgärder för
att begränsa min-
derårigas möjlig-
heter att köpa
alkoholhaltiga
drycker*

Torsdagen den
11 maj 1978

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om studier av
långtidseffekterna
av oljekatastrof i
Himmerfjärden*

blivit hotad, om försäljning ifrågasatts. Det är också riktigt att andra ordningsstörande händelser har inträffat i några butiker. Under hand har jag inhämtat att systembolaget har vakter i vissa butiker, men det är viktigt att göra klart för sig att vakterna inte övertar personalens uppgifter i fråga om försäljningskontrollen, utan den utförs av systemets egen personal. Vakternas uppgift är att hålla ordning och inte att sälla kunder vid försäljningen.

MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det senaste inlägget.

Jag inser att det kan vara mycket svårt för personalen i systembutikerna. Man har också hört att den hotas på olika sätt. Men då kunde kanske systembolaget anställa mer personal.

Jag är också tacksam för socialministerns ytterligare kommentarer, därför att de visar att han har en mycket positiv och progressiv syn på alkoholfrågorna. Jag vet att den nya regeringen har det, och det är vi mycket tacksamma för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Meddelande om interpellationssvar

1977/78:165 om industriutsläppen i Stenungsund

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill meddela att jag hade för avsikt att besvara interpellationen nr 165 av Lars-Ingvar Sörenson om industriutsläppen i Stenungsund den 8 maj 1978. Interpellanten var emellertid förhindrad att ta emot svaret den dagen. Efter överenskommelse kommer interpellationen att besvaras den 22 maj 1978.

§ 4 Om studier av långtidseffekterna av oljekatastrof i Himmerfjärden

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara *Ylva Annerstedts* (fp) den 20 april anmälda fråga, 1977/78:423, och anförde:

Herr talman! Ylva Annerstedt har, med hänvisning till oljeutsläppet från fartyget *Tsesis* i Himmerfjärden i oktober 1977, frågat mig vilka insatser jag kan göra för att detta unika tillfälle till uppföljning av en oljekatastrof skall kunna utnyttjas.

Det är angeläget att miljöeffekterna av oljeutsläppet i Himmerfjärden undersöks så noga som möjligt. Sådana undersökningar kan väsentligt öka kunskapen om effekterna av större oljeutsläpp i våra skärgårdar och vara av

värde för bedömningen av vilka åtgärder som behöver sättas in.

Omedelbart efter olyckan gjordes vissa undersökningar av Askölaboratoriet med anslag från statens naturvårdsverk och från tullverket. Naturvårdsverket har vidare beviljat anslag till Institutet för vatten- och luftvårdsforskning för en studie av djurlivet, vilken bl. a. innefattar kläckningsförsök med strömmingsrom för att utvärdera om rommen påverkats av oljan. Vidare kommer naturvårdsverket att utföra en studie av effekterna av saneringsarbetet på stränderna.

Det ankommer på naturvårdsverkets forskningsnämnd att fördela de av riksdagen beviljade anslagen för miljövårdsforskning. Det är riktigt som Ylva Annerstedt uppger i sin fråga att en ansökan av Askölaboratoriet om medel för en mycket omfattande undersökning av långtidseffekterna av oljeutsläppet i samband med Tsesisolyckan avslogs av forskningsnämnden i mars 1978. Sedan ytterligare diskussioner förts om inriktningen av undersökningsarbetet har forskningsnämnden, enligt vad jag erfarit, numera beviljat ytterligare anslag till Askölaboratoriet. Långtidseffekterna av oljeutsläppet kommer därmed att kunna följas.

Avslutningsvis vill jag framhålla att utsläpp av olja och kemikalier från fartyg utgör ett mycket allvarligt miljöproblem. Ett omfattande arbete pågår inom en rad sektorer för att utveckla sjösäkerheten och skyddet av den marina miljön. Enligt min uppfattning behövs emellertid ytterligare åtgärder. Regeringen kommer därför att från miljösynpunkt göra en översyn av de problem som hänger samman med fartygstransporter av olja och kemikalier i syfte att minska skaderisken vid sådana transporter.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Det är positivt att statsrådet ger uttryck för det angelägna i att undersöka miljöeffekterna noga. I detta sammanhang är det emellertid viktigt att det sker snabbt. Tidsfaktorn har nämligen mycket stor betydelse för Askölaboratoriets möjligheter att framgångsrikt utföra de undersökningar man ansökt om medel till.

Som jordbruksministern nämnde i sitt svar gjorde Askölaboratoriet redan strax efter Tsesisolyckan i farleden mellan Södertälje och Landsort vissa undersökningar. Undersökningarna omfattade plankton, strandzonens flora och fauna m. m.

Studien av oljeolyckans akutskede avslutades i december 1977, och i samband härmed ansökte Askölaboratoriet om medel för en uppföljning av långtidseffekterna på ekosystem och organismer i Himmerfjärden. Medlen avsåg ett forskningsprogram som kostnadsberäknats till ca 870 000 kr. och som skulle avse en ettårsperiod.

Denna ansökan bordlades av naturvårdsverkets forskningsnämnd i december 1977. Forskningsprogrammet diskuterades under januari 1978 av representanter för laboratoriet och naturvårdsverket men avslogs vid sammanträde den 16 mars i år, med motiveringen att programmet inte i tillräckligt hög grad skulle ge praktiskt användbara resultat för framtida

Nr 140

Torsdagen den 11 maj 1978

Om studier av långtidseffekterna av oljekatastrof i Himmerfjärden

Torsdagen den
11 maj 1978

*Om utbyggnad av
fiskodlingen i Mörrum*

oljebekämpning.

Motiveringen är måhända något märklig, då ju oljebekämpning knappast är Askölaboratoriets område.

Vad som nu är viktigt att studera är långtidseffekterna av en oljekatastrof. Man vet att oljan på stränderna försvinner, men inte mycket om vad som händer med det marina systemet på lång sikt.

Tillfället att undersöka Himmerfjärden är unikt mot bakgrund av att det gäller vatten och stränder, som under många års arbete blivit kartlagda av Askölaboratoriet. Man har alltså ett utsökt tillfälle att göra jämförelser.

Jag talade tidigare om tidsfaktorn. En viktig del av laboratoriets forskningsprogram var nämligen att studera olika fiskarters lekperiod för att undersöka om eventuella förändringar kunde konstateras efter oljecolyckan. Som bekant inträffade denna under tidig vår. Eftersom vi nu redan skriver den 11 maj, är denna del av forskningsprogrammet nästan omöjliggjord.

Jordbruksministern nämnde i sitt svar att forskningsnämnden beviljat ytterligare anslag till Askölaboratoriet. När jag ställde min fråga var detta inte aktuellt utan anslaget beviljades i måndags, den 8 maj. Om det är min fråga som föranlett aktiviteten, är jag mycket nöjd. De nu beviljade medlen avser emellertid en pilotundersökning – en mycket begränsad undersökning som främst tar sikte på vad som har hänt hittills och vad som kan återstå att undersöka i fortsättningen.

Man beräknar att bli klar under juni eller juli, och då avser man att återkomma med en ansökan om medel för en större och mer ingående undersökning. Jag hoppas att ansökningen kommer att behandlas lika positivt som varit fallet när det gäller den nu nämnda pilotundersökningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om utbyggnad av fiskodlingen i Mörrum

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara *Karl-Anders Peterssons* (c) den 26 april anmälda fråga, 1977/78:433, och anförde:

Herr talman! Karl-Anders Petersson har frågat mig om jag avser att vidta åtgärder för att bygga ut fiskodlingen i Mörrum.

Laxfisket i Östersjön har stor ekonomisk betydelse för yrkesfiskarna vid ost- och sydkusten. Eftersom den naturliga reproduktionen av laxfisket är otillräcklig, bedrivs sedan lång tid en omfattande odling av lax och öring. Den odlade fisken sätts ut, främst i älvmyrningar längs Östersjökusten, för att komplettera den naturliga reproduktionen.

Trots att de svenska laxfångsterna inte uppgår till mer än ca 20 % av de totala laxfångsterna i Östersjön svarar Sverige för ca 70 % av den totala reproduktionen av lax i Östersjön. Mot denna bakgrund har jag tagit initiativ till överläggningar med andra Östersjöstater i syfte att åstadkomma en

rättvisare fördelning av insatserna och kostnaderna för laxreproduktionen i Östersjön.

Det förhållandet att också andra stater som bedriver laxfiske i Östersjön i ökad utsträckning skall bidra till reproduktionen innebär dock inte att Sverige kan minska sina insatser på detta område. Denna uppfattning har jag gett uttryck för bl. a. i propositionen om riktlinjer för fiskeripolitiken som nyss har behandlats av riksdagen, som därvid biföll regeringens förslag att 1,7 milj. kr. skall anvisas för utsättning av laxfisk i kustvatten .

F. n. bedriver domänverket fiskodling i mindre skala i Mörrum. Verksamheten består främst i kläckning av rom. Enligt vad jag har inhämtat undersöks f. n. de närmare förutsättningarna för att bygga ut odlingsanläggningen så att produktion blir möjlig av utvandningsfärdig fisk, s. k. smolt. Härvid samarbetar domänverket bl. a. med fiskeristyrelsen och länsstyrelsen i Blekinge län. Det ankommer i första hand på domänverket att fatta beslut i denna fråga. Av betydelse i sammanhanget är i vad mån driftkostnaderna för anläggningen kan täckas genom tillräckligt stora beställningar av smolt. Enligt min mening torde goda förutsättningar föreligga här för. Med hänsyn till detta anser jag att ytterligare initiativ från min sida inte behövs.

KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för det synnerligen positiva svar som jag fått på min fråga huruvida utbyggnad av laxodlingen i Mörrum kan väntas komma till stånd.

När Claes Elmstedt och jag i januari 1977 motionerade om en sådan utbyggnad poängterade vi hur viktigt det är för laxfisket i Östersjön att reproduktionsmöjligheterna av lax och havsöring i Mörrumsån utnyttjas maximalt. Detta har nu också understrukits av jordbruksministern i svaret.

Den akuta anledningen till min fråga var ett rykte om att fiskeristyrelsen umgicks med planer på att öka sin laxodling på annat håll i landet och planera ut dessa smolt i Mörrumsån. Då jag bedömde ett sådant tillvägagångssätt som direkt felaktigt ville jag övertyga mig om att ryktet var osant. Jag konstaterar efter jordbruksministerns svar med tacksamhet att mina farhågor i detta avseende varit överdrivna.

Det är just Mörrumslaxen som vi anser vara mycket värdefull för fisket i Östersjön. De återfångster som man gjort av de märkta smolten från Mörrum har ju visat att tillväxten hos Mörrumslaxen är synnerligen god.

Något förenklat kan man säga att varje utsatt laxsmolt har lämnat en återfångst av 1 kg lax. Detta visar att lönsamheten i odlingen är uppenbar. Produktionskostnaden för ett smolt beräknas i dag till ca 5 kr., och partipriset på 1 kg. lax är 30 kr. Det kan man anföra som ett enkelt argument för lönsamheten.

Under senare år har uppgången av lax och öring i Mörrumsån minskat betydligt. Orsaken härtill är troligen främst en ökad utfiskning i Östersjön, men även minskad vattenföring i ån. Det är därför synnerligen angeläget att laxodlingen snarast kommer att utbyggas så att reproduktionsmöjligheterna i

Torsdagen den
11 maj 1978

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om garanti att
huvudmännen får
full ersättning för
nyttillkomna skyd-
dade verkstäder*

Mörrumsån verkligen utnyttjas maximalt.

Jag tackar än en gång för svaret och är övertygad om att utbyggnaden av laxodlingen i Mörrum snart kommer till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Meddelande om interpellationssvar

1977/78:164 om Umeåfilialen för arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Med hänvisning till 6 kap. 1 § andra stycket i riksdagsordningen får jag meddela att jag haft för avsikt att besvara Rune Ångströms interpellation om Umeåfilialen för arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen den 12 maj. Då det visat sig bereda interpellanten svårigheter att ta emot svaret denna dag har jag kommit överens med honom om att det i stället skall lämnas den 26 maj.

§ 7 Om garanti att huvudmännen får full ersättning för nyttillkomna skyddade verkstäder

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Sven-Gösta Signells* (s) den 21 april anmälda fråga, 1977/78:431, och anförde:

Herr talman! Sven-Gösta Signell har frågat mig om jag är beredd att innan organisationskommittén för skyddat arbete har slutfört sitt arbete ge de nuvarande huvudmännen garanti om full ersättning för nyttillkomna verkstäder, så att pågående projekteringsarbeten kan fullföljas.

Riksdagen fattade i december 1977 beslut om att huvudmannaskapet för verkstäder inom arbetsvården skall övertas av statligt finansierade stiftelser tidigast den 1 januari 1980. För tiden fram till dess gäller nuvarande kungörelse (1966:370) om statsbidrag till verkstäder inom arbetsvården.

Enligt riksdagsbeslutet är en utgångspunkt för ett statligt övertagande av kostnadsansvaret att detta motsvaras av minskade statliga åtaganden inom andra kommunala verksamhetsområden samt att uppgörelse kan träffas om överlåtelse till den nya organisationen av lokaler och maskiner samt andra tillgångar.

Regeringen har uppdragit åt statens förhandlingsnämnd att i dessa frågor träffa uppgörelser med nuvarande huvudmän. Jag kan inte föregripa resultatet av dessa förhandlingar.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag ber att till arbetsmarknadsministern få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Bakgrunden till den fråga jag ställt är att de nuvarande huvudmännen för de skyddade verkstäderna – primärkommuner och landsting – känner ovisshet inför utgången av kommande förhandlingar med organisationskommittén om ersättningen för befintliga och projekterade skyddade verkstäder. Denna ovisshet leder till att såväl primärkommunerna som landstingen i sina budgeter inte i större utsträckning vågar anslå medel för projektering av nytillkommande verkstäder, då de inte vet hur stor ersättning de kommer att få för vare sig befintliga eller nytillkommande verkstäder.

De nuvarande huvudmännens ställningstagande kan till stora delar förklaras med den ovisshet jag nämnt, särskilt i nuvarande läge, när praktiskt taget samtliga huvudmän också har andra stora investeringsbehov att fylla. Landstingen svarar ju för hela sjuk- och hälsovården, och har på detta område stora investeringsbehov. – Genomgående för nästan samtliga kommuner i landet är att stora investeringsbehov föreligger för barnomsorg, åldringsvård osv. I detta läge är det naturligtvis svårt för de nuvarande huvudmännen att satsa på att bygga nya skyddade verkstäder, trots att det råder en skriande brist på platser i skyddade verkstäder.

Det är därför med beklagande jag mottagit svaret från arbetsmarknadsministern att han i dag inte är beredd att, innan organisationskommittén för skyddade verkstäder har slutfört sitt arbete, ge ett klart besked om huruvida de nuvarande huvudmännen kan få en garanti för att de skall erhålla full ersättning för nytillkomna verkstäder, så att pågående projekteringsarbeten kan fullföljas.

Om det blir en stagnation av utbyggnaden vet vi att människor i behov av skyddat arbete råkar i en olycklig situation. Jag tycker att den borgerliga regeringen borde ha känt ett större ansvar, särskilt som den nuvarande situationen orsakats av en försening av propositionen – det dröjde ganska länge innan den kom. I de socialdemokratiska motionerna i anledning av propositionen begärde vi högre statliga driftbidrag, men den borgerliga riksdagsmajoriteten sade nej till detta.

Jag måste därför än en gång beklaga att jag inte fått ett svar som inneburit ett löfte om större aktivitet för framskapande av nya platser på de skyddade verkstäderna.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Sven-Gösta Signells påstående att huvudmännens intresse för att bygga skyddade verkstäder skulle vara begränsat stöds faktiskt inte av den tillgängliga statistiken. För nybyggnad av skyddade verkstäder gäller en årlig anslagsram om 40 milj. kr., och för innevarande år har den ramen höjts med 10 milj. kr. Det har förorsakats av det stora antalet inläggande ansökningar hos arbetsmarknadsstyrelsen.

Trots höjningen finns det ett överskott på ansökningar i förhållande till ramen som AMS kommer att behandla när det nya budgetåret trätt i kraft. Enligt AMS finns f. n. projekt för 15–20 milj. kr. under behandling. Jag måste säga, herr talman, att herr Signells påstående på den här punkten inte är så väl underbyggt.

*Om garanti att
huvudmännen får
full ersättning för
nyttillkomna skyddade
verkstäder*

Torsdagen den
11 maj 1978

*Om garanti att
huvudmännen får
full ersättning för
nyttillkomna skyddade
verkstäder*

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Vi som aktivt deltar i arbetet ute i landet i landstingskommuner som är huvudmän och vi som tar kontakt med kommunerna vet att intresset är ganska stort för att få platser vid skyddade verkstäder. Men vad jag påtalat i min fråga är den ovisshet man känner för om ersättning kommer att utgå. Och därför borde det kunna ges klart besked till huvudmännen. De känner ett intresse för att få verkstadsplatser, men möjligheten att satsa ekonomiska resurser är mycket begränsad.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det här är ett mycket komplicerat område som kräver ingående diskussioner i den kommitté som är tillsatt. Och jag tror att herr Signell har förståelse för att det arbetet måste fullföljas innan några som helst besked kan ges på den här punkten. Det skulle skapa en hel del komplikationer om vi nu gick in och sade något om just den grupp av huvudmän som står i begrepp att bygga.

Som jag redovisade i min replik är det inte någon brist på initiativ ute i kommuner och landsting. Man fortsätter att bygga, och det tycker jag i och för sig är ganska naturligt eftersom varje kommunalman måste inse att den här verksamheten är av stort värde och att man därför är beredd att fortsätta planering och byggande. Man känner ju dessutom genom riksdagsbeslutet till att staten senare är beredd att ta över det ekonomiska ansvaret till största delen då det gäller driftunderskottet.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag har delvis förståelse för arbetsmarknadsministern när han säger att det kanske skulle verka litet underligt om regeringen gick in i den här förhandlingssituationen. Men vi skall ha klart för oss att det inte är normala förhållanden som gäller i dag. Utslagningen av människor är nu större än någonsin tidigare. Dagligen får vi varsel om permitteringar och industrinläggningar. Vilka människor kommer då i första hand att hamna i en besvärlig situation? Jo, just de människor som inte kan beredas arbete på den öppna arbetsmarknaden utan i skyddade verkstäder. Det är därför vi ser så allvarligt på att dessa besked inte kommer, och av den orsaken borde man försöka få en större aktivitet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1977/78:45 och 46

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1977/78:32-35

Socialutskottets betänkanden 1977/78:37-39

Näringsutskottets betänkande 1977/78:61

§ 9 Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:23 med anledning av propositionen 1977/78:106 om anslag för budgetåret 1978/79 till byggnadsarbeten m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

*Inredning och
utrustning av lo-
kaler vid högsko-
leenheterna m. m.*

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för punkterna 1 och 2. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

I det följande redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 2

Regeringen hade i propositionen 1977/78:106 föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. inom de kostnadsramar som förordats i propositionen,

2. till Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 76 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:1807 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen till Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 14 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 90 000 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1977/78:1807 i denna del bemyndigade regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. inom de kostnadsramar som förordats i propositionen 1977/78:106,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:106 och med avslag på motionen 1977/78:1807 såvitt gällde medelsanvisningen under förevärande anslag till Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 76 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av Bengt Wiklund, Lena Hjelm-Wallén, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Margit Sandéhn och Egon Jacobsson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

1. att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1807 i denna del

*Inredning och
utrustning av lo-
kaler vid högsko-
leenheterna m. m.*

bemyndigade regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. inom de kostnadsramar som reservanterna förordat,

2. att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:106 och med bifall till motionen 1977/78:1807 såvitt gällde medelsanvisningen under förevarande anslag till Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 90 000 000 kr.

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Genom vår reservation till utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen om anslag till byggnadsarbeten m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde fullföljer vi socialdemokrater vårt arbete för ökad satsning på teknisk utveckling och forskning.

Vi motionerade redan i januari månad under allmänna motionstiden och slog då fast vår principiella ambition och framhöll betydelsen av att kraftigt öka anslagen till teknisk utveckling och forskning. Vi påpekade att mycket tydde på att det förelåg en eftersläpning i fråga om den teknologiska utvecklingen i vårt land. Vårt förslag innehöll materiellt sett ökade anslag till olika sektorer, och vi framhöll att den tekniska utvecklingen och det naturvetenskapliga forsknings- och utvecklingsarbetet spelar en avgörande roll för näringslivets och därmed indirekt för hela samhällets utveckling. Till forskningen och utvecklingsarbetet i företagen föreslog vi stimulans genom bl. a. skatteavdrag.

I sin snart ett år gamla anslagsframställning framhåller UHÄ att till universitets- och högskoleämbetets disposition för innevarande år finns en ram på 42 milj. kr. Vidare säger UHÄ att kostnaderna för ersättningsanskaffning motsvarande värdet av inredning och utrustning av lokaler under den senaste tioårsperioden kan uppskattas till 740 milj. kr. Om ett anslag på 42 milj. kr. per budgetår skall ersätta det totala beloppet under en tioårsperiod på 740 milj. kr., så betyder det en avskrivningstid på 20 år. UHÄ slår fast följande: "Detta är med hänsyn till utrustningens syfte och beskaffenhet uppenbarligen en alldeles för lång genomsnittlig avskrivningstid. En avskrivningstid på tio år skulle kräva närmare en fördubbling av UHÄ-ramen eller från 42 milj. till 75 milj. kr."

UHÄ underströk alltså att det behövs en kraftig ökning av anslaget till återanskaffning av utrustning och att målet måste bli att avskrivningstiden minskas från 20 till 10 år. Med hänsyn till budgetläget anholder UHÄ dock att anslaget ökas med 10 milj. kr. från 42 till 52 milj. kr. Föredraganden följer UHÄ:s förslag och har ingen ambition att ta krafttag på detta för vårt land så strategiska område så att förhållandena ändras till det bättre.

Socialdemokraterna har vid sin stora konferens i Stockholm hösten 1977 slagit fast att det är genom en satsning på den tekniska forskningen och utvecklingsarbetet och på denna utbildning som vi kan få en vändning av den negativa trend som vi nu är inne i.

När regeringens proposition framlades men inte visade några krafttag i

*Inredning och
utrustning av lo-
kaler vid högsko-
leenheter m. m.*

detta avseende motionerade vi igen. I den motionen föreslår vi att utöver föredragandens förslag på 52 milj. kr. såsom ram för utrustningsanskaffning ytterligare bör anvisas 28 milj. kr. Det anslag som UHÄ egentligen vill ha, dvs. nära en fördubbling, får vi inte fram med den försiktighet som propositionens och utskottsmajoritetens förslag visar. Vårt förslag är alltså att riksdagen för budgetåret 1978/79 skall anvisa ytterligare 14 milj. kr., vilket innebär att kostnadsramen höjs med 28 milj. kr. under de två budgetår som det av tekniska skäl här gäller.

Egentligen ger oss regeringssidans ledamöter rätt i vår principiella bedömning att vi måste satsa mycket mera än vad som nu föreslås i majoritetens hemställan. Det är när det materiella innehållet i förslaget skall realiseras som majoriteten inte ställer upp. Det är tyvärr den realitet vi får konstatera.

Vi socialdemokrater förordar naturligtvis det anslag som vi motionsledes föreslagit, och jag yrkar bifall till reservationen i utbildningsutskottets betänkande.

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag noterar – jag vet inte för vilken gång i ordningen – med stor tillfredsställelse det stora intresse som numera finns från socialdemokratiskt håll håll när det gäller den tekniska utvecklingen och forskningen här i landet. Det finns starka skäl att understryka det som Helge Hagberg här har sagt, även om det är litet sent, men bättre sent än aldrig!

Det är riktigt att näringslivets utveckling och möjligheter att hävda sig i internationella sammanhang självfallet är starkt beroende av hur vi har det på den här sektorn. Regeringen har också vid olika tillfällen markerat detta, och jag vill erinra om att det har lagts fram förslag i riksdagen när det gäller ökad satsning på teknisk utveckling och forskning, även om det skett från annat departement än utbildningsdepartementet.

Jag kan göra den här diskussionen mycket kort genom att säga att anslagets storlek naturligtvis är beroende av tillgången på resurser i nuläget. Det vi behandlar i samband med det här betänkandet är anslag för inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna och då den del som skall ställas till UHÄ:s disposition. UHÄ har, som Helge Hagberg påpekade, begärt att få 52 milj. kr. Det har regeringen föreslagit och det ställer sig utskottsmajoriteten bakom. Jag vill ge UHÄ ett erkännande för att man har tagit hänsyn till det statsfinansiella läget. UHÄ har gjort den här bedömningen och gjort de prioriteringar som UHÄ är mest skickat att göra. Utskottsmajoriteten har alltså ställt sig bakom regeringens förslag, som är identiskt med vad verket självt har begärt.

Jag ber att mot bakgrund av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
11 maj 1978

*Statligt överta-
gande av Göta
Kanalbolag*

Punkter 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Wiklund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Helge Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Wiklund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Helge Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 143

Nej - 133

§ 10 Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1977/78:24 med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt gäller vissa anslag inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motion

1977/78:25 angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1977

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Statligt övertagande av Göta Kanalbolag

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1977/78:22 med anledning av propositionen 1977/78:119 om statligt övertagande av Göta Kanalbolag, m. m. jämte motion.

I propositionen 1977/78:119 hade regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga regeringen att godkänna en mellan staten och Göta Kanalbolags Intressenter Aktiebolag träffad överenskommelse om förvärv av aktier i Göta Kanalbolag, dels till Förvärv av aktier i Göta Kanalbolag på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 5 700 000 kr.

I propositionen hade föreslagits att staten köpte Göta Kanalbolag för 5,7 milj. kr. Bolaget skulle placeras t. v. som ett fristående bolag under kommunikationsdepartementet.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:1876 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade att med godkännande av propositionen 1977/78:119 i övrigt som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts rörande finansieringen av driften vid Göta kanal.

Statligt övertagande av Göta Kanalbolag

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. bemyndiga regeringen att godkänna en mellan staten och Göta Kanalbolags Intressenter Aktiebolag träffad överenskommelse om förvärv av aktier i Göta Kanalbolag,

2. till Förvärv av aktier i Göta Kanalbolag på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 5 700 000 kr.,

3. avslå motionen 1977/78:1876.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Essen Lindahl, Nils Hjorth, Birger Rosqvist, Bertil Zachrisson, Olle Östrand, Margit Sandéhn och Sten-Ove Sundström (samtliga s).

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! Från vänsterpartiet kommunisternas sida har vi tidigare liksom i samband med denna proposition framhållit att vi betraktar Göta kanal som en trafikled som bör utbyggas för fraktrafik och inte enbart upprustas som turisttrafikled och kulturminnesmärke. Vi har också tidigare hävdats att staten borde överta kanalen och tycker naturligtvis att det är bra att vi nu kan fatta ett sådant beslut i riksdagen.

Vi kan emellertid inte godta att staten undandrar sig driftkostnader och söker överflytta sådana kostnader på landsting och kommuner. Vi menar att staten helt skall svara även för driften och underhållet av Göta kanal. Som bekant anförde vi från vpk detta även vid behandlingen 1976 av propositionen om upprustning av kanalen.

Under senare år har det från olika håll väckts ett antal motioner om en utbyggnad av Göta kanal, och det har anförts många goda argument för en utbyggnad. Låt mig erinra om några: Det skulle stimulera näringslivets utveckling i kanalområdet, det skulle ge förbättrade förutsättningar för lokalisering av arbetstillfällen, det skulle möjliggöra billiga och miljövänliga transporter, osv. Man har kort sagt pekat på angelägenheten av att Göta kanal utvecklas till en viktig transportled.

Flera utredningar har sysslat med frågan om kanalens framtid, men dessa har enligt vpk:s mening haft den gemensamma svagheten att de i alltför hög grad begränsats till att studera kanalens skick och att från nuläget söka

Torsdagen den
11 maj 1978

Statligt övertagande av Göta Kanalbolag

framräkna transportekonomiska och andra effekter av olika åtgärder. Någon verklig genomlysning av kanaltrafikens betydelse i samhällsekonomisk, regionalpolitisk, sysselsättningspolitisk och miljöpolitisk mening har inte företagits. Vi har tidigare från vpk:s sida sagt – och vi upprepar det – att det är angeläget att Göta kanal upprustas och utbyggs så att den också kan fungera som en transportled för bl. a. godstrafik.

Det föreliggande betänkandet behandlar en proposition och en vpk-motion, som gäller frågan om ett statligt övertagande av Göta kanal, men jag har ändå velat göra dessa erinringar. Den begränsade syn på kanalens roll som kommit till uttryck i olika utredningar, i propositionen och i utskottsbetänkandet är emellertid oroande mot bakgrunden av den stora opinion som finns för en ökad satsning på kanaltrafiken och den större roll som både enskilda människor, företag, fackföreningar och kommunala myndigheter vill ge kanalen.

Vi har i vår motion nr 1876 kritiserat den ekonomiska uppgörelsen för statens övertagande av aktierna i kanalbolaget. Uppgårelsen innebär i realiteten ett godtagande av kanalbolagets uppfattning att de av vinstmedel inköpta markområdena inte ingår i den egendom som utan ersättning överlämnats till staten. Vpk har redan i tidigare sammanhang hävdats att all egendom tillhörig kanalbolaget borde övergå i statlig ägo på samma villkor som i fråga om själva kanalen och donationsegendomen. Nu har frågan om ett statligt övertagande av kanalen kopplats till villkoret att staten skall förvärva aktierna i bolaget.

De socialdemokratiska ledamöterna i trafikutskottet har gjort samma bedömning som vi gjort i vpk-motionen, och de framför dessa synpunkter i ett särskilt yttrande. Vi är alltså överens om uppfattningen att det gamla kanalbolaget borde ha fått bidra till de kostnader som staten nu måste ta. Vi delar också uppfattningen att man trots detta nu bör kunna acceptera den föreslagna lösningen. Vi beklagar emellertid att inte socialdemokraterna i sitt särskilda yttrande – och naturligtvis även utskottsmajoriteten – också velat ge uttryck för vpk:s uppfattning att staten helt bör svara för driften av Göta kanal och föreslagit att riksdagen borde ge regeringen denna uppfattning till känna.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen nr 1876.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! När vi nu skall fatta beslut om statens övertagande av Göta Kanalbolag, kan man konstatera att den slutliga lösningen till alla delar bygger på den uppfattning som vi socialdemokrater under en följd av år har hävdats, nämligen att kanalen skall *rustas* upp och att staten i fortsättningen skall vara huvudman men också att de egendomar som förvärvats genom utnyttjande av tidigare vinstmedel skall överföras till staten. Detta är naturligtvis tillfredsställande från vår synpunkt.

Jag är övertygad om att kanalen efter denna upprustning skall bli en ovärderlig tillgång inte bara för båtfolket och över huvud taget för det rörliga friluftslivet utan också för de kring kanalen boende.

Trots detta, herr talman, har vi funnit anledning att avge ett särskilt yttrande, vari vi har markerat att vi inte är tillfredsställda med den ekonomiska uppgörelsen, som bl. a. innebär att staten skall betala hela 5,7 milj. kr. för kanalbolaget. Det har blivit en dyr affär för staten och en mycket förmånlig affär för kanalbolaget. Enligt vår uppfattning borde större hänsyn ha tagits till att de tillgångar som staten nu löser in i stort sett är sådana som uppkommit genom tidigare vinster i kanaltrafiken. Vi har ändå anslutit oss till förslaget i propositionen, eftersom vi är mycket angelägna om att den slutliga lösningen när det gäller Göta kanal inte på något sätt ytterligare skall fördröjas.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill först ta upp Olle Östrands och socialdemokraternas särskilda yttrande i detta ärende. De säger där: "Den tidigare inställningen från de borgerliga partiernas sida angående Göta kanals framtid har kraftigt fördröjt frågans lösning." Jag vill framhålla för kammaren att detta påstående är alldeles felaktigt. Den socialdemokratiska regeringen har i många Herrans år ända sedan 1930- och 1940-talen haft möjlighet att driva på och lösa problemet med Göta kanal. Därför kan inte den nuvarande regeringen bära ansvaret för att en fördröjning i praktiken har skett.

I samband med regeringsövertagandet gick den nuvarande regeringen igenom de önsknings-, äskanden och motioner som framförts såväl från socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna som från borgerligt håll. Motionärer m. fl. var inte helt nöjda med utredningsresultatet utan ville i likhet med vad Tore Claeson här säger bygga ut kanalen för större frakter.

Det var då naturligt att regeringen tog sig en funderare på hur den skulle handla mot bakgrund av de utredningar som skett under den socialdemokratiska regeringen och de motioner som väcktes förra året. Nu har regeringen fattat ett beslut. Den har naturligtvis måst tillsätta en undersökning för att kunna upprätta ett avtal med kanalbolaget. Det måste ju ske innan en proposition kunde föreläggas riksdagen. I avtalet anges under vilka former ett övertagande skall äga rum.

Då är jag inne på själva kostnadsfrågan. Från socialdemokratiskt håll säger man, inte i en reservation men i ett särskilt yttrande, att detta är en dyr affär för staten. Den som följt vad som hänt under åren instämmer nog inte i det påståendet, men det är klart att man kan ställa frågan: Är det verkligen på det viset? Är detta en för dyr affär för staten?

Statsmakterna har haft insyn i kanalbolaget både genom riksbanken och genom tillsättande av representanter i bolagets styrelse. Kanalbolaget har investerat vinstmedel bl. a. i skog, alltså i tillgångar som behållit sitt värde och t. o. m. ökat i värde under de senaste årtiondenas kraftiga inflation. De tillgångar som nu kommer att tillfalla staten är mycket stora. Det rör sig inte om bara 11 milj. kr., som det har sagts. Enligt min bedömning är

Torsdagen den
11 maj 1978

*Statligt överta-
gande av Göta
Kanalbolag*

skogstillgångarnas värde betydligt högre, nästan det dubbla. Jag skulle vilja säga att bolaget har vid övertagandet tillgångar på mellan 30 och 40 milj. kr. placerade i fastigheter och sådant.

Sett utifrån den utgångspunkten är det, herr Östrand, ingen dyr affär för staten. Det är en billig affär för staten. Sedan kan man naturligtvis kritisera kanalbolaget för att det inte i tillräcklig grad har underhållit kanalen. Därvidlag finns det brister, och bolaget borde alltså ha använt mer av sina tillgångar till underhåll. Men under den senaste tioårsperioden har kanalbolaget befunnit sig i den situationen att staten har hållit på att utreda frågan om kanalens framtid, och man har inte vetat hur det skulle komma att gå med kanalen. Skall den byggas ut till fraktdrift i större skala, skall den byggas ut för fritidsändamål eller skall man lägga ner den? Det är därför förstäeligt att bolaget inte har varit särskilt aktivt när det gäller underhållet. Dessutom kommer en upprustning nu att innebära en teknisk förbättring av kanalen på ett sådant sätt att den fortsatta driften förbilligas, även om det kommer att kosta mera pengar att driva kanalen i fortsättningen.

Låt mig sedan säga till Tore Claeson att det naturligtvis ligger i landstingens intresse att delta i kanalens upprustning. Det är inga stora summor det rör sig om i förhållande till driftkostnaderna, men ett deltagande från landstingens sida skulle vara ett bevis för att de är beredda att ta ett visst ansvar för den förbättring av verksamheten som nu skall ske.

Herr talman! Jag ber mot denna bakgrund att få yrka bifall till trafikutskottets hemställan.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag skall inte dra upp någon längre debatt med herr Lothigius om historieskrivningen kring Göta kanal. Jag bara rekommenderar herr Lothigius att göra ett ytterligare studium av protokollet från onsdagen den 11 maj förra året. Där finns historien kring Göta kanal klart och tydligt återgiven. Det framgår också klart av detta protokoll att det är ett partitaktiskt agerande från de borgerliga partiernas sida som har fördröjt den mycket nödvändiga upprustningen. Jag skall nöja mig med det.

Låt mig i stället gå över till frågan om köpeskillingen och om det är en bra affär eller ej.

De skogstillgångar som funnits i kanalbolaget och nu överförts till staten har givetvis ett visst värde. Men man kommer aldrig ifrån det faktum att staten för 5,7 milj. kr. köpt in ett förlustbolag. Förlusterna på kanalarörelsen har för 1978 beräknats uppgå till 1,8 milj. kr. och kommer att successivt öka till 3,5 milj. kr. år 1987. Denna förlust skall reduceras genom de inkomster man får ifrån skogsavverkningarna. Trots detta kommer nettoförlusten under den närmaste femårsperioden att uppgå till mellan 550 000 och 750 000 kr. per år.

Till detta, herr Lothigius, kommer kostnaden för upprustningen av kanalen, beräknad till 45 miljoner i 1977 års penningvärde. Med den galopperande inflation vi har i dag kommer denna kostnad naturligtvis att stiga rätt väsentligt. Det är mot denna bakgrund som vi från socialdemokra-

tiskt håll tycker att det är litet magstarkt att betala 5,7 miljoner för detta förlustbolag.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det finns en motion från vpk till denna proposition. I den motionen har kommunisterna tagit upp problematiken om övertagandet av aktierna i bolaget och det pris detta har betingat, vilket vi skarpt kritiserat. Men jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid detta.

Jag tycker också det är meningslöst att nu tvista om orsakerna till fördröjningen av upprustningen av kanalen och statens övertagande. Det är mera meningsfullt att diskutera hur man nu bäst skall reparera tidigare försummelser.

Carl-Wilhelm Lothigius berörde något det yrkande vi framfört i motionen om att staten helt borde svara för driftkostnaderna. Till det vill jag säga att i de förhandlingar som förts med landstingen har förutsatts att samtliga fyra landsting, dvs. Östergötlands, Skaraborgs, Jönköpings och Örebro läns landsting, eller under alla förhållanden de två stora, nämligen Östergötlands och Skaraborgs, skulle vara beredda att medverka. Nu står det klart att Skaraborgs läns landsting inte kommer att medverka till finansieringen av driftunderskottet. I propositionen dras därav slutsatsen att hela konstruktionen med landstingsbidrag åtminstone f. n. måste överges.

Då säger vi, och jag vill upprepa vad vi tidigare framfört i detta sammanhang, att den naturliga slutsatsen väl ändå måste vara att staten helt bör svara för driften. Men den, som vi tycker, naturliga slutsatsen drar varken utskottsmajoriteten eller socialdemokraterna i det särskilda yttrandet.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill till Olle Östrand säga att det inte är något partitaktiskt agerande i detta sammanhang. Kammaren måste ha rätt att få ett fullgott underlag för sina beslut. Det är det som är bakgrunden till vårt sätt att agera i denna fråga; så enkelt är det.

När det gäller kostnaderna har under den här tiden stora värden skapats. Om det inte råkar vara kanalbolaget som har medverkat till detta utan det är socialdemokraternas och andras sätt att sköta penningvärdet i landet som har medverkat till det, så är dock de facto situationen den att stora värden finns i skogstillgångarna. Sålde man dem i dag, skulle man få 30–40 milj. kr. som man sedan kunde använda för kanalens drift – och för investeringar, om man så vill. När det gäller vissa fastigheter, som f. n. är av mindre intresse för kanalbolaget och som är så disponerade att de kanske inte är tillräckligt rationella, säger man ju också att det skall vara möjligt att sälja dem.

Till Tore Claeson vill jag säga att jag förstår att man från kommunistiskt håll ville se på framtiden, bygga ut kanalen från samhällsekonomiska synpunkter, få en kanal som kan ingå i vårt svenska kommunikationsnät också från fraktsynpunkt. Det var även från början min tanke att det vore intressant att ha en sådan vattenled genom Sverige. Men alla de undersökningar som gjorts, alla diskussioner med näringsliv och kommuner, har ändå

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Statligt överta-
gande av Göta
Kanalbolag*

visat att så icke är möjligt, när man summerar de olika tillgångar vi har. Dessutom finns det tyvärr miljöskäl – när det är fråga om att släppa in olja i vår renaste sjö, Vättern – som gör att man inte utan vidare ger sig in på sådana här saker.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det senaste som Carl-Wilhelm Lothigius sade är rätt intressant, för det visar att man tydligen från borgerligt håll – i varje fall Carl-Wilhelm Lothigius – har resignerat beträffande den framtida utvecklingen och utbyggnaden av Göta kanal. Det var för mig en nyhet att man nu, sedan vi fått en borgerlig regering, så att säga har bytt fot i det här sammanhanget. Jag har försökt se litet tillbaka på vad som har hänt och vad som har sagts i denna gamla fråga.

De undersökningar om utbyggnad som gjorts har ju varit av det slaget att de icke har syftat till en sådan satsning och en sådan utbyggnad som vi från vänsterpartiet kommunisterna tidigare och i det här sammanhanget förespråkade. Det är kanske den väsentliga orsaken till att man gör en så pessimistisk bedömning som jag tycker att Carl-Wilhelm Lothigius gör.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Oavsett vilka siffror herr Lothigius bollar med – 30 à 40 milj. kr. – kommer vi inte ifrån det faktum att trots överskottet från skogs- och fastighetsförvaltningen får man ett årligt underskott i storleksordningen 600 000 – 700 000 kr. de närmaste åren. Till detta skall vi lägga kostnaden för upprustning. Det rör sig här om avsevärda belopp, herr Lothigius. Mot den bakgrunden är de 5,7 miljonerna, som jag tidigare sade, i magstarkaste laget.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Vi har inte resignerat i den här frågan. Detta kan ju vara en etapp på vägen, Tore Claeson. Att man gör en första upprustning för fritidsändamål – vilket alltså i dag är det största kravet, eftersom det inte f. n. finns ett ekonomiskt underlag för att bygga vidare – innebär en viss fördel. Sedan kan man gå vidare, så det är ingen resignation i det sammanhanget.

När det gäller kostnaderna kan man, som jag säger, inte i längden begära att ett enskilt företag skall betala de samhällsekonomiska kostnaderna som vi kräver. Vi kräver ju att få ha kanalen kvar, vi kräver att den skall upprustas, vi kräver att den skall stå till förfogande för fritidsändamål för att människorna i det här landet skall ha nytta och glädje av den, från turistsynpunkt och för egen del. Då blir det en förlust, men förlusten blir inte så stor mot bakgrund av befintliga tillgångar, vilka jag, med hänsyn till de verkliga skogsvärden som i dag finns, menar är underskattade i den här propositionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1876 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1876 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 14

§ 12 Föredrags

Trafikutskottets betänkanden

1977/78:23 med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

1977/78:24 med anledning av propositionen 1977/78:148 om upplösning av regionkontoren vid televerket

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Livsmedelskontroll

Föredrags jordbruksutskottets betänkande 1977/78:25 med anledning av motioner om livsmedelskontroll.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:588 av Rolf Hagel (apk), vari föreslagits att riksdagen hemställde till regeringen om sådan ändring av livsmedelslagen att motionens syfte tillgodosågs.

1977/78:1264 av Lilly Hansson m. fl. (s).

1977/78:1279 av Jörgen Ullenhag (fp) och Bonnie Bernström (fp) samt

1977/78:1403 av Catarina Rönnung m. fl. (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. lämna motionen 1977/78:588 utan åtgärd,

Livsmedelskontroll

2. lämna motionen 1977/78:1264 utan åtgärd.

3. lämna motionerna 1977/78:1279 och 1977/78:1403 utan åtgärd.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag har i motionen 588 föreslagit en ändring av livsmedelslagen i det stycke som avser reglerandet av temperaturer i arbetslokaler för styckning av kött och fläsk. F. n. gäller för sådana arbetsplatser att temperaturen får uppgå till högst +10 grader.

Det har visat sig att arbete med starkt nedkylda produkter i kalla lokaler är från hälsosynpunkt mycket farligt. Branschen är f. n. en av de allra farligaste i vårt land. Yrkeskadorna inom denna bransch ökar från år till år. En undersökning som gjorts i Stockholm visar att 90 % av styckarna i åldern 25-34 år söker läkarhjälp för skador i nacke, axlar, armar, händer och rygg. Reumatiska besvär är mycket vanliga inom denna yrkeskår, och utslagningen är större än inom kanske något annat yrkesområde i landet.

Utskottet säger i sin skrivning att de regler som gäller för denna verksamhet och för sådana anläggningar som berörs i motionen är anpassade till EG-ländernas föreskrifter. Det är möjligt att de regler som gäller för dessa anläggningar är anpassade till EG:s regler, men av de varor och produkter som framställs i anläggningarna går inte ens 10 % till EG-området. I vårt grannland Norge har man löst problematiken på det sättet att man byggt speciella anläggningar som är anpassade till EG-områdets bestämmelser, och i övriga anläggningar håller man en arbetstemperatur av +15 grader.

Jag delar över huvud taget inte uppfattningen att det är riktigt att anpassa våra arbetslokaler till EG:s regler, när detta kan få sådana konsekvenser att 90 % av de unga blir skadade och utsätts för stora risker för fortsatta reumatiska besvär. Dessutom säger expertis att det inte skulle inverka menligt på de produkter som tillverkas om man höjde denna arbetstemperatur. Mycket talar för att de regler som har spikats av EG i det här sammanhanget har tillkommit av klart protektionistiska skäl. Enligt min mening finns det ingen anledning för oss att acceptera en sådan ordning.

Jag yrkar bifall till motionen 588.

YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Under senare år har människors medvetenhet om födans innehåll och förvaring ökat märkbart, vilket är naturligt mot bakgrund av dels den ökade användningen av tillsatser, dels också den ökade frekvensen av allergiska reaktioner.

De motioner som utskottet haft att behandla är en naturlig konsekvens av detta ökade intresse för och också ökade kunskap om livsmedelskontroll. I motionerna behandlas också viktiga frågor.

I motionerna 1279 och 1403 anser man att upplysningen om färgämnen och andra tillsatser i livsmedel bör förbättras och göras mer lättförståelig. Nu lämnas uppgifter om tillsatser genom ett kodsysteem, som också tillämpas inom EG-området. Informationen om kodsysteemet lämnas på de s. k. kodkortet, som tillhandahålls på apotek, hos hemkonsulenter och av

Allergiförbundet. I motionen 1403 anser man dessutom att alla produkter som livsmedelsindustrin framställer bör förses med fullständig varudeklaration.

De grundläggande reglerna på detta område finns i livsmedelslagen, vilken närmast är en ramlag som ger riktlinjer för regeringens och de berörda myndigheternas agerande i fråga om livsmedelskontroll. Det är livsmedelsverket som har fått ansvaret att meddela närmare föreskrifter.

Frågan om livsmedelstillsatser har ägnats speciell uppmärksamhet av livsmedelsverket, då det dels verkat för att sprida information om livsmedelstillsatser, t. ex. genom framställning av en broschyr som tillgodoser just de krav på ökad information som motionärerna ställer, dels tillsammans med sociologiska institutionen vid Uppsala universitet genomfört en enkät för att utröna hur och i vilken omfattning konsumenterna faktiskt utnyttjar den information som finns på livsmedelsförpackningarna. En liknande enkät som riktar sig till allergiker kommer också att utföras.

I motionerna 588 och 1264 tas upp frågor som berör detaljbestämmelser i livsmedelsverkets tillämpningskungörelse till livsmedelslagen. Enligt motion 588 bör man av arbetarskyddsskäl höja den tillåtna temperaturen i arbetslokaler där t. ex. styckning av kött utförs. Som meddelas i betänkandet är den föreskrivna temperaturen anpassad både till EG-ländernas importkontrollföreskrifter och till de hygieniska krav som man i allmänhet kan ställa på hantering av livsmedel.

Som motionären påpekat i sin motion och i sitt inlägg finns det olägenheter med att arbeta i låga temperaturer. Myndigheterna har också tagit fasta på detta. Livsmedelsverket och arbetarskyddsstyrelsen har därför gemensamt tillsatt en arbetsgrupp, som bl. a. skall utreda möjligheterna att t. ex. genom förändring av arbetsmiljön minska olägenheterna med att arbeta i de temperaturer som är föreskrivna för den här typen av livsmedelshantering.

I motionen 1264 hemställs om en ändring av reglerna om hållbarhetsmärkning på färdigförpackade djupfrysta livsmedel. F. n. företas inom livsmedelsverket en översyn av reglerna om märkning av livsmedel med anledning av att det pågår ett internationellt samarbete för att bättre samordna livsmedelshanteringen.

I mitten av denna månad kommer Sverige att delta i ett möte i Rom som sammankallats i avsikt att diskutera just hållbarhetsmärkning.

Mot bakgrund av den uppmärksamhet och de aktiviteter som de av motionärerna aktualiserade frågorna är föremål för har utskottet beslutat att lämna motionerna utan åtgärd. Jag yrkar därför på bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 588 av Rolf Hagel, och förklarades den förra propositionen vara med

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

övervägande ja besvarad. Sedan Rolf Hagel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 588 av Rolf Hagel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rolf Hagel begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 268

Nej – 10

§ 14 Hälso- och miljöfarliga varor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:27 med anledning av motioner om hälso- och miljöfarliga varor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:293 av John Johnsson m. fl. (s).

1977/78:296 av Knut Wachtmeister (m).

1977/78:785 av Tore Claeson (vpk) och Oswald Söderqvist (vpk), vari såvitt nu var i fråga (avsnitt a i motionens hemställan) föreslagits att riksdagen skulle anhålla hos regeringen om att skyndsamt lägga fram förslag om förbud mot kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel.

1977/78:788 av Erik Johansson i Hållsta m. fl. (c).

1977/78:791 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkande I) hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en kemikommission tillsattes med de uppgifter som anförts i motionen, och

1977/78:871 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk), vari föreslagits 1. att riksdagen enligt förslag i motionen 1977/78:870 hos regeringen hemställde om förslag som innebar att de fackliga representanterna inom naturvårdsverket besatte tre fjärdedelar av styrelse- och nämndposterna, 2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att en ny miljökontrollutredning tillsattes med uppdrag att skyndsamt framlägga lagförslag om obligatorisk förhandsanmälan av nya produkter som importerades till eller tillverkades i Sverige till myndighet som hade att ge tillstånd, avslag eller kräva ytterligare dokumentation kring hälsoeffekterna av ämnet/produkten.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande förbud mot användning av vissa hälso- och miljöfarliga

produkter, m. m. lämna utan åtgärd motionerna

- a. 1977/78:293,
- b. 1977/78:296 och
- c. 1977/78:785 i vad avsåg förbud mot kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel,

2. beträffande förhandsprövning av vissa kemiska produkter lämna utan åtgärd motionerna

- a. 1977/78:788 och
- b. 1977/78:871, yrkande 2,

3. beträffande tillsättande av en kemikommission avslå motionen 1977/78:791, yrkande 1,

4. beträffande sammansättningen av naturvårdsverkets styrelse m. m. avslå motionen 1977/78:871, yrkande 1.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Ove Karlsson, Kerstin Nilsson och Wivi-Anne Radesjö (samliga s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen beträffande tillsättande av en kemikommission som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna med anledning av motionen 1977/78:791, yrkande 1, anfört.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Vid det betänkande som vi nu skall diskutera och besluta om finns fogad en reservation från socialdemokraterna. Den handlar om en kemikommission, som vi menar är nödvändigt att få tillsatt snabbt, med en serie av uppgifter. Reservationen, som gäller ett delkrav i den stora miljömotion som socialdemokraterna har lagt fram till årets riksmöte, tar framför allt upp frågan om den kemiska miljön.

I det moderna samhället används ett stort antal kemiska produkter, som är speciellt framställda för en rad olika ändamål inom industrin, jordbruket, skogsbruket och medicinen och för användning i hemmen. Detta produkt-sortiment förändras ständigt, och användningen ökar på många områden. Vi vet nu att vi har omkring 2 miljoner kända kemiska föreningar och att det årligen tillkommer uppemot 200 000 nya substanser. Varje år förs tusentals nya kemiska produkter ut på marknaden. Efter andra världskriget har uppskattningsvis omkring 10 000 grundkemikalier utvecklats. Det har lett fram till omkring 100 000 nya kemiska produkter. Av dessa är det bara en liten del som har kunnat testas ingående. De kemiska riskerna är ett ständigt växande problem i samhället.

Vi menar när vi diskuterar den kemiska miljön att utgångspunkten för arbetet med den kemiska miljön måste vara att människor inte skall komma till skada genom användningen av kemiska ämnen. Tillverkare och importörer måste ta ansvar för att dessa produkter inte ger upphov till sådana skador, och det är samhället som måste se till att de tar detta ansvar.

För att fullfölja denna tillsyn måste samhället ta ett ökat ansvar för vilka kemiska ämnen och produkter som skall få användas samt för att de

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

människor som kommer i kontakt med dessa ämnen har tillräcklig information och kunskap för att kunna hantera dem på rätt sätt.

Vi menar att det med de senaste årens kunskaper har blivit alltmer uppenbart att samhället måste anlägga en helhetssyn – en helhetssyn som inbegriper både arbetsmiljön och den yttre miljön – på de kemiska ämnena och på de problem som användningen av kemikalier medför. Gällande lagstiftning bör ses över och skärpas. Bristerna måste rättas till. Kraven på forskningsinsatser bör redovisas och program för det framtida arbetet måste upprättas. Kontroll- och laboratoriefunktioner bör ses över och behoven av åtgärder måste redovisas. Administrationen bör granskas och möjligheterna till samordning undersökas.

Som vi anför rätt utförligt i motionen – vi pekar på att en serie problem kvarstår – ser vi det som nödvändigt att man tillsätter en kemikommission som skall ha dessa uppgifter att på bred front angripa de problem som användningen av kemikalier leder till. Det fordras en samordning av åtgärder på skilda områden för att man skall uppnå det önskade resultatet. En sådan kemikommission skall ha till uppgift att samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som krävs för att de i motionen angivna syftena skall kunna uppnås, bl. a. i fråga om bekämpningsmedel, toxikologi och epidemiologi samt för att ta fram nya och miljövänliga produktionsmetoder; att lägga fram förslag om utbyggnad av i motionen redovisade laboratorier och om utformningen och inriktningen av den erforderliga utbildningen; att genomföra en översyn och anpassning av den gällande lagstiftningen på området, så att framställda krav bl. a. i fråga om förhandskontroll, märkning, skyddsblad och sekretessbestämmelser kan uppfyllas, samt att se över och undersöka förutsättningarna för en samordning av de i motionen angivna administrativa funktionerna.

För dessa uppgifter menar vi att det behövs en samordnande kemikommission.

Utskottets majoritet avvisar socialdemokraternas förslag och tillägger att man t. v. nöjer sig med det uttalande som riksdagen vid en serie tillfällen har gjort – senast vid förra årets riksmöte – och där riksdagen krävt en översyn av den statliga produktkontrollorganisationen. Majoriteten nöjer sig också med att man nu vet om att direktiven för den begärda översynen av organisationen hos produktkontrollen håller på att utarbetas inom jordbruksdepartementet.

I övrigt vill utskottsmajoriteten inte göra något i fråga om den serie av uppgifter på dessa områden som jag har påpekat är nödvändiga för att man skall få den samordning och den totala sammanhållande bild som är erforderlig och där man på bred front skall kunna angripa problemen. Man vill avvakta vad denna produktkontrollens organisationsöversyn kommer att leda till och avvisar därmed vårt krav.

På den socialdemokratiska sidan anser vi oss inte ha råd att vänta längre. Vi har vid en serie av tillfällen fört fram krav på kontrollskärpningar, och vi har gjort upp ett samordnat och sammanhållet program för hur en sådan kemikommission skulle kunna arbeta. Vi yrkar i reservationen att denna

kemikommision skall tillsättas och att vi nu får en helhetssyn på de åtgärder som riksdagen skall besluta om för att problemen med de olika kemikalierna skall kunna tacklas liksom alla de problem som finns inom det kemiska området.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationen som är fogad till jordbruksutskottets betänkande 27.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna pekade så sent som föregående år på den nästan obefintliga granskningen av hälsofarliga produkter såsom en följd av fiaskot med lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

Den omvända bevisföringen har ju inte använts alls! Storfinsansens effektivitetskrav har fått fritt spelrum i förhållande till hälso- och miljöintressen. Lagstiftningen ger nu storfinsansintressena "fritt fram" att forska för nya produkter och att införa nya produkter i produktion och samhällsliv. Oerhörda resurser läggs ned av storfinsansintressena för att effektivisera deras produktion. En av dessa effektivitetsmetoder är att skapa nya ämnen, som uppenbarligen är hälso- och miljöfarliga.

Någon motsvarande forskning och utveckling görs däremot inte av dessa profitörer för att utvärdera olika produkters farlighet innan de används. De har i dag i stort sett fritt spelrum och kan riskera människors hälsa och förstöra vår miljö. Det är därför som vpk återigen – i motionen 871 – föreslår en obligatorisk granskning innan nya produkter introduceras för tillverkning, försäljning eller användning, och att en förhandsgranskning skall företas som liknar den som används inom läkemedelsområdet.

Vi vet att metoderna i det fallet inte är helt tillfredsställande. Metoderna har dock förbättrats avsevärt under senare år, och denna kontroll är i alla fall bättre än ingen kontroll alls.

Lagförslag om förhandsgranskning av de flesta produkter har t. o. m. framlagts i USA, och vid världsmiljödagen den 5 juni 1977 antogs en del av FN:s miljöprogram, vilken lyder:

"--- och ca 10 000 nya ämnen produceras varje år i kvantiteter som överstiger 500 kg. En stor del av dessa kan eventuellt påverka den mänskliga miljön. Många är utan tvivel cancerframkallande, men den cancer som de ger upphov till kan ta många år innan den manifesterar sig som sjukdom hos människan. Därför är det väsentligt att sådana kemikalier får genomgå laboratoriekontroll i fråga om cancerframkallande effekter innan de kommer till bred spridning och användning."

I stort sett kan man säga att många misstankar under de senaste åren ytterligare har aktualiserat frågan om förhandsgranskning av kemiska produkter för att minska riskerna för kommande arbetsmiljö- och miljökatastrofer. På goda grunder misstänks tvålar kunna orsaka missbildningar hos barn till sjukvårdspersonal, och liknande skador har uppmärksamats även bland läkemedelspersonal. Kvinnor som tillverkar PVC-plast har uppvisat ökad frekvens av bröstcancer. Lösningssmedel och plastingrediensen styren har också satts i samband med fosterskador.

Många av de skador som har förorsakats av dessa ämnen kunde ha förebyggts eller upptäckts på ett tidigare stadium, om djur- och andra testexperiment hade utförts innan tillverkningen hade påbörjats i stor skala.

Vi kan i dag konstatera att det finns ett otal farliga ämnen på arbetsplatser, i vår närmaste omgivning och i naturen, samtidigt som vi inte vet i vilken omfattning dessa giftiga ämnen medför skador också för framtiden. Men vad vi vet är – det har flera rapporter visat – att problemet är mycket allvarligt och kräver omedelbara motåtgärder. Därför föreslår vpk årets riksdag att en ny arbetskon:rollutredning skall tillsättas som får i uppdrag att skyndsamt utarbeta lagförslag om obligatorisk förhandsanmälan av nya produkter, som importeras eller tillverkas i Sverige, till myndighet som meddelar tillstånd eller avslag eller som kräver ytterligare dokumentation kring hälsoeffekterna av ämnet eller produktionen. Resurser för att möjliggöra detta måste omedelbart ges.

Utskottet gör i år som föregående år några välvilliga uttalanden men vill inte heller nu göra något väsentligt åt problemen. Men det gäller ju att någon gång börja satsningen på den mycket höga ambitionsnivå som krävs, med utvecklande av betydande forsknings- och kontrollresurser som skall stå till samhällets förfogande. Huvudbördan av kostnaderna för denna satsning bör naturligtvis falla på dem som importerar, tillverkar och försäljer dessa produkter som måste genomgå kontroll.

Utskottet hänvisar i sitt yttrande över motionen till vad som är på gång f. n. Det är arbete med upprättande av ett produktregister. Importörer, tillverkare och försäljare skall anmäla vilka produkter som de har och i en *senare* etapp också ge mer ingående svar beträffande dessa produkters beskaffenhet. I stort sett har man inte kommit längre med kontrollen över hälso- och miljöfarliga ämnen i vårt land. Det är ganska typiskt för synsättet på de här frågorna i det kapitalistiska samhället.

Man skulle ju i vårt land inte komma på idén att tillskriva t. ex. tjuvar och brottslingar och fråga hur många brott de begått och hur många de tänker göra, sedan begära ytterligare upplysningar om de allvarligaste brotten, därefter upprätta ett register med ledning av svaren och slutligen fundera över vad man skulle göra med registret. Nej, det skulle man aldrig komma på idén att göra. Men när det gäller människors miljö och påverkan på den av kemiska produkter, då förfar man i princip på detta sätt.

Man tillfrågar de profitörer som har produkter som ger problem för människor, på deras arbetsplatser, på miljön och över huvud taget i samhället. Det gäller dem som profiterar på människors hälsa. Jag vänder mig inte mot att upprätta register utan mot det oerhört slappa sätt som hela frågan om kontrollfunktionerna hanteras på. Jag kan bara konstatera att utskottet skjuter hela frågan om åtgärder framför sig. Utskottet tar på sig ett stort ansvar för människorna och den framtida miljön.

Till betänkandet finns fogad en reservation författad av det parti som stått fadder för den lagstiftning vi har i dag och dess tillämpning. Det är naturligtvis glädjande att detta parti nu vill skärpa lagstiftningen och vidta

åtgärder – det måste hälsas med tillfredsställelse. Men fortfarande andas i reservationen en räddhåga inför direkta och kraftfulla åtgärder. Man borde dock vara medveten om att det behövs en klar målsättning och en kraftlig resursförstärkning mycket snabbt.

Vi kan från vänsterpartiet kommunisternas sida tyvärr inte rösta för denna reservation, eftersom man där yrkat avslag på vpk-motionen, där vi har ett yrkande som gäller att de fackliga organisationerna skall ha tre fjärdedelar av platserna i naturvårdsverkets styrelse, alltså en kvalificerad majoritet. Vi har ställt det yrkandet därför att lagstiftningar numera tenderar att vara lagstiftningar, där man sedan ålägger berörda myndigheter att följa upp vissa målsättningar i lagen och där det tydligen skall ske en köpslagan mellan de olika partsintressena.

Det finns, som vi ser det, ingen anledning för de fackliga organisationerna att köpslå om miljön, eftersom det i största utsträckning är deras medlemmar som drabbas av dessa farliga ämnen, både i arbetslivet och i samhället. Det skulle vara på sin plats att efterhöra reservanternas syn på varför de intr kan biträda förslaget att de fackliga representanterna får huvudparten av styrelseposterna.

Att den borgerliga majoriteten i utskottet inte vill ge facket dessa maktbefogenheter ligger, som vi ser det, mycket väl i linje med den i övrigt arbetarfientliga politik som bedrivs. Jag yrkar bifall till motionen 871 i dess helhet.

I motionen 785 av vpk-ledamöterna Tore Claeson och Oswald Söderqvist tas det konkreta problemet med kvicksilver upp. Där sägs att allt fler sjöar i vårt land svartlistas på grund av för höga halter kvicksilver i fisk, att kvicksilver påverkar människans nervsystem och att risken för hjärnskador är speciellt stor hos foster och småbarn.

En betydande del av utsläppen i luft och vatten utgörs av fullt avsiktliga emissioner. Till sådana hör bl. a. tandvårdsklinikernas utsläpp av avloppsvatten, jordbrukets användning av kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel – två ton per år – förbränning på soptipporna av bortkastade batterier, termometrar m. m. samt Bolidenbolagets utsläpp. Alla dessa utsläpp kan elimineras för rimliga kostnader eller helt förbjudas.

I betänkandet behandlas endast kravet på förbud mot kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel. Utskottet förlitar sig då helt på de produktkontrollerande myndigheterna och vill inte göra något som helst ställningstagande i sakfrågan. I stort sett vill man komma ifrån frågan genom en formell diskussion om att vi har en ramlagstiftning, enligt vilken berörd myndighet avgör och bedömer frågan.

Yrkandet i motionen är ett förslag om att riksdagen skall besluta. Det är enligt utskottet felaktigt och inte i överensstämmelse med gällande lagstiftning. För att göra det lättare för utskottet när det gäller sakfrågan vill jag hemställa att riksdagen får ta ställning till ett yrkande med anledning av motionen, nämligen att riksdagen hos regeringen anhåller att förbud snarast införs mot användningen av kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel.

Med detta, herr talman, yrkar jag återigen bifall till motionen 871 och det nu framförda särskilda yrkandet.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! När man tar del av reservanternas åsikter om helhetssynen på kemikalieproblemet får man ett intryck av att den föregående regeringen sovit en, som vi får hoppas, det goda samvetets sömn – en regering som under alla sina år vid makten inte gjort ett dugg på det här området. Men t. o. m. vi på den borgerliga kanten måste nog säga att en sådan kritik vore verkligt orättvis, för det har skett mycket på området, och vi har ingen anledning alls att inte framföra en komplimang till dem som tidigare suttit vid makten för att man tacklat detta väldigt besvärliga problem på ett ganska realistiskt sätt.

Så sent som förra året var frågan uppe. Vid budgetbehandlingen var regeringspartierna och oppositionen inom jordbruksutskottet inte eniga i vad gällde den ekonomiska sidan av saken. Det gällde de resurser som skulle ställas till produktkontrollnämndens förfogande. Organisationsfrågan berördes senare. Det var då i största enighet som jordbruksutskottet i ett yttrande till socialutskottet föreslog att produktkontrollnämnden skulle ges en mera självständig ställning. Däremot ansåg utskottet att det var för tidigt att redan då ta definitivt ståndpunkt till sådana frågor som kansliets organisatoriska uppbyggnad m. m. Men den nu föreslagna kemikommisionen skulle väl just skapa det självständiga ämbetsverk som vi för en tid sedan inte var färdiga att definitivt inrätta. Jag vill för egen del absolut inte utesluta att vi kan komma fram till att ett ämbetsverk, kallat kemikommision eller något annat, bör inrättas sedan den förra året förordade utredningen, för vilken man just nu – som Maj Britt Theorin nämnde – håller på att utfärda direktiv, slutfört sitt arbete. Men den frågan bör vi behandla då.

Vad vi nu skall ta ställning till är den socialdemokratiska reservation som i sak kommit att rikta sig mot den åsikt som dess förespråkare hade för inte ens ett år sedan. Eftersom utskottsmajoriteten inte kan finna att sedan dess någonting inträffat som kan föranleda en ändrad ståndpunkt och driva fram ett slutligt ställningstagande, har vi inte heller anledning att yrka något annat än bifall till utskottets förslag.

Till Lars-Ove Hagberg skulle jag vilja säga att tyvärr både han och jag måste konstatera att sedan människosläktet genomlevt stenåldern, järnåldern och allt vad det kan vara har vi nu hamnat i giftåldern. Lars-Ove Hagberg nämnde något antal nya ämnen som vi lärt känna, och vi har tyvärr bara att konstatera att så är det. Men det föreföll nästan som om Lars-Ove Hagberg menade att det där var någonting typiskt för det kapitalistiskt-imperialistiska samhället och att det inte skulle förekomma på andra håll. Men jag kan tala om för honom att jag vid flera tillfällen i de socialistiska staterna på andra sidan järnridån fått veta att man där inte på allvar vågar gå ut med något förbud mot gifter. Man vågar över huvud taget inte ge sig in i någon sådan allvarlig diskussion, därför att det skulle få sådana negativa följder för bl. a. jordbrukets avkastning att det vore bättre att arbeta på litet längre sikt när det gäller att undanröja nackdelarna än att införa ett omedelbart förbud mot

allting.

Lars-Ove Hagberg talade här om ett omedelbart förbud mot kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel och nämnde att jordbruket strör ut två ton per år. Jag kan då säga, inte som försvar för jordbruket utan för att ge det hela riktiga proportioner, att vad jordbruket sprider ut är en helt försumbar kvantitet jämfört med vad industrin, framför allt cellulosaindustrin, skickar ut. Det finns nog trots detta knappast något land som har så hårda bestämmelser som Sverige just när det gäller kvicksilverpreparat. Vi har varit ett föregångsland på det här området. Professor Karl Borg var den förste som kom på kvicksilvrets roll. Vi fick också ett förbud mot den form av kvicksilverföreningar som var särskilt farlig. – Därmed inte sagt att det nu använda preparatet skulle vara helt ofarligt. Jag tror att vi allihop är överens om att vi måste försöka nedbringa användningen därav ytterligare.

Man räknar med att redovisa resultatet av den utredning som pågår i denna fråga till produktkontrollnämnden i juni månad i år. Vi tycker därför från utskottsmajoritetens sida att det inte kan finnas någon anledning att störa det arbetet. Låt utredningen arbeta färdigt! Sedan får vi se vilka åtgärder dess resultat kan föranleda.

Det är så att de giftpreparaten inte har kommit till bara för att ge sina upphovsmän något slags tidsfördriv, utan de har kommit till därför att man vill göra någon nytta med dem. Man vill komma åt skadegörare, man vill förbättra skördarna. Vi har då, som utskottet också skriver, att avväga mellan å ena sidan risken med varan i det enskilda fallet, å andra sidan behovet av varan. Kanske har man många gånger låtit förleda sig att ta större risker än som varit behövligt. Man har med andra ord använt varan i vidare utsträckning än som varit av behovet påkallat. Men det kan finnas andra tillfällen då man tvingas ta en viss risk. Jag behöver bara peka på vad DDT har gjort när det gäller att få bukt med tsetseflugan och med gräshoppsvärmar och vilka skador som hade uppstått, om man inte hade fått använda det preparatet. Man får alltså vara beredd att ta en risk.

Jag tror att Lars-Ove Hagberg och jag i princip är överens om att det gäller att få ned användningen av gifter så mycket som möjligt. Just därför skall vi rösta med utskottet, eftersom utskottsmajoriteten enligt min mening har anvisat de mest realistiska utvägarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Låt mig börja med att svara Lars-Ove Hagberg på hans fråga varför inte de socialdemokratiska reservanterna har kunnat acceptera det revolutionära krav som kommunisterna ställer i sin motion, nämligen att tre fjärdedelar av styrelse- och nämndposterna i naturvårdsverkets styrelse skulle besättas av fackliga representanter.

Det är naturligtvis inte obekant för Lars-Ove Hagberg att det i så fall skulle innebära att vi finge göra exakt samma förändring inom alla statliga verk. Vi kan inte göra en så drastisk förändring som det här verkligen gäller inom

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälsa- och miljö-
farliga varor*

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

enbart naturvårdsverkets styrelse – även om det enligt kommunisternas uppfattning skulle vara befogat. Det är naturligtvis inte så märkvärdigt att vi avstyrker ett sådant krav. Det vore ju något helt nytt om vi nu genom riksdagsbeslut skulle införa en ny bestämmelse för de anställdas inflytande på ett av våra statliga verk.

Det är förunderligt att från Hans Wachtmeister behöva möta påståendet att socialdemokraterna har sovit i de här frågorna. Det är ju inte obekant för Hans Wachtmeister att det är socialdemokraterna som framlagt alla de förslag till lagstiftning på detta område som vi har att följa. Det är också socialdemokraterna som tid efter annan skärpt tonen, vidgat kraven och varit beredda att förändra lagarna. Det är vi som ställt kravet att en produktkontroll skulle införas och att ett produktregister snabbt skulle tas fram. Det har varit i hårda ordalag som vi fått föra fram dessa krav. Fortfarande har vi inte detta register i vår hand.

När vi – också Lars-Ove Hagberg – diskuterat den här frågan sedan några år tillbaka har vi varit eniga om att ett produktregister är ett nödvändigt instrument för att komma åt de kemiska riskerna i arbetsmiljön. Jag tror fortfarande vi är eniga om att ett produktregister är nödvändigt – det är inte något kapitalistiskt påfund, om vi ålägger de producenter och importörer som vill marknadsföra kemiska ämnen att redovisa vad dessa innehåller och vilka effekter de får. Självfallet är detta viktigt. Vi skall naturligtvis utgå ifrån att de följer lagen och också redovisar vad ämnena innehåller. Vi har senast för ett år sedan sagt ifrån att ett produktregister är nödvändigt för att komma till rätta med problemen med de kemiska ämnena.

Det är litet underligt att från Hans Wachtmeister få höra att man gjorde bedömningen att det var nödvändigt att använda DDT mot tsetseflugan. Man väger riskerna mot behovet, sade Hans Wachtmeister. Men vi fick också bittert lära oss vilka riskerna med DDT var. Såvitt jag vet är vi helt eniga om att DDT skall vara förbjudet. Det har förödande konsekvenser för kommande generationer. Det är en lärdom som jag tror de flesta länder i världen har dragit.

Den bistra sanningen är att vi bara har sett toppen av isberget när det gäller de skador vi kommer att få registrera, såväl på miljön som på människor, av de kemiska ämnenas introduktion i samhället. Om det är en giftålder vi lever i, så är det vårt ansvar att se till att giftet inte drabbar människorna. Hittills har vi bara kunnat registrera en liten del. Jag påpekade att miljontals kemiska föreningar är kända. Tusentals olika kemiska produkter förs in i samhället varje år. Hittills har vi bara kunnat läsa av effekterna hos några av dem. Det tar 10–15 år innan effekterna av de kemiska ämnena utvecklas. Vi vet, bl. a. via den amerikanska forskningsverksamheten, att vi med en ökande hastighet får se effekterna av de kemiska ämnena i form av cancer. Den övervägande delen av alla cancerfall är, bedömer man, ett resultat av påverkan av kemiska ämnen.

Det är självfallet vår uppgift att med den kunskap vi kan skaffa oss i riksdagen föra fram de förslag som är nödvändiga för att få en överblick och kontroll och en samordning av samhällets olika kontrollfunktioner och

insatser.

Socialdemokratin har inte sovit. Det är tvärtom en medveten och vaken socialdemokrati som är beredd att skärpa tonen och ställa de krav som är nödvändiga. Vi ser det som ytterligt nödvändigt att kemikommisionen tillsätts snabbt och får de uppgifter som vi har föreslagit i motionen 791, som jag för övrigt rekommenderar kammarens ledamöter att ta del av i dess helhet.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Mänskligheten har genomgått stenåldern, järnåldern och bronsåldern. Frågan är nu om mänskligheten också skall genomgå giftåldern, som Hans Wachtmeister här talade om. Det är det diskussionen gäller.

Utskottet och Hans Wachtmeister ser farorna, men de vägrar att ta krafttag mot de kemiska riskerna. De tar därmed på sig ett mycket stort ansvar inför mänskligheten när det gäller miljön omkring oss.

Det sägs här att riskerna måste vägas mot behoven. Men hur har vi det i dag med den bedömningen? Vilka är det som producerar och importerar dessa ämnen? Och varför används medlen? I de flesta fall används de i produktionen för att effektivisera denna. När det krävs att dessa ämnen skall tas bort ur produktionen, får man svaret att produktionen då inte längre blir lönsam – det går inte att göra det, eftersom det inte finns några ersättningsprodukter. Över huvud taget har man inte försökt styra över till en användning av andra, ofarliga ämnen eller slå in på andra utvecklingsvägar. De som har initiativet på detta område har byggt upp behovet av dessa medel. Först i detta skede kommer parlamentariker och myndigheter med i bedömningen av riskerna med dessa medel. Människorna och miljöfaktorerna har från början satts på efterhand.

Jag kommer så till frågan om registret. Ett register kan naturligtvis se ut hur som helst. Men om man läser utskottsbetänkandet och tar del av vad som hänt under alla dessa år, finner man att det är en bedrövlig slapphet på detta område, där vi är överens om att det föreligger så oerhört stora risker. Man bara frågar dessa profitörer: Vad gör ni och vad har ni för någonting i dag? Det blir i stort sett bara en redovisning. Det sker ingenting mer, och det är det som är det allvarliga. Det görs i dag ingen riktig förhandsgranskning, och det är ju en sådan som nu behövs. Det är därför glädjande att socialdemokraterna har tagit upp detta i sin reservation. Jag tycker emellertid att socialdemokraterna i dag är lika tveksamma som de var när de befann sig i regeringsställning – de är fortfarande lika luddiga när det gäller målsättningen och åtgärderna. Borde vi inte redan nu kunna klara av detta? Det är ju inte fråga om några större problem, och vi vet ju vad det är vi vill komma åt. Vi kan spika målsättningen och kräva de resurser som behövs för att nå upp till den. Den saken borde vi kunna vara överens om.

Jag kommer så till frågan om kvicksilvret. Jordbrukets användning av kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel kan försvaras med att cellulosaindustrin gör ännu större utsläpp, säger Hans Wachtmeister. Jordbruksutskottet behandlar i detta betänkande ett av fyra yrkanden i Tore Claesons och Oswald

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

Söderqvists motion. Jordbrukets användning av kvicksilverhaltiga bekämpningsmedel utgör en så försvinnande liten del av de kvicksilverutsläpp som förekommer att den inte utgör några problem, anses det tydligen. Jag har föreslagit ett uttalande, som det inte möter några formella hinder för riksdagen att anta och som går ut på att vi inte skall använda kvicksilver i denna form.

Sedan till frågan om makten i naturvårdsverket och andra organ. Det finns framför allt två områden eller kanske tre där man har en ramlagstiftning. Arbetsmiljölagen är en ramlag. Det gäller även MBL-lagen och många andra lagar. Genom en ramlagstiftning får myndigheterna i uppdrag att fullfölja riksdagens målsättning. När sedan frågor som berörs av ramlagstiftningen tas upp till behandling hänvisar de beslutande församlingarna till att detta är frågor som myndigheterna skall klara av. Jag ser ingen annan möjlighet än att arbetarrörelsen kräver att de som drabbas av miljöriskerna också får ett avgörande inflytande i de instanser som skall utfärda bestämmelser och ta initiativ i dessa frågor. Jag kan inte förstå att arbetarrörelsen bör överlåta åt statsbyråkratin och andra att klara ut dessa frågor och i sämsta fall låta arbetarskyddsstyrelsen, naturvårdsverket och andra vara instanser för partsamarbete, partsförhandlingar eller uppgörrelser om miljön. Det är det värsta som kan hända, och det håller på att hända idag. Det är därför jag tycker att vi inom arbetarrörelsen borde vara överens om att de fackliga organisationerna skall ha ett avgörande inflytande i de här nämnda verken.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Om jag får diskutera en god och angenäm sömn med Maj Britt Theorin ett litet tag, undrar jag om det inte var hon som sov en stund när jag var uppe i talarstolen första gången. Jag beskyllde nämligen inte alls socialdemokraterna för att ha sovit det goda samvetets sömn. Om Maj Britt Theorin hade varit vaken, hade hon hört vad jag sade. Jag framhöll att man efter att ha läst allt av uppgifter som ingår i helhetssynen på denna fråga skulle kunna få det intrycket att socialdemokraterna har sovit. Men jag sade samtidigt att det vore orättvist att komma med den beskyllningen, eftersom de onekligen gjort mycket. Jag gav dem en komplimang för att de fört frågan framåt på ett ganska realistiskt sätt.

Om man med de människor som lever på de delar av jordklotet där man har stora problem med t. ex. tsetseflugor och gräshoppsvärmar talar om ett förbud mot DDT, får man till svar: "Det kan ni säga som bor i sådana trakter som aldrig har bekymmer. Men vad skulle ni göra om det kom en gräshoppsvärm och åt upp hela er skörd? Det enda kända medlet är att spruta DDT från flygplan."

Man får med andra ord inte vara för kategorisk. Det *kan* uppstå tillfällen då man blir nödsakad att ta till DDT. Men vi skall naturligtvis försöka minska användningen så mycket som möjligt.

Maj Britt Theorin var med i Kina, där jordbruksutskottet lärde sig många värdefulla ting. Bl. a. fick vi veta att man där ingalunda var främmande för biocider såsom bekämpningsmedel. Men man var försiktig med att använda

dem. Man ville använda dem bara där det uppstod akuta problem. Man hade ganska bra räknat ut vad ett totalförbud mot alla bekämpningsmedel skulle innebära. Man kom fram till siffran 35 %. Maj Britt Theorin som har ett fantastiskt minne för siffror kan tala om huruvida årsavkastningen nedgick *med* 35 % eller *till* 35 %. Jag tror att jag håller mig till det fördelaktigaste, alltså att avkastningen nedgick *med* 35 %. Det betyder väldigt mycket. Så länge vi inte kan utöka vår odlade areal hur mycket som helst och så länge vi inte har några gödselmedel att öka produktionen än mera än vad nu är fallet, utan får verka på den så att säga negativa sidan genom att hålla efter skadegörarna, måste vi få använda dessa bekämpningsmedel.

Jag kan hålla med Lars-Ove Hagberg om att de kan vara obehagliga. I många stunder delar jag Lars-Ove Hagbergs pessimism: kommer vi att överleva giftsamhället? Men det räcker inte med att riksdagen går emot jordbruket eller de areella näringarnas användning av bekämpningsmedel, eftersom kemikalierna har genomsyrat, om jag får uttrycka mig så, hela vårt samhälle i så hög grad att man blir mörkrädd när man studerar det hela. Här får produktkontrollnämnden onekligen en uppgift, kanske tillsammans med den kemikommission som vi eventuellt får när utredningen är klar. Men det vet vi inte ännu. Att produktkontrollnämnden skulle vara så pass betydelslös som framgår av Lars-Ove Hagbergs uttalande är det väl ändå litet svårt att tro. Jag kan läsa upp vad som står i utskottsbetänkandet på s. 2, där det talas om att regeringen har meddelat särskilda bestämmelser rörande bekämpningsmedel. Utskottet skriver:

”Sådana medel får sålunda varken säljas eller användas utan att vara registrerade hos produktkontrollnämnden. Registrering tillåts inte om medlet kan befaras medföra sådan olägenhet från hälso- eller miljöskyddssynpunkt att det inte lämpligen bör användas i bekämpningssyfte ---.”

Detta säger givetvis inte allt som behöver sägas om förprovning av alla preparat som kommer in, men det är i alla fall en kolossalt sträng lagstiftning. Den är betydligt strängare hos oss än på andra håll. Inför vi ett förbud, vilket kan innebära att en viss produkt faller bort, får vi i stället importera denna produkt från ett land, där man sannerligen inte är så blödig i detta avseende. Är det säkert att detta är någon fördel?

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Först ett par ord till Lars-Ove Hagberg, som tyckte att representanter för dem som drabbas av de kemiska ämnena skall utgöra tre fjärdedelar av representationen i naturvårdsverkets styrelse. Det är nu inte vad kommunisterna har begärt i sin motion. Där begärs att de fackliga representanterna inom naturvårdsverket skall besätta tre fjärdedelar av styrelse- och nämndposterna.

Jag kan dela den uppfattningen i princip att självklart skall de människor som drabbas av de kemiska ämnena också ha en möjlighet att styra över användning eller icke användning av kemiska ämnen. Nu har vi valt den vägen i det här landet att vi använder lagstiftningen som ett viktigt instrument – förbudslagstiftning eller lagstiftning om åtgärder på olika

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

områden – och jag vill säga att det är socialdemokratin som har stått för initiativet liksom i så många andra frågor när det gäller framför allt de kemiska ämnena.

Det kan också vara ett svar på sitt sätt till Hans Wachtmeister, som säger att man kan ge komplimanger till socialdemokratin för dess agerande tidigare i miljövårdsfrågan. Men sedan kommer det i gammal känd borgerlig ordning: Men låt oss vänta, låt oss inte göra mer! Och så i nästa andetag: Det är möjligt att vi får en kemikommission.

Jag är övertygad om att när den kemikommission som socialdemokraterna har föreslagit väl är tillsatt så kommer borgerligheten på nytt att säga, att det var ett bra och fint initiativ och ge oss komplimanger för det. Men hålla emot så länge som möjligt vill ni ändå göra.

Herr Wachtmeister nämnde Kina. Jag är glad för att man även på den borgerliga kanten drar lärdom av våra studieresor. Besöket i Kina var lärorikt på många sätt, och det är kanske en fördel om vi inte bara drar till oss de negativa erfarenheter som kineserna visade upp vad gäller användande av DDT och bekämpningsmedel utan också tillgodogör oss litet grand av deras erfarenhet på en mängd andra områden. Jag tänker på deras sätt att återanvända resurserna, deras sätt att spara och ta till vara varje del av jorden, marken, luften och vattnet på ett vettigt sätt. Det finns mycket lärdom att hämta därifrån. Jag tror nog att vi är rätt överens om att sådana ämnen som DDT innebär för mänskligheten bevisligen så pass vanskliga effekter att vi skall hålla på den restriktivitet som vi tidigare har visat här från riksdagens sida.

Så var det frågan om socialdemokraterna på nytt är luddiga i sina formuleringar. Jag vill inte påstå det. Socialdemokraterna har bit för bit flyttat positionen, ställt hårdare och hårdare krav och lagt fram förslag så länge vi hade regeringsmakten i landet. Nu kan vi redovisa att det saknas ett tillräckligt samordnat grepp över effekterna av de kemiska ämnena, och vi föreslår med stöd av den erfarenhet och kunskap vi har av hur utvecklingen har rasat i väg på detta område att en kemikommission tillsätts.

Det är väl preciserat, herr Hagberg, vilka uppgifter som vi menar att kommissionen skall ha. Bl. a. skall den göra en översyn av gällande lagstiftning och föreslå en anpassning av denna så att kraven om förhandskontroll, som Lars-Ove Hagberg talar om, märkning, skyddsblad och säkerhetsbestämmelser blir uppfyllda. Den skall samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som måste genomföras för att de syften skall uppnås som vi talar om i vår motion när det gäller att komma fram till – och detta vill jag poängtera – nya miljövänliga produktionsmetoder. Det är en väldigt viktig punkt i kommissionens arbete.

Kommissionen skall vidare lägga fram förslag om utbyggnad av laboratorieresurser och inriktning och utformning av den utbildning som behövs. Den skall se över och undersöka förutsättningarna för en samordning inom de olika administrativa funktioner som finns inom området. Det är rätt stora uppgifter. Det behövs en kommission för det, och om jag förstod herr Wachtmeister rätt så får vi den kommissionen, men då skall det vara den

borgerliga regeringen som själv får lägga fram förslaget. Jag noterar att det tydligen finns en allmän uppslutning kring tanken på en kemikommission. Riksdagen borde därmed kunna följa reservationen, som jag på nytt yrkar bifall till.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Vad beträffar socialdemokratiens luddiga formuleringar har jag sagt tidigare att jag hälsar med tillfredsställelse den positionsförskjutning som skett sedan man lämnade regeringsställningen. Jag hoppas att den fortsätter. Då kanske den kan komma rätt så småningom.

Jag erkänner alltså att det finns mycket positivt och att man är på rätt väg. Men man har ju vetat om detta giftsamhälle, och jag tycker man mycket klarare skulle kunna ställa kraven redan nu. Det är väl ingenting att fundera över! Vad är målsättningen? Vart vill vi komma? Det är detta vi vill ställa i förgrunden i dag. Vi skall ha en ordentlig förhandsprövning, och utifrån detta bygga ut våra resurser. Det är klart och tydligt.

Jag ser med tveksamhet på reservationen. En kommission skall lösa alla problem. Men man skjuter huvudfrågan åt sidan.

Till Hans Wachtmeister vill jag säga: Det man blir mörkrädd över är inte enbart jordbrukets utan hela samhällets gifthanvändning. Vi överöses av farliga produkter i dag.

Som försvar för utskottets ståndpunkt refererar han regeringens kungörelse. Men vad jag kan förstå talar den helt för vår bedömning. Produktkontrollnämnden fungerar inte. Ramlagstiftningen är ihålig och leder inte till förbud för farliga produkter i arbetsliv och samhälle. Vi anser därför att man måste ha en helt annan inriktning, men det vill man gå förbi. Man förlitar sig på myndigheternas arbete och tror man kommer fram den vägen.

Men vad skall myndigheterna då göra, och vem skall kontrollera dem? Jag har inte sagt att enbart de som drabbas skall sitta med i styrelsen. Jag förutsätter att de fackliga representanter som får representation i naturvårdsverket och arbetarskyddsstyrelsen skall företräda hela den fackliga rörelsen. Det har varit min utgångspunkt. Det är ju de människor de företräder som drabbas av dessa hälsorisker.

Nu har vi valt den här vägen, säger Maj Britt Theorin. Men går det inte att ändra på den vägen då? I så fall är det dystra framtidsperspektiv. Socialdemokraterna har ju valt vägar förr. Kan de inte vända, ser jag ingen framgång för socialdemokratin när det gäller att lösa problemen framför oss.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg sade att produktkontrollnämnden inte fungerar. Jo, fungerar gör den nog, men inte helt tillfredsställande, den saken är vi överens om. Men det är just därför jordbruksutskottet förra året enigt uttalade sig om behovet av en översyn av produktkontrollnämnden. Det gällde då dess verksamhet – det rent organisatoriska fick anstå. Vi menar att denna översyn nu bör slutföras innan vi går vidare.

Maj Britt Theorin tyckte vi var eniga när det gällde kemikommissionen.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälsa- och miljö-
farliga varor*

Det är vi väl så till vida som att en översyn av produktkontrollnämnden naturligtvis kommer att utnyttas i någonting. Det spelar ingen roll om vi kallar det en kemikommission eller någonting annat. Skillnaden mellan oss är att Maj Britt Theorin tycker att vi genast i dag skall fatta beslut, medan utskottsmajoriteten menar att vi bör vänta tills vi klarat av översynen av produktkontrollnämndens verksamhet.

Till sist sade Maj Britt Theorin någonting om att det är det gamla välkända borgerliga argumentet att säga: "Ta det lugnt – låt oss inte skynda på."

Snälla Maj Britt Theorin! Under mina riksdagsår har jag skrivit motioner som varit så väl formulerade att de kunde röra stenar till tårar, men de har avfärdats av den socialdemokratiska majoriteten med orden: "Ta det lugnt!" Är det en borgerlig klyscha eller en socialdemokratisk?

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det här är en underlig debatt! Å ena sidan beskylls man för att gå för snabbt fram, för man kommer ändå att få rätt. Å andra sidan beskylls man för att gå för långsamt fram, för att man inte vill fatta beslut. Jag vet inte om man kan säga att socialdemokraterna i det fallet befinner sig i mitten. Jag föredrar att säga att vi befinner oss på snabb frammarsch med åtgärder mot de kemiska ämnena.

Vad jag sade, herr Wachtmeister, var att vi alltid varit med om, i strängt taget vilken politisk fråga som helst, att borgerligheten vänt sig emot våra konkreta förslag för att i efterhand – när vi väl genomfört dem – kunna säga: Det var inte så dumt, vi accepterar det. Herr Wachtmeister har ju redan talat om att det kommer ni att säga om kemikommissionen också.

Jag vill gärna säga som Lars-Ove Hagberg, att det är väldigt bråttom. Vi behöver inte alls sitta och vänta på en översyn av produktkontrollapparatusens organisation, utan vi måste snabbt på bred front angripa de problem som finns. Det behövs en sådan här samordning, och det är i form av en kemikommission som vi kan göra det. Det är inte endast fråga om att se över administrationen. Man måste gå in på en mängd olika områden som jag pekade på. Lagstiftningen måste ses över och skärpas, och bristerna måste rättas till. Vi måste få redovisning för forskningsinsatserna och ett program för det framtida arbetet. Detta är ett klassiskt socialdemokratiskt sätt att arbeta. Vi redovisar problemen, vi analyser dem, vi redovisar förslag till åtgärder, och vi sammanfattar dem i krav här i riksdagen. Detta har vi redogjort väl för i vår motion 791. Det gäller inte bara det här området utan även de andra områden som rör miljön.

Därför är det alltså viktigt att vi nu fattar ett beslut och att denna kemikommission tillsätts och snabbt får börja arbeta med problemen. Det är faktiskt bråttom.

Sedan vill jag till Lars-Ove Hagberg säga att man kanske inte löser problemen med facklig insyn och beslutanderätt genom att de fackliga representanterna får majoritet i naturvårdsverkets styrelse. Det är naturligtvis – och det trodde jag vi var överens om – skyddsombuden som måste ha rätt att stoppa arbetet på farliga arbetsplatser och ha rätt till fullständig insyn

när det gäller de kemiska ämnena och deras sammansättning på arbetsplatserna. Därvidlag är det vi som har skärpt tonen. Det gjorde vi förra året, när vi sade ifrån att skyddsombuden måste ha fullständig rätt att se vad det är för kemiska ämnen man arbetar med för att kunna ingripa lokalt på arbetsplatsen mot kemiska ämnen.

Det är kanske en bättre form för demokrati att vi ser till att man direkt ute på arbetsplatsen har dessa instrument i sin hand och att lagstiftningen ger det skydd som vi behöver. Jag trodde vi kunde vara överens, Lars-Ove Hagberg, om att kemikommisionen är ett bra instrument för att komma till rätta med de kemiska ämnena. Det vore beklagligt om inte kommunisterna bidrog till att föra fram den här frågan till ett beslut i riksdagen.

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag trodde inte att det fanns någon motsättning mellan att skyddsombuden fick de här möjligheterna och att fackliga representanter i myndighetsorgan hade ett avgörande inflytande. Men tydligen finns det i socialdemokratis politik en motsättning. Jag beklagar då verkligen att de skyddsombud som har dessa möjligheter inte kan få gehör i myndighetsorgan.

När det gäller omröstningen har jag frågat tidigare: Varför har ni den här inställningen till den fackliga maktfrågan? Vi har ett i princip liknande förslag, som ni inte röstar för. I motionen 871 har vi ett yrkande som de socialdemokratiska ledamöterna avstyrker. Jag finner att vi i princip är överens om att det behövs åtgärder, men jag kan inte förlika mig med socialdemokratis sätt att behandla den fackliga maktfrågan.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Får jag påminna om att jag i ett tidigare inlägg framhöll att det skulle innebära något helt nytt om vi i riksdagen fattade beslut om att fackliga representanter inom naturvårdsverket skulle besätta tre fjärdedelar av styrelse- och nämndposterna. Det är inte ett beslut som riksdagen fattar på sådana grunder som det här är fråga om. Detta är naturligtvis skälet till att såväl den borgerliga majoriteten som socialdemokratien säger nej till att på det här viset förändra förhållandena inom nämnder och styrelser i de olika verken. Vi genomför inte en delförändring inom *en* styrelse.

Sedan påpekade jag att det – som jag ser det i varje fall – är väldigt viktigt att skyddsombuden har möjlighet att ingripa lokalt på arbetsplatserna. Eftersom Lars-Ove Hagberg påpekade att det var de som drabbades av de kemiska ämnena som skulle ha möjlighet att vara med och fatta besluten, så är vi väl ändå överens om att det är ute på arbetsplatserna som arbetarna måste ha makten och rättigheten – med lagen i ryggen – att ingripa mot de kemiska ämnena.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

Mom. 1 a och b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 1 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Lars-Ove Hagberg under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 1 c röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Lars-Ove Hagberg under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 11
Avstår - 1

Mom. 2 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 871 av Lars-Ove Hagberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 2 b röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 871 av Lars-Ove Hagberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 11

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Maj Britt Theorin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Maj Britt Theorin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 149
Nej - 125
Avstår - 11

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 871 av Lars-Ove Hagberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 871 av Lars-Ove Hagberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 11
Avstår - 1

§ 15 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:40 med anledning av riksdagens revisorers förslag (1977/78:12) angående ändring av riksdagens revisorers verksamhet och organisation m. m. jämte motion

Riksdagens revisorers förslag 1977/78:12 och motionen 1977/78:1427 hade

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

hänvisats till finansutskottet men sedermera överlämnats till konstitutionsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Rösträtt till riksdagsval m. m. för invandrare

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:41 med anledning av motioner om rösträtt till riksdagsval m. m. för invandrare som ej är svenska medborgare.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:648 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om en ny utredning med direktiv att skyndsamt pröva frågan om rösträtt för invandrare i riksdagsval,

1977/78:907 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemställts att riksdagen begärde att regeringen tillsatte en utredning i syfte att möjliggöra såväl rösträtt som valbarhet för invandrare vid val till riksdagen i princip efter samma regler som nu gällde vid val till landsting och kommunala församlingar, samt

1977/78:921 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillsattes för att studera invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval samt utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare utan svenskt medborgarskap och andra åtgärder för att underlätta deras deltagande i de politiska beslutsprocesserna.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1977/78:648,
2. motionen 1977/78:907,
3. motionen 1977/78:921.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen skulle

1. bifalla motionen 1977/78:921,
2. förklara motionerna 1977/78:648 och 1977/78:907 besvarade med ställningstagandet under 1.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll för vi fram tre krav i detta ärende.

För det första vill vi att det skall sättas till en parlamentarisk utredning som skall studera invandrarnas deltagande i 1976 års kommunalval. Det har företagits vissa undersökningar på detta område. Andra undersökningar är i gång, men vi finner det angeläget att resultatet av dessa studier förs samman

och kompletteras av en offentlig utredning med parlamentarisk sammansättning.

För det andra vill vi utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare som inte är svenska medborgare.

För det tredje vill vi pröva möjligheten att på andra sätt underlätta invandrarernas deltagande i de politiska beslutsprocesserna.

De borgerliga i konstitutionsutskottet avvisar alla tre utredningskraven. Om de nu är motståndare till rösträtt vid riksdagsval för invandrare som inte är svenska medborgare, borde de väl ändå ha kunnat stödja de två andra utredningskraven. I fjol antydde man något i den riktningen, och eftersom man faller tillbaka på utskottets betänkande av i fjol, har man väl samma ståndpunkt ännu. Men den resulterar inte i något ställningstagande. Man finner nämligen att det i och för sig skulle vara av intresse med en sådan utredning.

Nu har vi kopplat samman detta utredningskrav med kravet på att man skall utreda rösträtt vid riksdagsval, men det hade ju varit helt möjligt för de borgerliga i konstitutionsutskottet att bryta ut den del som de finner mera tilltalande och kräva en utredning på den punkten. Men det gjorde man inte. Varför har jag inte riktigt fattat. Det kan väl ändå inte vara farligt att en parlamentarisk utredning studerar dessa frågor.

När det sedan gäller rösträtten till riksdagen knyter vårt krav an till två linjer i den socialdemokratiska politiken. Den första är att invandrarna skall likställas med infödda svenskar, och den andra är att rösträtten bör kunna utövas där man bor och där man följaktligen är mest beroende av det allmännas beslut. I fråga om landsting och kommuner är vi överens om att invandrarna av dessa skäl bör ha rösträtt och vara valbara. Invandrarna är dock lika beroende av statliga som av kommunala beslut. Ta arbetsmarknadspolitiken, näringspolitiken, regionalpolitiken och finanspolitiken som exempel på hur beroende de är – lika beroende som svenska medborgare.

Vi socialdemokrater är medvetna om att det finns vissa problem som behöver lösas på detta område. En del av dessa föreligger inte i fråga om den kommunala rösträtten och valbarheten. Men problemen kan lösas. Det behövs emellertid en utredning för att man skall finna de rätta lösningarna. Mot våra förslag om utredningar anför man i allmänhet att invandrare kan förvärva svenskt medborgarskap. Ja, visst kan de det. Och detta är *en* lösning. Men det bör inte vara den enda lösningen. När man håller på medborgarskapet som den enda lösningen, bortser man från att arbetsmarknaden har ändrats. Den har mer och mer internationaliserats, vilket leder till att människor flyttar till vårt land, arbetar här under en lång följd av år men räknar med att så småningom vända tillbaka till sina hemländer. De vill inte förlora sitt ursprungslands medborgarskap. De vill bevara det för att kunna bo i landet och få de förmåner som de behöver på ålderns dar. Det kan även finnas andra skäl till att man vill bibehålla sitt ursprungliga medborgarskap.

Dessa invandrare vill sålunda inte bli svenska medborgare, men de arbetar på samma sätt som medborgarna i vårt land och de är beroende av villkoren

Rösträtt till riksdagsval m. m. för invandrare

här. Då frågar man sig: Varför skall de ha rösträtt vid kommunalvalen men förvägras detta vid riksdagsvalen? Varför skall man i det ena fallet hårt hålla på medborgarskapet men inte i det andra? Vi har ju övergivit principen att medborgarskapet är den enda förutsättningen för rösträtt och valbarhet.

Då har jag mött det argumentet att medborgarskapet kommer att holkas ur, förlora litet av sitt värde, om personer som inte förvärvat detta får rösträtt. Jag har litet svårt att förstå denna synpunkt. Det är som om man menar att rösträtten skulle vara en sporre för invandrare att söka medborgarskap.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att de borgerliga hade kunnat inta en mindre sluten hållning i denna fråga. De borde ha kunnat vara med om utredningar och därmed få en öppning för vidare diskussioner. Nu blir det knappast någon dialog i denna fråga. I stället säger man blankt nej till alla utredningskrav som vi för fram.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det finns i dag inte några bärande skäl för att motsätta sig att ge invandrarna rösträtt fullt ut – dvs. också rösträtt till riksdagsval. Den kommunala rösträtten är trots allt – även om den är ett framsteg – bara en halv rättighet. En rad viktiga och avgörande frågor som direkt berör invandrarna avgörs genom regerings- och riksdagsbeslut. Också betydande delar av kommunernas verksamhet är beroende av beslut i riksdagen och av regeringen. Det motiverar ytterligare att invandrarna skulle få vara med om att bestämma sammansättningen av riksdagen och regeringen.

Det har sagts i debatter om invandrarernas rösträtt till riksdagsval att invandrarna i alla fall har möjligheten att engagera sig politiskt och i resp. partier påverka nomineringarna till riksdagsvalen. Men det är en klen tröst att bara få vara med och diskutera vem eller vilka som skall nomineras men inte själv få delta i valet.

Det helt avgörande är att man själv med sin egen röst i allmänt val har rätt att vara med och avgöra riksdagens sammansättning.

Vänsterpartiet och kommunisterna har i tidigare motioner och även i år, i motionen 648, påtalat att invandrarernas kommunala rösträtt har medfört en ökad politisk aktivitet bland invandrarna. Vi är övertygade om att rösträtt för invandrare till riksdagsval ytterligare skulle stimulera den politiska verksamheten bland dessa grupper. För invandrarna själva är rösträttsfrågan en angelägenhet av största betydelse. Rösträtt också till riksdagsval skulle höja invandrarernas status i samhället och skapa ökad förståelse för invandrarernas särdrag och deras problem.

De politiska partierna och andra organisationer som är verksamma i samhället skulle då tvingas att mera ingående sätta sig in i de olika gruppernas kulturella och andra särdrag än vad som skett hittills. Många argument skulle kunna framföras i den här debatten som talar för att invandrarna också skall

ha rätt att delta i riksdagsval. Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare både i motioner och i debatter framfört en rad argument i den riktningen. Det vore en överflöppsgärning att åter upprepa alla dessa argument i dag.

Vad som är positivt i denna fråga är att socialdemokratien nu reser samma krav. Även om man föreslår en mer omfattande utredning i ärendet, så ställs dock krav på att invandrarna skall ha rösträtt också i riksdagsval. Mot bakgrund av detta kan man med stor tillfredsställelse notera, eller rättare sagt konstatera, att en stor majoritet av svenska folket är enig om att ge invandrarna rösträtt i riksdagsval.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att det inte krävs – eller föreligger något behov av – något mer omfattande utredningsarbete eftersom rösträttsutredningen, som gjort förarbetena till den kommunala rösträtten för invandrare, till stora delar klarat av det väsentliga utredningsarbetet. Dessutom har olika forskargrupper varit sysselsatta med utvärderingar av invandrarnas deltagande i kommunalvalen. Detta material, tillsammans med tidigare utredningsmaterial, gör det möjligt att snabbutreda denna för invandrarna vitala fråga. Om viljan hade funnits hos de borgerliga partierna skulle regeringen med lätthet redan till hösten ha kunnat lägga fram ett förslag om rösträtt till riksdagsval för invandrare. Men dessa partier har samstämmt deklarerat att de klart är motståndare till en sådan demokratisk rättighet för invandrare.

Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande att rösträtten till riksdagsval måste vara sammankopplad med medborgarskap, något som Hilding Johansson också har berört tidigare. Som argument framförs i konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:9 – vilket även återopas i föreliggande betänkande – att "ett brytande av sambandet mellan rösträtt och medborgarskap skulle leda till att innehållet i medborgarskapet tunnans ut i alltför hög grad".

Man måste därför ställa frågan till utskottets borgerliga majoritet: På vilket sätt skulle innehållet i svenskt medborgarskap för svenskar tunnans ut bara för att invandrare skulle erhålla rätt att delta i riksdagsval och vara med och avgöra hur riksdagen skall sammansättas? Jag ställde denna fråga när ärendet senast var uppe men fick inget svar. Jag upprepar frågan på nytt till utskottets talesmän. Det kanske kan bli ett svar i dag.

Det finns i denna fråga tre motioner med likartade krav, nämligen att invandrare skall få rösträtt fullt ut. Motionen 648 från vpk kräver en skyndsam utredning – de andra motionerna kräver utredning. Det är den egentliga skillnaden i motionskraven. Vpk anser att en skyndsam utredning är att föredra – med sikte på att förslag läggs fram redan i höst så att invandrarna så snabbt som möjligt får denna självklara demokratiska rättighet.

Av den anledningen yrkar jag bifall till vpk-motionen 648. I andra hand kommer vpk att stödja den socialdemokratiska reservationen.

Torsdagen den
11 maj 1978

Rösträtt till riksdagsval m. m. för invandrare

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Så sent som den 30 november förra året, alltså under innevarande riksmöte, behandlade kammaren motioner av i princip samma innehåll som det som nu återfinns i konstitutionsutskottets betänkande nr 41. Utskottets ståndpunkt var då att frågan om rösträtt i riksdagsval är intimt förknippad med frågan om medborgarskap. Endast den som har svenskt medborgarskap skall ha rätt att rösta i svenska riksdagsval. Detta är en viktig princip, som tillämpas världen över.

Det finns här ingen anledning för mig att ta upp kammarens tid med att ånyo redovisa alla de skäl som då anfördes mot att ge invandrarna rösträtt i riksdagen. Något nytt har inte inträffat sedan den 30 november som ger anledning till ett ändrat ståndpunktstagande från utskottets sida. Låt mig därför, herr talman, bara helt kort slå fast:

För det första är det naturligt att den som vill påverka den svenska politiska utvecklingen på rikspanet också söker svenskt medborgarskap. Kvalifikationstiderna för sådant medborgarskap har undan för undan förkortats. Det är bara några år sedan vi vidtog de senaste förändringarna. För nordiska medborgare är tiden nu blott två år – som alltså skall jämföras med att det tar tre år, även om man är nordisk invandrare, innan man får rösta i ett kommunalval! Det tar alltså ett års kortare tid, herr talman, att bli svensk medborgare än det tar att bli kvalificerad att rösta i ett svenskt kommunalval om man är invandrare. Den treårsgränsen har vi varit överens om i den här kammaren.

För sådana som inte tidigare är nordiska medborgare gäller en femårsgräns. Också därvidlag har det skett en förändring i den riktningen att tiden har avkortats, och även procedurmässigt har det blivit enklare.

För det andra måste medborgarskapet ha ett reellt innehåll. Om den rösträtt som följer med medborgarskapet tas bort, kan det ifrågasättas varför man över huvud taget skall söka svenskt medborgarskap. Om man har rätt att rösta i både riksdags- och kommunalval och dessutom har samma sociala och andra förmåner som andra svenska medborgare – vilket man ju i praktiken har, om man är bosatt i det här landet – är medborgarskapet i fortsättningen i praktiken bara en nullitet.

Frågan till dem som vill ha en ändring blir då naturligtvis: Vad innebär det att ge invandrarna rösträtt i form av medborgarskap i fortsättningen? Vad är det då som blir kvar och som gör det värt att söka svenskt medborgarskap?

För det tredje är undersökningar om invandrarernas situation och beteende i de aktuella frågorna redan föremål för en rad utredningar. Det rör sig om inte mindre än fem sådana. Jag specificerade noga i mitt inlägg i kammaren den 30 november förra året – s. 23 och 24 i protokollet – vad de fem utredningarna sysslade med och vilka resultat som då hade redovisats eller som kunde förväntas komma att redovisas. Jag skall därför inte ta upp kammarens tid med att nu läsa upp detta, om inte någon påfördrar det. Det är ändå, herr talman, faktiskt på det sättet att det i dag föreligger ett mycket omfattande arbete som kan ge just den bakgrundsinformation som efterlyses, bl. a. i den

socialdemokratiska motionen. Att ge de här utredningarna någon form av parlamentarisk sammansättning kan därför knappast föra frågan framåt.

Men i grunden, herr talman, ligger naturligtvis en principell inställning, och det är den som jag har redovisat här för utskottsmajoritetens räkning, nämligen att det bör finnas en koppling mellan medborgarskap och rösträtt till riksdagsval. Därför finns det naturligtvis ingen anledning att tillmötesgå det utredningskrav som syftar till att få till stånd sådan rösträtt.

Vi har olika principiella ståndpunkter, och det är bara att notera. Däremot, herr talman, kan det finnas anledning att föra en seriös debatt om huruvida kvalifikationstiderna ytterligare kan förkortas, och huruvida proceduren ytterligare kan förenklas – men det är i så fall en debatt där jag efterlyser konkreta förslag från dem som vill ha förändringar.

Herr talman! Eftersom saken diskuterats bara för ett par månader sedan här i kammaren finns det inte något nytt att tillägga – något sådant har inte framkommit under den här tiden. Därför ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 41.

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck frågar: Om vi skulle ge invandrarna rösträtt också till riksdagsval – vad är det då som kvarstår för att de skall sträva efter att söka svenskt medborgarskap? Jag trodde att Anders Björck visste det, att det på den svenska arbetsmarknaden för att få en fast anställning i de flesta fall reses krav på att man skall vara svensk medborgare.

Men kvalifikationstiderna är ändå långa och procedurfrågorna inte alls så enkla som Anders Björck påstår. Det kan ta rätt så lång tid att få svenskt medborgarskap, och det skall läggas till den tid som måste förflyta innan man kan söka medborgarskap. Det kan gå sju åtta år innan man får svenskt medborgarskap. Det finns exempel på det och på personer som sökt men inte fått.

Man skall vara verksam i Sverige och uppfylla de krav som den svenska arbetsmarknaden ställer, och man skall i övrigt göra sina plikter gentemot samhället. Men den väsentligaste rättighet som alla som fullgör samma skyldigheter har – den tar man alltså bort ifrån invandrarna.

På min arbetsplats finns det flera invandrare som inte får fast anställning därför att de inte är svenska medborgare. Och de kan inte heller påverka sammansättningen av Sveriges riksdag därför att de inte har den rösträtten. Men de har varit här ganska länge, sex sju år. Och de har sökt medborgarskap men inte fått det.

Men även om man skulle ge invandrarna denna rösträtt så finns det ändå sådant som gör det eftersträvansvärt att söka svenskt medborgarskap – vilket Anders Björck anser vara så väsentligt – nämligen möjligheten att få en fast anställning.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Den upplysning som herr Hallgren här gav pekar just i riktningen att det är väsentligt att se till att man får svenskt medborgarskap.

Och det förslag som här framförs löser inte det aktuella problemet. Det blir inte lättare att få fast anställning om man har denna rösträtt – för någon sådan koppling har ju inte föreslagits.

De kvarstående skillnader som finns – och som jag ville ha fram – berörs ju inte av dessa förslag. Men just därför är vi beredda och har varit beredda att diskutera hur man skall kunna förenkla proceduren och se till att kvalifikationstiderna om så krävs förkortas ytterligare.

Jag vill gärna ställa ett par frågor här: Finns det från socialdemokratiskt håll och från vpk-håll önskemål om att korta kvalifikationstiderna ytterligare? Hur långt vill man gå därvidlag? Det kunde vara intressant att få veta i detta sammanhang.

En annan fråga, herr talman, som man också ställer sig är: Vilka andra länder har ett system, enligt vilket man ger invandrare rösträtt i riksdagsval? Vilka länder är det som har en situation liknande vår egen och som vi i så fall kan dra lärdom av? Ge oss några exempel på sådana länder! Herrarna har säkerligen kontakter och kunskaper som skulle kunna ge oss ett besked på den punkten.

KARL HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck vänder på frågan och säger att detta att man inte får anställning med mindre man är svensk medborgare snarast talar för att man borde sträva efter att bli svensk medborgare. Ja, det är ju det jag säger. Men det är också av stor betydelse för invandrarna att kunna påverka samhället genom att delta i riksdagsval och kanske förändra dagens näringsliv så, att man får bort de reaktionära bestämmelser som företagen i dag enväldigt ställer upp om att man skall vara svensk medborgare för att få fast anställning.

Det är utan tvivel så att många av de invandrare utan svenskt medborgarskap som i dag står till arbetsmarknadens förfogande är lika kvalificerade för att få en fast anställning som svenska medborgare. En förändring i det avseendet av samhället kan man vara med om att åstadkomma genom att delta i ett allmänt riksdagsval och därigenom påverka politiken. Har man inte den möjligheten får man avvakta längre tid tills man blir svensk medborgare och kan delta.

Jag har ingenting emot det som Anders Björck anförde, att man ytterligare kortar av den tid som krävs för att få svenskt medborgarskap. Jag är helt på det klara med att en översyn av de bestämmelserna bör göras.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Hallgren, det är faktiskt på det sättet att i motionerna sätts icke invandrarnas situation på den svenska arbetsmarknaden i första rummet, utan i stället rösträtt till riksdagsval. Det är en annan sak. Invandrarnas situation på den svenska arbetsmarknaden har vi diskuterat i andra sammanhang, och den skall vi naturligtvis diskutera också i fortsättningen och vidta åtgärder för att underlätta anpassningen.

Om det verkligen var så, herr talman, att man i första hand var intresserad

av att snabbt få till stånd bättre förhållanden på arbetsmarknaden, då skulle man föra fram konkreta förslag på det området. Man kan ändra medborgarskapskravet för att inneha tjänst, fast anställning etc. Men inte är det väl någon som tror att detta ändras hux flux bara för att en grupp får rösträtt. Dessutom är det så att vi här följer internationell praxis. Vi har kortat tiderna högst avsevärt – t. o. m. så långt, herr talman, att det tar längre tid att få rösträtt i kommunalval för en invandrare från Finland än det tar för honom att få ett svenskt medborgarskap. Jag tycker att det har gjorts väldigt mycket.

Om man, som sagt, är intresserad av att ta upp situationen på arbetsmarknaden, som herr Hallgren nämnde, skall vi ta en särskild debatt om den frågan och inte föra den debatten nu när det gäller rösträtten. Jag börjar tro att det är andra saker som man är ute efter i första hand.

Andre vice talmannen anmälde att Karl Hallgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

DANIEL TARSCHYS (sp):

Herr talman! När det gäller invandrarnas rösträtt i riksdagsval har folkpartiet en mycket klar ståndpunkt. Vi anser att frågan inte är *om* utan *hur* invandrarna skall få rösträtt. Och svaret på den frågan är att det bör ske genom medborgarskap.

Det är bara ett halvår sedan vi hade en lång debatt här i riksdagen om den här frågan, och jag skall inte trötta kammaren med att upprepa mitt anförande från den 30 november i fjol. Men låt mig kort erinra om folkpartiets inställning.

Vi ser invandrarnas deltagande i samhällsdebatten och i det politiska livet som en stor tillgång. De har genom sina skiftande bakgrunder stora förutsättningar att bidra med nya perspektiv och synvinklar. Invandringen har gjort Sverige till ett rikare land inte bara ekonomiskt utan också kulturellt. Det är tillskott som vi måste ta vara på.

Mot den bakgrunden är det viktigt att slå vakt om en generös invandrapolitik med hemspråksundervisning, språkkurser för vuxna, stöd till tidskrifter, bokutgivning och till invandrarnas kulturella verksamhet. Alla vet att anslagen till de här ändamålen har ökat, i vissa fall kraftigt, under de senaste åren.

Den motion som socialdemokraterna har väckt handlar enligt rubriken om invandrarnas rösträtt i riksdagsval. I själva verket har den dock en något snävare syftning. Flertalet invandrare har redan nu rösträtt i riksdagsval därför att de har blivit svenska medborgare. En annan stor grupp invandrare är de som varit i landet kortare tid än tre år och tio månader. De har inte rösträtt vare sig i riksdagsval eller i kommunalval, och jag har inte noterat något socialdemokratiskt förslag om att de skulle få det. Återstår alltså den grupp invandrare som varit här längre än tre år och tio månader men inte blivit svenska medborgare. Det är den gruppen som den socialdemokratiska motionen i realiteten handlar om.

Torsdagen den
11 maj 1978

*Rösträtt till riks-
dagsval m. m. för
invandrare*

Vår uppfattning är att det vore mycket värdefullt om dessa invandrare kunde få rösträtt i riksdagsvalen men att det bör ske genom att de vinner svenskt medborgarskap, inte genom att man bryter ut rösträtten och valbarheten ur medborgarskapet. Vi har också i folkpartistiska motioner föreslagit att kvalifikationstiden för vinnande av medborgarskap för invandrare från utomnordiska stater borde kunna sänkas från fem till fyra år. De motionerna har dock avslagits av riksdagen under flera år. Det lät på debatten här alldeles nyss som om vi kommer att få mer stöd för den tanken i framtiden.

Nu säger man från socialdemokratisk sida att vår lösning inte är bra därför att den inte tillgodoser de grupper som trots att de kan bli svenska medborgare ändå väljer att förbli medborgare i sina ursprungsländer. En finländare kanske tänker sig att återvända till Finland efter många år i Sverige och vill därför inte söka svenskt medborgarskap. Jag kan för min del inte finna det argumentet särskilt bärkraftigt. Naturligtvis skall varje människa i en sådan situation ha rätt att själv bestämma om han vill ha kvar ursprungslandets medborgarskap eller om han vill anta det nya hemlandets. Men man kan inte välja båda på en gång. Finland tillämpar liksom allt fler länder den ordning som vi också har i Sverige, nämligen att låta finländska medborgare i utlandet delta i riksdagsvalen. I Finland satte sig inte heller socialdemokraterna på tvären när den ordningen infördes. Vid det senaste finska riksdagsvalet kunde man rösta på 47 olika platser i Sverige – på konsulatet, i de finska föreningarnas lokaler och på vissa invandrarbyråer – och tiotusentals finländska medborgare begagnade sig av den rättigheten.

Tycker verkligen Hilding Johansson att det vore vettigt med en dubbel rösträtt för den här gruppen? Eller menar han att de finländska medborgarna borde avstå från att rösta i de finländska valen och i stället rösta i de svenska? Jag tror för min del att en överväldigande majoritet av både svenskar och finländare delar vår uppfattning på den punkten, nämligen att det är naturligt att rösträtten följer medborgarskapet. Det är den internationellt vedertagna principen och den från alla utgångspunkter mest rimliga.

Det bör kanske slås fast att den nuvarande ordningen inte alls hindrar någon från att rösta i det land han själv vill. En finländare som flyttar till Sverige kan inom två år bli svensk medborgare, och flyttar han tillbaka kan han på en dag återvinna sitt finländska medborgarskap. Det är bara att göra en skriftlig anmälan hos ministeriet för inrikesärendena. Och i de allra flesta av våra stora invandrarländer är det precis lika lätt att återvinna ett gammalt medborgarskap som man en gång har givit upp. I Danmark gäller samma regler som i Finland. I Grekland finns det inte heller någon tidsfrist, inte heller i Turkiet. I Jugoslavien finns ett särskilt undantag från den normala treårsfristen som innebär att tidigare jugoslaviska medborgare omödelbart kan återvinna sitt medborgarskap, och det gäller också för deras familjemedlemmar. Den som avser att flytta tillbaka är alltså inte på något sätt förhindrad att tillfälligt bli svensk medborgare och därmed vinna rösträtt i svenska riksdagsval.

Det framgår klart av motionen att även socialdemokraterna känner en hel

del tvekan inför att utsträcka rösträtten till invandrare utan svenskt medborgarskap. Det framgick kanske mindre tydligt av Hilding Johanssons anförande. Det får väl ses som ett uttryck för att opinionen inom socialdemokratien är något splittrad på den här punkten. Enligt vår mening vore det bäst om socialdemokraterna först på egen hand ville utreda var de själva står i frågan – det behövs inte någon offentlig utredning för att komma till klarhet om den saken. För vår del är den principiella inställningen alldeles klar. Vi säger ja till ett vidgat politiskt deltagande från invandrarnas sida och menar att vägen dit måste gå via medborgarskapet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Mina meddebattörer på den borgerliga sidan har ett väldigt insinuant sätt att tala. Daniel Tarschys säger utan spår av bevis att opinionen inom socialdemokratien är splittrad. Vilka undersökningar har Daniel Tarschys gjort som berättigar honom till sådana påståenden från kammarens talarstol? Var god och publicera dessa utredningar! Statsvetenskaplig tidskrift kanske öppnar sina spalter för det.

Anders Björck insinuerade att det kanske låg andra motiv bakom förslaget än de som redovisas. Det är en vanlig teknik från Anders Björcks sida. Hade någon annan sagt det skulle jag ha reagerat – nu betraktar jag det såsom ett vardagligt inslag i kammarens debatt.

Herr talman! Man måste givetvis se denna diskussion mot bakgrund av den helt nya situation som inträtt i Sverige. Vi har fått en rad invandrare. De arbetar här, de är beroende av villkoren här, men de vill inte söka svenskt medborgarskap. Då är frågan: Skall vi tvinga dem att förvärva svenskt medborgarskap eller skall vi genom utredningar skapa former för deras deltagande i de politiska beslutsprocesserna utan att de behöver skaffa sig svenskt medborgarskap? Utgångspunkten i den socialdemokratiska motionen är att detta förändrade läge leder till att man måste ge dem en möjlighet att delta i de politiska beslutsprocesserna utan att förvärva svenskt medborgarskap.

Det är tydligen något otänkbart inom det borgerliga lägret. Man säger att detta är ointressant, och så talar man om helt andra ting; man menar att det är nödvändigt med ett svenskt medborgarskap. Men varför är det det? Anders Björck gav svaret: Det är naturligt. Det är en argumentation som jag är föga imponerad av. "Det inses lätt . . ." stod det i de fysikböcker vi läste i vår ungdom. Det är väl den argumentationslinjen Anders Björck följer.

När det gäller den kommunala rösträtten är det ingen som påstår att det är naturligt att man först skall ha svenskt medborgarskap. Varför inte det? Vad är den stora skillnaden? Att det finns vissa problem med den rikspolitiska rösträtten är jag den första att erkänna – det har vi skrivit i motion och reservationer, och det tycker jag inte jag behöver upprepa varje gång – men dem vill vi utreda. Om Daniel Tarschys finner vissa skillnader i formuleringarna, så är det av samma skäl som Anders Björck och Daniel Tarschys inte upprepar allt som sades här förra gången. Men det kanske är nödvändigt

Torsdagen den
11 maj 1978

*Rösträtt till riks-
dagsval m. m. för
invandrare*

för att inte Daniel Tarschys skall påstå att det är splittring inom socialdemokratin. Nog är det ett konstigt sätt att argumentera.

Det frågas om det inte i något land finns rösträtt för invandrare utan medborgarskap. De som ställt den frågan vet att så är fallet i Nya Zeeland. Då kommer man att hålla långa föreläsningar om att situationen i Nya Zeeland är så olik situationen i Sverige, bl. a. det att avståndet till Australien är så stort. Men avståndet till öarna i Stilla oceanen är inte så stort, och det är väsentligen därifrån Nya Zeeland fått sina invandrare, vilka alltså erhållit rösträtt vid riksdagsval. Vid de samtal som jag har haft med politiker och statsvetare i Nya Zeeland har det inte framkommit någonting som visar att detta haft några ogynnsamma verkningar. Inte ens de som förlorade valet ansåg det.

Det finns emellertid två ting till.

I vår motion har vi tagit upp frågan om att underlätta invandrarnas deltagande i de politiska beslutprocesserna på annat sätt än genom att de får rösträtt. Det är naturligtvis mycket väsentligt att vi kan underlätta deras deltagande. De har det helt naturligt besvärligt, eftersom de kommit till ett nytt land. Mot det bör man alltså göra något från det svenska samhällets sida.

När det gäller frågan om utfallet 1976 är vi väl alla glada över att deltagandet i valet från invandrarnas sida var så stort. Men det finns ju anledning att studera detta. Även om det pågår fem undersökningar som kommer att redovisa sitt material, begriper jag inte varför man är så rädd att tillsätta en parlamentarisk utredning, där vi parlamentariker deltar och får en inblick i det hela och eventuellt kan komplettera de undersökningar som gjorts.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Hilding Johansson önskade ett belägg för mitt påstående att den socialdemokratiska opinionen förefaller splittrad. Det skall jag givetvis omedelbart ge. Jag grundade mitt påstående på observationen av en klar skillnad mellan motionen av herr Palme m. fl. och det anförande som Hilding Johansson här höll. I motionen av Olof Palme, Erik Adamsson, Ingemund Bengtsson, Ingvar Carlsson, Hans Gustafsson, Bengt Gustavsson, Lilly Hansson, Lena Hjelm-Wallén, Paul Jansson, Göran Karlsson, Valter Kristenson, Anna Lisa Lewén-Eliasson, Essen Lindahl, Lisa Mattson, Thage Peterson, Anna-Greta Skantz och Ingvar Svanberg – jag läser upp namnen, eftersom Hilding Johansson ville ha en kartläggning av opinionen – ställs bara frågan om det möjligtvis är tänkbart att utvidga rösträtten till att omfatta den grupp av invandrare som vi här talar om. Men i Hilding Johanssons anförande förekom en övertygad plädering för att rösträtten borde utvidgas. Det är alltså en alldeles klar skillnad.

Det var enbart på den grunden som jag tyckte att det föreföll som om det råder någon osäkerhet inom socialdemokratin om vad man egentligen önskar. Det var inte alls avsikten att insinuera någonting eller att på något sätt uttala mig nedsättande om socialdemokratin. Varje parti har anledning att fundera allvarligt på en fråga av den här typen. Men jag tillät mig att föreslå att socialdemokraterna borde försöka komma till en klar uppfattning i sakfrågan

innan de begär att det tillsätts en statlig utredning. Vi har en klar uppfattning i sakfrågan. Vi anser att det är bra att invandrarna tar del i det politiska livet och att det är bra att de får rösträtt. Men vi anser att det är naturligt att vi här liksom man gjort i alla andra länder i världen låter det ske genom att de vinner medborgarskap. Vi vill medverka till att invandrarna snabbare skall kunna vinna medborgarskap för att nå det målet.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden är alldeles klar. Folkpartiet vill inte ge rösträtt åt invandrare som inte har förvärvat svenskt medborgarskap. Den saken står klar, och det skall vi komma ihåg.

Jag vill ge rösträtt åt sådana invandrare, och det vill säkert hela den svenska socialdemokratien. Men vi kan ju inte ställa detta krav utan att ha utrett frågan och prövat konsekvenserna i olika riktningar. Sedan må Daniel Tarschys ägna sig åt textanalyser hela kvällen här.

DANIEL TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var på en direkt anmodan från Hilding Johansson som jag ägnade mig åt en kort textanalys. Jag lovar att inte fortsätta med den saken.

Man måste faktiskt inte alltid utreda en fråga innan man tar ställning. Ibland är principfrågan så klar att ett parti först kan ta ställning och därefter tillsätta en utredning för att undersöka de praktiska problemen. Det har socialdemokraterna i detta fall inte gjort.

Om man går till socialdemokratins långa och glansfulla historia, finner man att socialdemokraterna, innan de förde fram krav på åtta timmars arbetsdag, på allmän rösträtt och på en mängd andra stora reformer, inte först begärde en utredning och sedan kom fram till en klar ståndpunkt. De valde faktiskt den motsatta vägen.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Intar man en så negativ ståndpunkt i denna fråga som folkpartiet gör, behöver man inte företa några utredningar. Folkpartiets nej kräver inga utredningar. Men formerna för hur invandrarna skall kunna få rösträtt till riksdagen och valbarhet kräver en utredning, innan riksdagen kan fatta beslut.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! När Hilding Johansson befinner sig i den situationen i kammaren att hans argumentation är svag – och dess värre gör han det ofta – brukar han tillgripa metoden att tala om att hans motståndare är insinuanta och elaka. Det är numera ett vanligt inslag i kammarens debatter, så jag skall inte ägna mycken tid åt detta.

Vad det nu handlar om är följande. De borgerliga partierna har sagt att de vill underlätta för invandrare som inte har svenskt medborgarskap att så snart som möjligt få detta. På senare år har också genomförts värdefulla reformer.

*Rösträtt till riks-
dagsval m. m. för
invandrare*

Vi har varit beredda att diskutera kvalifikationstider, procedurförfarande och annat. Men se det vill inte Hilding Johansson vara med på, utan här skall invandrare ha rösträtt om de har hamnat i detta land – och det förmodligen relativt snabbt. Jag har ännu inte hört något förslag om kvalifikationstiden för detta. Men den kan inte gärna vara kortare än den kvalifikationstid som Hilding Johanssons eget parti satt upp för invandrarnas rösträtt i kommunala val, nämligen tre år, alltså ett helt år längre kvalifikationstid än som i dag gäller om en nordbo vill bli svensk medborgare. Jag tycker att man här har kommit ganska långt, och vi kan diskutera detta ytterligare.

Arbetsmarknadsproblemen, som det talats om här, löses inte på detta sätt. Ingen är väl så naiv att han tror det.

Se ri på världen omkring oss, får vi liksom förra gången höra exemplet Nya Zeeland. Ja, det är så långt bort från Sverige man kan komma bokstavligt talat. Förhållandena på Nya Zeeland är inte riktigt tillämpliga här. Ursprunget till att man på Nya Zeeland har detta system är att landet tillhör det brittiska samväldet, där det funnits en speciell praxis, en praxis som man har gått ifrån i andra länder som tillhört brittiska samväldet. Systemet gäller nu bara på Nya Zeeland.

Länderna runt omkring oss ger emellertid inte invandrarna någon invandrarerösträtt i riksdagsval. Det har inte Hilding Johanssons partikamrater i Västtyskland eller Norge eller vilket land vi nu skall ta till kommit på – inte heller Karl Hallgrens partivänner i länderna bakom järnridån.

Jag måste ju säga: Om det här nu är en så väsentlig fråga, varför har man då från socialdemokratiskt håll inte genomfört reformen tidigare? Ni har ju haft makten i 44 år. Då säger man: Ja, men situationen nu är besvärlig, för vi har så väldigt många invandrare. Detta stämmer inte. Det var faktiskt fler invandrare i Sverige för ett par år sedan. Antalet har gått upp och ned med konjunkturerna, beroende på de ekonomiska svängningarna.

Varför drev inte den gamla regeringen igenom det här under 50-, 60- eller 70-talen? Varför fick vi den första partimotionen från socialdemokratiskt håll först efter regimskiftet? Tidigare kunde ni ju ha gått fram med en proposition och då fått igenom förslaget. Det tyder naturligtvis på, herr talman, att här finns allvarliga problem, och det hedrar herr Johansson att han har erkänt att det här är besvärligt och att beslut inte kan fattas utan vidare.

Men här finns också principiella invändningar, och har man som herr Tarschys sade den principiella uppfattningen att socialdemokraterna anvisar en felaktig väg att gå, då finns det inte anledning att tillsätta en parlamentarisk utredning på det sätt som yrkas.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte när riksdagen beslöt upphöja Anders Björck till en överdomare när det gäller styrkan och bärigheten i de argument vi för fram. I varje fall har jag inte deltagit i något sådant beslut.

När det sedan gäller anklagelser mot socialdemokratin för att inte ha fört fram detta förslag under 44 år är det tydligen så att min pedagogiska förmåga är ytterst begränsad. Jag har inte lyckats klargöra, trots debatten i fjol och

debatten i år, att situationen väsentligt har förändrats under de senaste åren med det mycket stora antalet invandrare, med den internationalisering av arbetsmarknaden som ägt rum och med den starka tendens som träder fram, nämligen att vi har invandrare som bor här länge och som arbetar här men som inte vill skaffa sig svenskt medborgarskap. För mig har det dessutom varit naturligt att börja med den kommunala rösträtten.

Att vårt förslag inte kunde ta formen av en proposition vet Anders Björck lika väl som alla andra här i kammaren. När vi fick utfallet av 1976 års kommunalval, i vilket första gången invandrare utan medborgarskap fick delta, satt ju socialdemokratin inte längre i regeringsställning. Hade socialdemokratin gjort det, då hade den kunnat sätta till en utredning utan att vare sig lägga fram propositioner eller väcka motioner. Det är det enkla förhållandet.

Förhållandena i Nya Zeeland diskuterade Anders Björck och jag ganska utförligt förra gången. Anders Björck har hänvisat till föregående protokoll, och jag kanske får göra det också. Jag vill emellertid påpeka ett väsentligt fel när Anders Björck låter förstå att Nya Zeeland ligger så långt bort från Sverige. I den svenska debatten brukar man framställa Nya Zeeland som ett land som liknar vårt när det gäller typ av demokrati.

I denna demokrati har man alltså utsträckt rösträtten till personer som icke är brittiska medborgare. Det är det intressanta att detta förhållande *inte* är en följd av att landet tillhör det brittiska samväldet. Personer som kommer från områden som icke ingår i samväldet får rätt att delta i riksdagsvalen utan att vara medborgare. Det är värt att uppmärksamma.

Sedan är det rätt att det inte i närheten finns detta system. Men varför skall vi inte få utreda det här i Sverige?

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det är inte invandrarnas problem på arbetsmarknaden som motionärerna syftar till att lösa, säger Anders Björck. Det ligger andra syften bakom kraven på rösträtt till riksdagsvalen, säger han också, med stor mystik i stämman. Så vill han då ha fram att det kanske är andra politiska aktioner bakom. Anders Björck skall få möjlighet att också ta ställning till direkta konkreta krav om förbättringar för invandrarna på arbetsmarknaden något senare i denna kammare. Det kommer nämligen att behandlas en hel rad väsentliga krav på förbättringar, exempelvis ändring av lagen om svenskundervisning och översättning av arbetarskyddsstyrelsens skyddsanvisningar till de vanligare invandrarpråken. De skall bli intressant att se – och jag skall nogsnamt följa – hur Anders Björck röstar då.

Jag måste också säga att det kanske ligger andra politiska värderingar bakom borgarpartiernas ställningstagande här än att slå vakt om att medborgarskapets innehåll inte skall urholkas. Det är kanske så att man har klart för sig att de stora invandrargrupper som finns i landet i dag till större delen stöder arbetarklassen. Därför vill man med alla till buds stående medel förvägra dem att delta med mindre än att de blir svenska medborgare. Man skall således tvinga dem att bli svenska medborgare. Först därefter skall de

Rösträtt till riksdagsval m. m. för invandrare

kunna delta i riksdagsval. På så sätt utestänger man ju i vart fall en viss tid stora grupper som kommer från Latinamerika och naturligtvis inte har samma politiska hemvist som Anders Björck.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Får jag bara mycket kort säga att det här inte är fråga om att tvinga någon att bli svensk medborgare. Vi erbjuder dessa människor att efter en mycket kort kvalifikationstid och en relativt enkel procedur bli svenska medborgare. Det tycker jag är en generös inställning, och den skall vi slå vakt om.

Sedan tror jag inte herr Hallgren har så mycket att komma med när det gäller invandrarnas situation i vissa andra länder. Det är ju så beträffande de länder där herr Hallgren har sin ideologiska hemvist att dit vandrar man inte in – där vandrar man ut.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen av Hilding Johansson m. fl. samt 3:o motionen nr 648 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hilding Johansson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Karl Hallgren begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 anta reservationen av Hilding Johansson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 648 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163
Nej – 14
Avstår – 111

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 41 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150
Nej - 139

§ 17 Avskaffande av spärregler vid val till riksdag och landsting, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:42 med anledning av motion om avskaffande av spärregler vid val till riksdag och landsting, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:403 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade hos regeringen hemställa om en utredning rörande slopande av gällande system med spärrar vid val till riksdag och landsting och översyn av valsystemet i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:403.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Systemet med utjämningsmandat vid val till riksdagen undanröjde orättvisorna i fråga om mandatfördelningen partierna emellan. Införandet av detta system innebar därmed ett viktigt steg mot en rättvisare valordning.

Men där hejdade man sig. I stället för att fullfölja det påbörjade arbetet och tillerkänna varje i val avlämnad röst lika värde införde man den spärregel som ställer partier med en väljarandel under 4 % utanför parlamentet.

Vänsterpartiet kommunisterna har alltsedan det nya valsysteemets införande påtalat spärregelns odemokratiska effekt. Med 5,4 milj. väljare, som deltog i det senaste riksdagsvalet, kan ett parti samla betydligt över 200 000 väljare utan att bli representerat i riksdagen. Om flera partier samtidigt skulle komma i närheten av men inte nå upp till 4 % så blir antalet orepresenterade väljare ännu större. Ett sådant system kan givetvis inte sägas främja en strävan att alla skall rösta efter sin övertygelse. Med sin valsedel ger väljaren stöd för en inriktning av politiken som hon eller han vill se företrädd i parlamentet. Med spärrsystemet motverkas väljarnas rätt att uppnå detta.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Avskaffande av
spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

Torsdagen den
11 maj 1978

*Avskaffande av
spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

Detta system har nu tillämpats i tre val. Konstitutionsutskottet hävdar, genom att återge skrivningen i fjolårets betänkande i denna fråga, att vunna erfarenheter befäster fördelarna med valmetoden. Jag skulle kunna vara lika rationell som utskottet och till protokollet läsa in vad Nils Berndtson på vpk-gruppens vägnar i fjol hade att säga som kommentar till utskottsbetänkandet. Men jag skall nöja mig med att upprepa den fråga han ställde: Vilka är de erfarenheter som utskottet har gjort? Och jag vill fortsätta med ett par frågor till: Har inte också konstitutionsutskottet gjort den erfarenheten att antalet röstande har ökat sedan systemet infördes? Har i så fall inte konstitutionsutskottet funnit att upp till 4 % av väljarna motsvarar ett ständigt stigande antal röstande?

För vpk:s del har vi i erfarenheterna från de tre valen funnit stöd för kravet på en prövning av systemets effekter. Men konstitutionsutskottet tycks leva i den bästa av världar – där behöver inte valsystelet diskuteras, åtminstone inte i det här avseendet. Det som från början var resultatet av en kompromiss framställs nu som något okränkbart. Konsekvenserna må bli vilka som helst. Spärssystemet skall finnas och det exakt i den form som det en gång infördes. Nog verkar det, herr talman, en smula tjurskalligt, om man får använda ett så vanvördigt uttryck om riksdagens konstitutionsutskott.

I 1976 års val tillämpades systemet med spärrar och utjämningsmandat även i landstingsval. Här har spärren satts lägre – vid 3 % – men effekten blir likartad den vid riksdagsval. Varje rösts lika värde motverkas. Vpk vill därför ha en översyn också av systemet för val till landsting. En sådan kan ske i en särskild utredning eller genom att den kommitté som tillsatts för översyn av vallagen får tilläggsdirektiv. Översynen bör också gälla den kretsindelning som tillämpas vid val i primärkommunerna, som ofta kan innebära en högre spärr än i riksdags- och landstingsval trots att där inte förekommer vare sig utjämningsmandat eller procentspärr.

Från den här talarstolen hör man ofta uttrycket "ingenting är så bra att det inte kan göras bättre". Det vore välgörande om även konstitutionsutskottet anammade denna sanning och åtminstone accepterade en diskussion om det gällande valsystelet.

För vpk:s del är inställningen till spärssystem klar. Men är inte de partier som är för spärrar nu mogna att åtminstone diskutera frågorna: Är just fyraprocentssatsen den lämpliga? Skulle inte en eventuell spärr ändå kunna kombineras med avtrappningsregler som minskar de tröskeffekter som ju obestriddligen finns?

Herr talman! Farligare än så är inte vpk-yrkandet i motinen 403, som jag yrkar bifall till. I dag förväntar jag mig inte någon sensationell anslutning till det yrkandet. Men det kanske kommer en dag, då jag kan lyssna med samma igenkännande som jag nyss gjorde till argumentet från socialdemokratiskt håll: De borgerliga kunde ha intagit en mindre sluten hållning till förslag om utredning. Ungefär så noterade jag nämligen att Hilding Johansson sade i den debatt vi nyss har slutfört.

När det gäller frågan om spärregler och kravet om en översyn av valsystelet kunde hela konstitutionsutskottet inta en mindre sluten håll-

ning.

Herr talman! Jag yrkar, som sagt, bifall till vpk:s yrkande i motionen 403.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Som framgick av Eivor Marklunds anförande är den fråga som vi nu behandlar inte ny. Vi hade den uppe till behandling senast den 16 februari 1977 på grundval bl. a. av en vpk-motion som såg ungefär likadan ut som den vi nu har att behandla. Ett enhälligt utskott avstyrkte förra året vpk-motionen, och ett enhälligt utskott avstyrker även i år vpk-motionen.

Vid debatten den 16 februari 1977 hade jag tillfälle att ganska utförligt motivera utskottets avstyrkande, och jag skulle kanske ha kunnat nöja mig med att hänvisa till den debatten. Men för att Eivor Marklund inte skall kunna upprepa sitt påstående att vi inte är villiga att diskutera skall jag säga några ord också denna gång, även om jag riskerar att återigen framstå som tjurskallig, för att använda Eivor Marklunds ord. Man skulle kunna använda en synonym till ordet tjurskallighet och kalla det för principfasthet, om man så vill.

I praktiskt taget alla demokratiska länder har man i själva valsystemet på ett eller annat sätt byggt in en spärr mot små partier. Flertalet länder har majoritetsvalsystem, vilket innebär en väldigt hård spärr mot små partier. I en rad länder med proportionella val har man en exklusiv fördelning av mandaten inom valkretsarna. Det hade vi tidigare i vårt land, och regelmässigt innebär också det en hård spärr mot små partier. I en del länder har man försökt att över en viss nivå åstadkomma proportionell rättvisa mellan de partier som deltar i de allmänna valen. Vi tillhör den gruppen. Vi har 4 % som botten spärr. I Danmark har man 2 %, i Västtyskland 5 % och i Israel 1 %.

Det finns också något enstaka exempel på länder som inte har någon spärr alls. Det jag känner till är Holland. Där har man ingen spärr mot småpartier. Men det vanliga är alltså att man har någon typ av spärr. Då kan man fråga sig: Varför har man det? Jo, därför att man hyser omsorg om demokratin och om det parlamentariska systemets funktionsduglighet. Det är nämligen alldeles uppenbart, att om man inte har någon spärr i botten, får man som ett brev på posten en rik flora av partier – inte bara utanför parlamentet utan också i parlamentet.

När KU häromåret hade tillfälle att besöka Holland, fick vi veta att man hade 14 partier representerade i den nedre kammaren. Man hade i alla avseenden ett förfärligt bekymmer med att klara av så många partier i parlamentet, rent organisatoriskt men även politiskt. Vi vet ju hur besvärligt det ofta kan vara att bilda regering i Holland. Vid ett tillfälle fick man hålla på i sex månader, innan man kunde klara av en regeringsbildning efter ett val.

I Israel har jag talat med politiker. Där var de mycket bekymrade över sitt valsystem. De var mycket intresserade för det svenska och hade på grund av partisplittningen planer på att försöka införa något liknande.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Avskaffande av
spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

*Avskaffande av
spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

Nu säger Eivor Marklund: Diskutera åtminstone spärrens höjd. Det kan man naturligtvis göra. Jag har nämnt exempel: i Danmark ligger spärren vid 2 %, i Västtyskland vid 5 %, och vi har bestämt oss för 4 %. Men låt oss ta exemplet med en spärr vid 2 %, som man har i Danmark. Vid det senaste folketingsvalet den 15 februari 1977 blev 11 partier representerade i det danska folketinget. Sex av dessa partier hade under 4 % av valmanskåren. Om man inte hade haft någon spärr alls, hade man fått in ännu fler partier i det danska folketinget. Det är alldeles uppenbart att om vi i Sverige ginge ned till 2 % – för att inte tala om ifall vi skulle slopa spärren helt och hållet – skulle vi få en fragmentarisering av partierna i kammaren. Ser vi på den här frågan från arbetsordningssynpunkt, vet vi ju att vi redan har ett ganska stort bekymmer med att åstadkomma en arbetsordning som fungerar på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt.

Enligt min mening finns det alltså många goda skäl för att vid riksdagsmannavalen bibehålla spärren på den nuvarande nivån. Vi har provat den vid flera val och funnit att den fungerar tillfredsställande. Det finns ingen anledning att ändra på den.

Nu var Eivor Marklund inne på tanken att man skulle kunna ha något slags glidande skala, men det innebär i och för sig att man luckrar upp den spärr som man nu har. Det blir ju effekten av ett sådant system.

Jag kan medge att det på en nivå kan finnas anledning att så småningom se över det nuvarande systemet, och det gäller kommunerna. Där har vi ju inga spärrar av det slag som vi tillämpar när det gäller landsting och riksdag. Vi har inte heller några utjämningsmandat. På grund av valkretsindelningen i en del kommuner har spärren, även om vi har höjt det minsta antalet mandat per valkrets, i något fall blivit högre än den spärr som vi har på landstingsnivå och på riksnivå. Det kan naturligtvis diskuteras om det är en logisk ordning. Inom konstitutionsutskottet har vi dock med tanke på att vi bara har erfarenhet från ett enda kommunalval enligt de nya reglerna ansett det vara rimligt att innan vi tänker om eller tänker till på denna punkt se hur de fungerar i ytterligare ett val.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Bertil Fiskesjö säger att den vpk-motion som vi diskuterar nu ser ungefär likadan ut som den vi diskuterade i februari 1977. Ja visst, Bertil Fiskesjö, men också spärrsystemet ser likadant ut, och om inte majoriteten i kammaren stödjer vpk-yrkandet vid voteringen lär det väl se likadant ut vid tiden för 1979 års val. Det är ju därför som vi aktualiserar dessa frågor.

Bertil Fiskesjö anknyter vidare envist frågan om fyraprocentsspärren till spørsmålet om småpartierna. Men fyraprocentsspärren borde ju inte vara intressant bara för småpartier. Även de s. k. fyra stora, de som på grund av andra brister i det demokratiska sinnelaget inte vill ha ett femte parti med i utskottsarbetet, borde ha anledning att åtminstone diskutera effekterna av detta spärrsystem och att tänka sig in i möjliga situationer i det jämviktssläge som råder i svensk politik och som på valnätternas TV-bild dramatiskt

illustreras med en pendel som slår åt än det ena, än det andra hållet. Med en sådan situation kan faktiskt regeringsfrågans avgörande vara beroende av om ett parti samlar 4,1 eller 3,9 % av rösterna.

Vad sedan gäller synonymdiskussionen om tjurskallighet och principfasthet är naturligtvis principfasthet ett finare ord här i kammaren. Men oavsett ordval är det tydligen Bertil Fiskesjö's mening att frågan om spärr mot småpartier är avgörande för om småpartier skall finnas eller inte. Men är det inte litet långsökt att tro att frågan om huruvida partier uppstår har något att göra med rådande valsystem? Vi har redovisat vår inställning till spärrar, men vi är därutöver intresserade av att diskutera var en sådan gräns skall gå. Vi vill t. ex. också dryfta avtrappningsregler, som det ju en gång i världen t. o. m. fanns centerpartister som vågade sig på att åtminstone diskutera – då talade de naturligtvis inte om att en sådan avtrappning skulle innebära att man luckrade upp hela valsystemet, vilket Bertil Fiskesjö nu säger.

Bertil Fiskesjö hänvisar i år liksom han gjorde i den debatt han i fjol förde med Nils Berndtson till Danmark som ett exempel. Jag kan inte hitta ett bättre argument att kommentera detta med än det som också Nils Berndtson använde: Är det då mera demokratiskt att tiotusentals väljare, som det skulle bli fråga om i Danmark, förblir orepresenterade i de parlamentariska sammanhangen?

Beträffande de kommunala valen är tydligen Bertil Fiskesjö beredd att någon gång tänka till, och det får vi då notera som en framgång.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Eivor Marklund frågade om vi inte var villiga att tänka över konsekvenserna av det system som vi nu har och dra slutsatser av dessa. Det är precis vad vi har gjort, och vi har dessutom försökt att tänka över vad som blir konsekvenserna av något annat system och försökt dra slutsatser därav.

Vi kan väl åtminstone diskutera procentsatser, säger Eivor Marklund. Ja, jag gjorde ju det i mitt förra anförande. Jag tog Danmark som exempel. Där har man 2 %, och man har fått elva partier i folketinget, vilket är ett stort bekymmer – det vet alla som har kontakt med danska parlamentariker.

Eivor Marklund säger att valsystemet inte skall vara avgörande för om det uppkommer partier eller inte. Nej, det är det inte heller. Det råder full frihet att bilda partier i vårt land och att slåss om väljarnas gunst. Men frågan är hur stor andel av valmanskåren som skall anses vara rimlig för att ett parti skall kunna göra anspråk på representation i parlamentet.

Jag kan föreställa mig hur besvärligt det skulle vara här i denna kammare, om vi hade elva partier med elva olika reservationer i alla möjliga frågor som man ständigt yrkade bifall till och talade för. Nu vet vi att partier kan uppkomma på annat sätt än genom att bildas direkt ute på fältet; ett parti kan spricka och avsöndra ett nytt parti, men det är en sak för sig.

Frågan om avtrappning kan naturligtvis alltid diskuteras, och hur en sådan avtrappning skulle kunna utformas har ju också analyserats. Men effekten av varje sådant system blir att man tunnar ut den spärr som vi nu har. Avsikten

*Avskaffande av
spärregler vid val
till riksdag och
landsting, m. m.*

med avtrappningen är naturligtvis att den skall ha just den effekten. Om man då, som jag anser att vi gjort, har hamnat ganska rätt i spärfrågan vid riksdagsmannavalen finns det ingen anledning att gå in på ett avtrappnings-system.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Med all respekt för Bertil Fiskesjös tankegångar vill jag säga att jag baserar mitt yrkande på vpk:s motion och den behandling konstitutionsutskottet givit yrkandet i denna. Detta går ut på att en särskild utredning borde se över dessa saker och titta på effekterna av hela det valsysteem som nu gäller, med de procentspärrar och utjämningsmandat som hittills tillämpats vid tre val. Jag och vpk-gruppen är övertygade om att det skulle vara en tillgång för det fortsatta valpolitiska arbetet, om vi finge en sådan översyn av rådande systeem.

BERTIL FISKEJÖ (c):

Herr talman! Det är ju populärt att begära utredningar om allt, och det kan man alltid göra. Men denna sak har analyserats fram och tillbaka i alla möjliga sammanhang. Vi vet hur systemet slår, och vi vet vilka effekterna är. Det är bara en fråga om att bestämma sig. Vill vi ändra fyraprocentsspärren till en tre- eller tvåprocentsspärr kan vi besluta oss för detta, om vi så vill. Men jag vill det inte, ty jag vet redan vilka effekterna blir. Det är ingenting som vi behöver utreda.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 403 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 42 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 403 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 269
Nej – 12
Avstår – 2

§ 18 Information till invandrare inför 1979 års val

Nr 140

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:43 med anledning av motion om information till invandrare inför 1979 års val.

Torsdagen den
11 maj 1978

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:912 av Hilding Johansson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde förslag om information till invandrarna inför 1979 års val.

*Information till
invandrare inför
1979 års val*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:912.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:912 hos regeringen begärde förslag om information till invandrarna inför 1979 års val.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! År 1975 fick vi en ny rösträttsreform för invandrare. Jag tror att vi alla är tämligen ense om att den reformen var av stort värde, inte bara för invandrarna utan för hela det svenska samhället. Reformen var ett led i invandrarernas anpassning, och ca 60 % av de röstberättigade invandrarna deltog också i valet 1976. Det kan man väl säga var ett ganska bra resultat med hänsyn till att det var första gången som de röstade i ett kommunalval!

Att vi uppnådde ett så pass högt valdeltagande bland invandrarna då tror jag berodde på att en omfattande information lämnades till väljarna inför valet. Det var en information som var riktad särskilt till den gruppen. Studieförbund, partier m. fl. gjorde säkerligen fina insatser i detta syfte. Kostnaderna för denna information uppgick till 6–7 miljoner, men jag tycker det var väl använda pengar.

Det finns säkerligen anledning att arbeta för ännu bättre deltagande i kommande val. Vi bör satsa såväl arbete som information och ekonomiska medel för att öka valdeltagandet bland invandrarna. Vi skall inte slå av på informationsverksamheten. Nej, låt oss hellre sikta på att i nästa val försöka nå upp till skall vi säga 80 % deltagande i de här grupperna.

Enligt vår mening finns det anledning att även inför 1979 års val fortsätta informationsverksamheten på bred front, och det bör också ske på ett tidigt stadium. Det är därför vi motionärer har föreslagit att riksdagen av regeringen skall begära förslag till särskild information till invandrarna – och det i god tid före nästa val.

Invandrarverket – som också framhåller att ifrågavarande rösträttsreform blev en stor framgång – pläderar för att sådan informationsverksamhet bör fortsätta i minst samma omfattning som hittills. Invandrarverket vill, säger man, medverka till sådan information, och det kan verket göra om det får tillräckliga ekonomiska medel för det. Verket har i en framställning till regeringen begärt särskilda medel för informationsinsatser riktade till

invandrare inför nästa val. Men regeringen har inte i budgetpropositionen visat att den har för avsikt att föranstalta om någon sådan särskild information.

Vi reservanter anser det däremot vara synnerligen angeläget att verka för att ytterligare öka andelen röstande. Informationsverksamheten bör läggas upp på samma sätt som inför föregående val och vara av minst samma omfattning. Att samhället skulle minska det ekonomiska stödet till dylik verksamhet finner vi vara bristande hänsyn gentemot våra invandrare.

Nu sägs det ifrån regeringens sida att den kommer att i ett regleringsbrev föreskriva att ca 2 milj. kr. får användas för information till invandrare. Dessa medel avser man skall täcka kostnader för sådan information som det nu gäller. Men vi tycker oss märka att den summan ger mycket mindre än vid 1976 års val och knappast kan ha den effekt som informationen hade då. Vidare sägs det att bidrag till invandrarorganisationer för information i anslutning till nästa års val övervägs inom arbetsmarknadsdepartementet men att departementets ställningstagande skall komma längre fram.

Konstitutionsutskottets majoritet säger att frågan om medel för sådan här information f. n. är under handläggning inom regeringskansliet, och utskottet framhåller vidare att viss del, som man säger, av det anslag under andra huvudtiteln som avser kostnader med anledning av allmänna val kommer att kunna disponeras för sådan information som vi motionärer talar om.

Utskottsmajoriteten skriver alltså att viss del kan disponeras, men vi tycker inte det verkar garantera så bra information som vi reservanter vill ha till stånd.

Det faktum att budgetpropositionen inte innehåller någonting om särskild information till invandrare verkar något negativt, tycker vi. Vi anser det vara angeläget att i god tid inför 1979 års val genomföra en bred informationsverksamhet riktad till invandrarna – det bör vara en specialinriktad information till den gruppen. Därför finner vi det otillfredsställande att regeringen ännu inte färdigbehandlat invandrarverkets framställning.

Rösträttsinformation till här berörda grupper borde – tycker jag – helhjärtat stödjas av alla. Jag anser därför att kammaren bör ansluta sig till reservationen, till vilken jag nu avslutningsvis yrkar bifall.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Efter Holger Mossbergs anförande skulle jag vilja påminna om vad det är som vi är överens om och vad det är som vi inte är överens om.

Vi är fullt överens om att det skall ges en omfattande information till invandrarna inför 1979 års val. Det finns anslag för detta redan i årets budget, och regeringen förbereder förslag om ytterligare insatser. Enligt vad utskottet har inhämtat kommer sådana förslag inom några få månader.

Vad vi inte är överens om är vad riksdagen i det läget bör göra. Holger Mossberg menar att riksdagen skall gå fram och tala om för regeringen att här måste det komma ett förslag. Men vi vet ju redan att det kommer ett förslag.

Är det, Holger Mossberg, en rimlig uppgift för Sveriges riksdag att i tid och otid ropa på förslag som redan är på gång? I så fall kan vi naturligtvis gå vidare och kräva alla möjliga insatser som redan förbereds i kanslihuset. Med den insyn som numera finns i regeringsarbetet och med den utmärkta rapportering vi har t. ex. i A-pressen är det en smal sak att ta reda på vad som förbereds i kanslihuset. Är det ändå inte en ganska konstig oppositionspolitik att bara försöka ligga några veckor eller månader före regeringen? Det tycker jag för min del, och jag tror att rätt många instämmer i den bedömningen.

Den förra regeringen ansåg att det var tillräckligt med ett beslut om informationsinsatser hösten före valet. Den nuvarande regeringen tycks vara av samma uppfattning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! Jag medger att vi är ense i vissa stycken, men inte i andra delar. Vi är ense om att medel bör ställas till förfogande, men frågan gäller hur mycket. Och, Daniel Tarschys, som det nu ligger till tycks inte regeringen ämna ge så stora anslag för detta ändamål som inför 1976 års val. Det tycker vi är en i någon mån negativ inställning.

Dessutom gäller det inte, tycker vi, bara en allmän information. Vad vi motionärer och reservanter är ute efter är att man skall ge särskild och specialinriktad information för denna grupp av våra medmänniskor här i landet. Det är väldigt viktigt. Det räcker inte med bara en allmän information. Informationen bör också ges så tidigt som det över huvud taget är möjligt, om vi skall nå – vilket vi väl alla hoppas – ett högre valdeltagande hos denna grupp än i 1976 års val.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag föreslår för min del att vi väntar med att diskutera regeringens förslag tills det har framlagts. Då kan diskussionen kanske föras mot bakgrund av ett klarare sakunderlag.

Vad gäller informationen till invandrarna vill jag bara tillfoga att det faktiskt i årets budget finns upptaget ett anslag på 1 milj. kr. för projektbidrag liksom anslag till invandrarnas organisationer. Det finns alltså redan i årets budget vissa medel anslagna, och regeringen har aviserat att ytterligare medel kommer att anslås.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hilding Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Holger Mossberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 43 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Holger Mossberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144

Nej - 137

§ 19 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1977/78:29 med anledning av i propositionen 1977/78:100 framlagt förslag om anslag för budgetåret 1978/79 till riksdagens revisorer m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Vissa hyresfrågor

Föredrogs lagutskottets betänkande 1977/78:27 med anledning av motioner om vissa hyresfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:673 av Tore Claeson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde att hyresrättsutredningen gavs tilläggsdirektiv i enlighet med vad som föreslagits i motionen, innebärande att hyresrättsutredningens uppdrag vidgades till att avse även en skyndsam översyn av gällande regler och framläggande av förslag till lagändringar som erfordrades för att förstärka hyresgästernas besittningsskydd och inflytande beträffande gemensamma lokaler och boendemiljön, samt

1977/78:996 av Tore Claeson (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att 67 § skulle utgå ur 12 kap. jordabalken (hyreslagen).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande besittningsskydd till gemensamhetsanordningar med anledning av motionen 1977/78:673 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört angående utredning på området.

2. beträffande kollektivavtal om hyresförhållanden avslå motionen 1977/78:996.

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! De vpk-motioner som behandlas i betänkandet berör två mycket viktiga frågor som gäller hyresgästernas besittningsskydd och inflytande.

Den ena motionen tar upp problemet med hyresgästernas dåliga besittningsskydd och inflytande över gemensamma lokaler och andra gemensamma delar av bostadsmiljön. I den motionen krävs med utgångspunkt i erfarenheter från de sista kollektivhusen i landet ändringar i hyreslagstiftningen, i syfte att stärka hyresgästernas ställning.

Den andra motionen gäller kvarboenderätten för hyresgäster med tjänstebostäder och fastighetskötarbostäder, där hyresgästerna tvingas att flytta om anställningsförhållande upphör, och de undantag som görs i hyreslagen, enligt vilka kollektivavtal på arbetsmarknaden kan sätta ur kraft grundläggande trygghetsbestämmelser.

I den sistnämnda motionen, nr 996, avses givetvis att *stärka* tjänstebostadshyresgästernas besittningsskydd och inte, som man kan få intryck av då man tar del av remissutlåtandena, att försämma kvarboenderätten. Den lagbestämmelse som vi föreslår skall upphöra att gälla lämnar full avtalsfrihet att sätta ur kraft grundläggande trygghetsbestämmelser och strider enligt min uppfattning mot den grundläggande tanken i hyreslagstiftningen. Jag kan inte finna att ett borttagande av 67 § i hyreslagen skulle försämma för några hyresgäster eller förhindra avtal som kan ge förmåner för hyresgäster som har s. k. tjänstebostad.

Att olika arbetsgivarförbund i sina remissyttranden mycket starkt betonat fördelen med denna bestämmelse och anser att den fyller en viktig funktion är ju inte ägnat att förvåna. Inte heller att Fastighetsägareförbundet vill ha bestämmelsen kvar. Man har bl. a. framhållit svårigheten att erhålla fastighetsskötare om man inte kan "locka" med en bostad.

Vad som är mera förvånande är att LO och Hyresgästernas riksförbund, som också yttrat sig, tydligen inte har upptäckt att vad motionen ytterst syftar till är att få bort hela tjänstebostadssystemet.

LO understryker i sitt yttrande att så länge systemet med tjänstebostäder förekommer finns det ett fackligt intresse av att förhandla om dessa bostäder. Man gör också sin egen tolkning av vad motionären vill och påstår att motionären vill att de fackliga organisationerna skall ställas utanför möjligheterna att träffa kollektivavtal i frågor som rör tjänstebostäder. Jag upprepar vad jag tidigare sagt, det handlar om ett borttagande av paragrafen som ger möjlighet att bortse från grundläggande trygghetsbestämmelser som tillkommer hyresgäster utan tjänstebostad i fråga om besittningsskydd, bytesrätt, rätt att i vissa fall hyra ut i andra hand, rätt att säga upp för villkorsändring och rätten att överklaga en uppsägning. Det handlar alltså inte om att försämma några hyresgästers rättigheter.

Vad jag bl. a. vänder mig emot är att bestämmelsen ger möjlighet att minska den viktiga tryggheten i boendet för en kategori hyresgäster som har bostaden kopplad till anställningen på visst sätt och där arbetsgivaren också är hyresvärd. Jag anser att grundläggande trygghetsbestämmelser i boendet

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

Vissa hyresfrågor

Vissa hyresfrågor

skall gälla *alla* hyresgäster, oavsett arbetsgivare och hyresvärd, och grundas på hyresförhållandet, inte anställningen. Alla hyresgäster skall oavsett arbetsmarknadssituation eller bostadssituation på den lokala orten ha dessa rättigheter utan undantag.

Jag vänder mig också mot den beskrivning som ges i remissyttranden och betänkandet över vilka hyresgäster/arbetstagare som berörs av en eventuell ändring enligt motionsförslaget. Det är faktiskt inte bara lantarbetare och fastighetsarbetare som berörs – det är också många tusen sjukvårdsanställda och andra anställda hos landsting och kommuner som har tjänstebostäder och sådant innehåll i sina kollektivavtal.

Jag vet av egen mångårig erfarenhet att många hyresgäster uppfattar det som ett problem och att de blivit mycket besvikna över att deras fackförbund slutit avtal med sådan här innebörd. Frågan har också varit föremål för motioner och diskussioner vid flera fackförbundskongresser. Det är inte lönearbetarna/hyresgästerna som begärt bestämmelser som kan försämra deras grundläggande rättigheter i själva boendet. Men det är ett klart arbetsköparintresse att sådana bestämmelser finns.

Utskottet säger i sitt betänkande att utvecklingen varit sådan att arbetstagen/hyresgästen i många fall tillerkänts ett mer långtgående besittningsskydd än vad som följer av hyreslagen. Jag vet inte vad utskottet grundar sitt påstående på. Min erfarenhet säger mig att visst finns det fall då arbetsgivare medgett längre kvarboenderätt – exempelvis för efterlevande maka eller om bostaden inte behövt disponeras av annan hyresgäst – än vad en strikt bedömning enligt hyreslagens *minimibestämmelser* säger. Jag vill understryka att det är fråga om minimibestämmelser. Det finns ingenting som hindrar en hyresnämnd eller bostadsdomstolen att medge ytterligare förlängning eller bättre villkor än de som föreskrivs i hyreslagen. Det framgår f. ö. också klart av de uttalanden som departementschefen gjort, bl. a. i anslutning till hyreslagstiftningens tillkomst. Å andra sidan finns det massor av exempel på hur hyresgäster ansett sig tvingade att stanna kvar på en arbetsplats som han eljest skulle ha lämnat bara därför att hon eller han har tjänstebostad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 996 och till det yrkande i anslutning till motionen som utdelats till kammarens ledamöter, nämligen

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:996 antar följande

Förslag till

Lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrives att 12 kap. 67 § jordabalken skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1978.

Herr talman! Beträffande den andra motion som nu behandlas, nr 673, har vi motionärer med tillfredsställelse konstaterat att lagutskottet tillstyrkt motionsyrkandet. Jag skall därför nu inte ta upp någon sakgranskning av vad som anförts i remissyttranden och i betänkandet i övrigt. Motionen har tillkommit mot bakgrunden av att hyresgästernas rättsliga ställning är svag och att de har mycket litet att säga till om bl. a. då det gäller gemensamma

lokaler och gemensamma delar av bostadsmiljön.

Jag hoppas verkligen att hyresrättsutredningens behandling skall resultera i sådana förslag och sådana ändringar att exempelvis sådana händelser som att hyresgästerna i ett av våra kollektivhus, Hässelby familjehotell, stängs ute från den gemensamhetslokal, matsalen, som de betalt via lägenhetshyrorna under många år inte kommer att upprepas i framtiden. Vi är glada över att utskottet tillstyrkt motionsförslaget och hoppas att resultatet skall bli att hyresgästernas besittningsskydd och inflytande över gemensamma lokaler och över boendemiljön förstärks.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Ett enigt lagutskott har i detta betänkande dels tillstyrkt en vpk-motion, dels avstyrkt en annan vpk-motion, vilket Tore Claeson nyss redovisade.

När det gäller tillstyrkan av en översyn av besittningsrätten till gemensamma lokaler vill jag understryka att det eniga utskottet framhåller att det enligt utskottets mening "torde ligga i både hyresgästernas och hyresvärdarnas intressen att träffa överenskommelser angående gemensamhetsanordningar". Vi förväntar oss att avtalsvägen kommer att utnyttjas, men vi anser likväl att det kan vara angeläget att eventuella behov av lagregler på området närmare ses över. Med hänsyn härtill anser utskottet det lämpligt att hyresrättsutredningen under sitt fortsatta arbete överväger också denna fråga.

Den andra motionen har råkat ut för det oblidla ödet att avstyrkas av alla remissinstanser. Vi har tagit mycket seriöst på behandlingen av båda dessa motioner, och den remissomgång som vi således har tillåtit oss att göra är rätt omfattande.

I 12 kap. jordabalken, den s. k. hyreslagen, finns i 46 § särskilda bestämmelser om besittningsskydd vid hyra av personallägenheter. Detta skydd har formen av tvingande regler men kan dock enligt 67 § upphävas genom kollektivavtal som sluts på central nivå. De synpunkter som remissinstanserna har avgivit till utskottet har övertygat oss om att nuvarande bestämmelser inte i något sammanhang har varit till nackdel för hyresgästerna. Jag förstår herr Claesons känslor, när han finner att bland de instanser som har avstyrkt motionen återfinns även hyresgäströrelsen, från vilken jag vet att han själv har betydande erfarenhet. Men även de stora fackorganisationerna har avstyrkt borttagande av 67 §.

I dag på eftermiddagen har vi genom direktkontakt med såväl Kommunaltjänstemannaförbundet som Kommunalarbetareförbundet – de båda förbund som organiserar sjuksköterskor, undersköterskor och sjukvårdsbiträden m. fl., vilka herr Claeson särskilt har berört i debatten – fått klart för oss att man även där liksom i LO, TCO och SACO/SR inte har någon invändning

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

Vissa hyresfrågor

mot de nuvarande förhållandena. Jag tycker då att det är onödigt att ta upp kammararens tid med att referera de remissutlåtanden som avgivits med anledning av motionen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till lagutskottets hemställan.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare upphålla mig vid den motion som har tillstyrkts av utskottet, och jag skall inte bli särskilt långrandig heller när det gäller den som har avstyrkts. Jag vill bara säga att vi får väl anledning att återkomma till problemet med tjänstebostäder och personalbostäder, för det är alldeles klart att vare sig det är motionen som är för knapphändig i det här avseendet eller det har skett något missförstånd så talar man i remissutlåtandena om litet andra ting än dem som jag har pekat på och som vi vill komma åt med motionen.

Ingen remissinstans har påstått att ett borttagande av 67 § skulle innebära att hyresgästerna i och för sig kom i en sämre ställning då det gäller besittningsskyddet eller de rättigheter som alla hyresgäster har med stöd av bl. a. 46 § hyreslagen och dess olika punkter. Vad jag har velat framhålla särskilt i det här sammanhanget är att ett borttagande av paragrafen i fråga heller inte behöver innebära att det fortsättningsvis blir omöjligt för arbetsmarknadens parter att träffa avtal eller överenskommelser som ger bättre möjligheter än de som återfinns i hyreslagen.

Hela argumentationen mot motionen är upplagd på att förslaget på något sätt skulle försämra besittningsskyddet för hyresgäster som har personalbostad, när det i själva verket är tvärtom. Arbetsmarknadens parter kan även fortsättningsvis träffa överenskommelser som berör också bostäder och man kan på det sättet uppnå förbättringar utöver vad som anges i hyreslagen.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Tore Claeson säger att ingen har påstått att det skall bli sämre, och det är ju väsentligt att det är uppenbart för alla att så inte kommer att bli fallet. Men skillnaden är ändå, herr Claeson, att i sin nuvarande utformning ger 46 § en tvingande regel. Från den måste det göras ett undantag om det skall bli möjligt för de kollektivavtalsslutande parterna att åstadkomma även ett bättre avtal. Jag tror därför att det ligger mycket vikt uppå, som herr Claeson anförde i sitt första anförande, att man på fackförbundskongresser av olika slag försöker övertyga de remissinstanser som nu hundraprocentigt har avstyrkt motionen.

Naturligtvis beklagar vi i utskottet om motionen inte var så fullständig att det var möjligt för oss att direkt räkna ut vad den innebär utöver vad som stod att läsa i den. Herr Claeson har på ett utmärkt sätt nu redovisat dessa ytterligare synpunkter, och jag har ingenting emot att de kommer att övervägas ännu någon gång. Med kännedom om den envishet som man besitter i vpk gissar jag att motionen återkommer i någon form.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag vill bara kvittera det sista i Ivan Svanströms inlägg och säga att vi har den egenskapen vi kommunister att vi fortsätter att slåss för att få bort orättvisor och för att åstadkomma bättre förhållanden för hyresgäster och vanliga löncarbetare, även om våra motioner avslås gång efter annan. Det kommer vi naturligtvis att göra i det här fallet också. Sedan vill jag säga att hela problemet naturligtvis är mycket otillfredsställande. Grundproblemet är att man kopplar ihop arbete och bostad. Det borde vara en angelägenhet för oss alla att söka medverka till att man sårar på dessa saker. En arbetsgivare bör inte kunna utnyttja det förhållandet att han kan ställa bostad till förfogande. Han har nu möjlighet att i olika sammanhang ställa sämre lönemässiga eller andra villkor.

Det kan sägas att vi har så starka fackliga organisationer att de kan bevaka sina medlemmars rättigheter i dessa sammanhang. Det gör de säkert, men det är omöjligt för dem att gå in i detaljer. Om man sluter ett kollektivavtal för en mycket stor grupp löncarbetare, exempelvis sjukvårdspersonalen, är det omöjligt att i sammanhanget förutse alla olika situationer som kan inträffa lokalt och som sammanhänger med arbets- och bostadsförhållanden på den lokala orten. Det finns en rad exempel, som jag bl. a. har träffat på i mitt arbete, där det alldeles uppenbart är till stor nackdel för hyresgästerna/löncarbetarna att ha dessa tjänstebostadsförhållanden och att ha bestämmelserna i sina kollektivavtal. Detta är bakgrunden till att vi tagit upp denna fråga, och vi kommer säkert åter.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Om det sista råder alltså en ömsesidig förvissning. Därmed kan jag begagna denna replik till att säga ytterligare någonting om Tore Claesons och mina erfarenheter på olika områden.

Efter att ha varit verksam i landstingssammanhang i över 30 år har jag även råkat på denna sektor. Det är ingen tvekan om att landstingen i största samförstånd kunnat göra upp med de fackförbund som organiserat landstingens arbetstagare, så att man alltid har haft förnämliga hyreslägenheter att erbjuda de landstingsanställda som i trängda lägen måste flytta med kort varsel från den ena bostadsorten till den andra.

Vi har alltså täckning – i varje fall har jag det personligen – för de ord som utskottets skrivit och som Tore Claeson efterlyste i det första anförandet, nämligen om bakgrunden till påståendet att såvitt känt några olägenheter för arbetstagare som hyrt personalbostäder inte följt med att kollektivavtal har träffats.

Så skriver vi: "Arbetsmarknadens parter och övriga remissinstanser har också enhälligt uttalat att den nuvarande ordningen bör bestå." Vi har dessutom tillagt att "utvecklingen varit sådan att arbetstagaren/hyresgästen i många fall tillerkänts ett mer långtgående besittningsskydd än vad som följer av hyreslagen".

De erfarenheter som jag har i landstingssammanhang har för min personliga del varit orsaken till att jag kunnat skriva under dessa ord.

Torsdagen den
11 maj 1978

Datasaab AB

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag har inte erfarenheter av att sitta i någon sådan delegation i landstingssammanhang som har sysslat med dessa frågor, men jag har förhandlat för hyresgästerna gentemot landsting som hyresvärd, och det är bl. a. detta som jag grundar mina ställningstaganden på.

IVAN SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Erfarenheterna från förhandlingar måste ju röra det som har samband med kollektivavtal. Jag har arbetat på gräsrotsnivå, där vi har försökt tillämpa detta på ett praktiskt sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Tore Claeson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tore Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Tore Claeson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tore Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271

Nej - 12

§ 21 Datasaab AB

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:58 med anledning av propositionen 1977/78:100 i vad avser Datasaab AB jämte motioner.

I propositionen 1977/78:100 bilaga 17 (industridepartementet) hade föreslagits under angivna punkter:

F 18. Utvecklingsbidrag till Datasaab AB (s. 229-231) att riksdagen till Utvecklingsbidrag till Datasaab AB för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 48 750 000 kr.,

F 19. Medelstillskott till Datasaab AB (s. 231) att riksdagen till Medelstillskott till Datasaab AB för budgetåret 1978/79 anvisade ett reservationsanslag av 56 250 000 kr.,

VI:1. Teckning av aktier i Datasaab AB (s. 250) att riksdagen till Teckning av aktier i Datasaab AB för budgetåret 1978/79 anvisade ett investeringsanslag av 75 000 000 kr.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

Datasaab AB

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1977/78:1313 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära förslag till näringspolitiska åtgärder som innebar förstärkning av dataindustrin och en planmässig satsning på den nya mini- och mikrodatorteknologin inom denna industri,

2. hos regeringen begära förslag till uppbyggnad av informationssystem som gav faktaunderlag för samhällsförändringar i folkflertalets intresse.

1977/78:1627 av Sven Andersson i Örebro (fp), vari hemställts att riksdagen skulle anhålla hos regeringen om en snabb branschutredning avseende svensk elektronikindustri, och

1977/78:1640 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde hemställan

6. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om statens inflytande i databolaget,

7. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om databolagets produktionsinriktning.

Utskottet hemställde

1. beträffande statsbidrag till Datasaab AB att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:100 bilaga 17 punkterna F 18, F 19 och VI:1 för budgetåret 1978/79 anvisade

a) till Utvecklingsbidrag till Datasaab AB ett reservationsanslag av 48 750 000 kr.,

b) till Medelstillskott till Datasaab AB ett reservationsanslag av 56 250 000 kr.,

c) till Teckning av aktier i Datasaab AB ett investeringsanslag av 75 000 000 kr.,

2. beträffande statlig majoritet i Datasaab AB:s styrelse att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1640 yrkandet 6,

3. beträffande verksamheten vid Datasaab AB att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1640 yrkandet 7,

4. beträffande dataindustrins organisation och verksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1313 yrkandet 1,

5. beträffande databaserade informationssystem att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1313 yrkandet 2,

6. beträffande utredning om svensk elektronikindustri att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1627 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde.

Följande två reservationer hade avgivits av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Lilly Hansson, Lennart Pettersson, Karl-Erik Häll, Rune Jonsson i Husum och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s):

1. beträffande statlig majoritet i Datasaab AB:s styrelse, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1640 yrkandet 6 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

2. beträffande verksamheten vid Datasaab AB, vari reservanterna ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1640 yrkandet 7 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Lilly Hansson, Lennart Pettersson, Karl-Erik Häll, Rune Jonsson i Husum och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s).

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! De socialdemokratiska motioner som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 58 får ses mot bakgrund av de allmänna riktlinjer för näringspolitiken som vi framlagt i vår partimotion.

Reservationen 1 till betänkandet gäller kravet på att staten bör ha ett avgörande inflytande i Datasaabs styrelse.

Reservationen 2 gäller det socialdemokratiska förslaget att Datasaabs verksamhet även skall omfatta den industrielektronik, främst robotteknik och processtyrning, som tyvärr inte överfördes från Saab-Scania AB i samband med bildandet av det nya bolaget.

Det särskilda yttrande som har fogats till betänkandet är föranlett av att utskottets bifallsyrkande till en snabb branschutredning nu måste ställas mot det av borgarmajoriteten avslagna utredningskravet som förra året restes av oss. Vad som skett är alltså att en helt onödig fördröjning av ett angeläget krav på utredning har inträffat. Det bör nu med skärpa understrykas att utredningen snabbt skall komma till stånd.

När det gäller statens inflytande på databolaget måste det vara rimligt att staten får ett avgörande inflytande i bolagsstyrelsen – inte minst mot bakgrund av statens stora ekonomiska åtaganden i Datasaab.

Det är också så att dataindustrins betydelse för den framtida utvecklingen inom arbetsliv och samhälle kraftigt kommer att öka. Även av detta skäl är det viktigt att staten har ett dominerande ägarinflytande i Datasaab.

Ett statligt inflytande på den viktiga industrielektroniksektorn framstår också som allt väsentligare. Det var därför olyckligt att inte denna sektorn fördes över till Datasaab vid sammanläggningen till det nya bolaget.

Med den omfattande utveckling av datautrustningar som skett under senare tid har denna teknik vunnit starkt steg inom industri, handel, förvaltning, forskningsverksamhet, utbildning, sjukvård, försvar osv.

Hittills är det väl främst inom administrationen som datorerna har fått sin

största utbredning. Administrativ databehandling är numera allmänt tillämpad.

Sannolikt kommer dock en snabb datorisering att ske inom de olika industrigrenarna och även inom kommunikationssektorn. Redan nu används datorer i en rad olika produktionsprocesser, främst inom den s. k. processindustrin, men de har också fått ökad användning inom andra industrigrenar, som den grafiska industrin och bil- och varvsindustrin.

Industrirobotar, numeriskt styrda maskiner, är andra exempel på hur data-tekniken och med den närbesläktad teknik gör insteg i arbetslivet.

Samtidigt som denna teknik nu snabbt vinner insteg i arbetslivet och därmed förändrar arbetsvillkoren, skapar en strukturomvandling inom stora industrisektorer och dessutom innebär ett ökat utlandsberoende, så är tillväxttakten inom de olika elektronikområdena mycket stark. Denna expansiva utveckling omfattar även komponentområdet.

Volymen av elektronikanvändningen och datoriseringen ökar alltså starkt. Men än mer påtaglig är den höga takt produktutvecklingen och produktförnyelsen inom denna bransch uppvisar. Produkternas effektivitet mångdubblas, medan priset t. o. m. sjunker när nya generationer elektronikprodukter kommer fram.

I detta utvecklingsmönster ligger därför av naturliga skäl en oerhörd kraft, men också en fara. Faran ligger dels i att det sker en omvandling av arbetslivet som inte kan kontrolleras, dels i att våra industrier kan bli akterseglade av utländska konkurrenter. Bittra erfarenheter av vad nonchalans inför den tekniska utvecklingen på detta område kan medföra har vi ju bl. a. från den olustiga Facitaffären.

Av näringspolitiska skäl finns det således all anledning för staten att engagera sig och aktivt medverka i utvecklingen av konkurrenskraftiga produkter. Eftersom utvecklingen inom elektronik- och databranscherna går så snabbt, kommer svåra omställningsproblem att uppstå. De första omskolningsproblemen dök upp för flera år sedan. De gällde personal som direkt betjänade datorerna. Följderna av omdaningarna måste mötas med effektiva åtgärder för att lindra verkningarna för de enskilda människorna. Därför hälsar vi nu med tillfredsställelse att utskottet återigen ställer sig bakom kravet på en utredning. Jag hävdar emellertid, med hänvisning till fjolårets beslut, att en sådan utredning redan borde ha varit i arbete.

Vi socialdemokrater vill att ägarinflytandet för staten skall lösas så, att staten erhåller det avgörande inflytandet i Datasaab AB:s styrelse.

Vi socialdemokrater vill att DatasaaBs verksamhet skall utvidgas till att gälla också andra områden, varvid vi pekar på det olyckliga i att industrielektroniken inte överfördes från Saab-Scania AB vid bildandet av Datasaab AB.

Vi anser att utredningen om sysselsättnings- och struktureffekter för data- och elektronikindustrin snarast bör tillsättas.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 vid näringsutskottets betänkande 1977/78:58.

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

Datasaab AB

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Dataindustrin och regeringspropositionen i ämnet är ett typiskt exempel på en vanlig företeelse i en kriskapitalism. Staten bygger upp ett omfattande stöd. Staten ställer sig som garant. Samtidigt underlåter man helt att diskutera vem som skall ha makten, vems intressen det hela skall tjäna, vilken utveckling det skall främja.

Dataindustrin koncentrerar till sig en mängd viktiga och intressanta utvecklings- och maktfrågor. Världens dataindustri styrs väsentligen av multinationella jättar. De är f. ö. verksamma också på det politiska planet. De har militärpolitiska kopplingar. De deltar i konspirationer och är med och störtar regeringar. De utgör också en växande industriell faktor i alla avancerade industrinationers liv. De styr centrala aspekter av den ekonomiska och sociala utvecklingen i allmänhet.

Tre avgörande brister finns när det gäller statens datasamarbete och det datapolitiska läget i Sverige.

För det första finns ingen självständig statlig datapolitik. Därför räcker det inte med att staten bara får ett ökat inflytande. Den skall också ha en politik bakom sig. Det har aldrig i politiska termer diskuterats vad man skall ha dataindustri och datasystem till här i landet. Staten är stödpelaren, men ställer helt upp på den privata industrins villkor. Man har inte ens observerat den frågeställningen att olika grupper i samhället och olika politiska krafter har helt skilda intressen när det gäller vilka linjer dataindustrin konkret skall utvecklas efter och främja i samhället i stort. Det är helt oacceptabelt att sådan kontroll och insyn saknas. Dataindustrin är en politisk angelägenhet i långt högre grad än andra delar av produktion och näringsliv.

För det andra har inga utskottsberäkningar om dataindustrin någonsin rört vid de alternativa utvecklingslinjer som ligger i dataindustrins framtida inriktning. Vad som sker inom dataindustrin kommer i hög grad att verka styrande på näringslivets framtida struktur, och det kommer också i högsta grad att få effekter för arbetsmarknadens omfång och sammansättning.

Det här problemet är inte alls förutsett i regeringens datapolitik. Vilken industriell produktion, vilken teknologi skall dataindustrin i första hand underbygga och stimulera? Skall den frågan lämnas åt Saab och åt finansgrupperna inom storindustrin till vilka Saab är knutet? Viktiga delar av detta område ligger ju, som också påpekats i den socialdemokratiska motionen, utanför avtalet mellan staten och Saab. Kort sagt, vilken typ av framtid, vilken typ av samhällelig struktur bidrar dataindustrins inriktning att styra människorna in i? Den frågan är inte bara helt obesvarad, den har tydligen aldrig blivit ställd i regeringskretsarna och i utskottet.

För det tredje har dataindustrin ett avgörande inflytande på graden och typen av kunskapsinhämtande, information och viktiga typer av forskning, inte minst samhällsforskning. Beroende på vilken inriktning tekniken i denna del har avgörs också vilka typer av system som dataindustrin tar fram och bygger ut.

Två typer av frågor anmäler sig genast. Vad för slags information, vad för slags data skall prioriteras? Skall det vara information som handlar om för de

arbetande människorna centrala och kritiska frågeställningar, eller skall det vara information som är värdefull för det ekonomiska och administrativa etablissemangets önskemål? Dessa frågor förs sedan över till den andra typen av frågeställningar. Vi vet att datasystemen är ett slags redskap för kontroller och för kombinationer av kontrollfaktorer. Vem skall då kontrollera vem? Är det t. ex. först och främst bankerna som skall kontrollera människornas privatförhållanden, är det socialförvaltningarna som skall kontrollera alkoholproblematiker, utslagna eller sjuka, är det företagen som skall kontrollera sina arbetares prestationer? Eller är det de vanliga människorna i samhället som skall ha stöd och information, som skall ha datasystemen som ett redskap för att öka sitt vetande, för att kontrollera samhällsapparaten och för att främja en vetenskap och en forskning i folkflertalets intresse, för att kartlägga samhälleliga problem och missförhållanden?

Ja, det är en politisk fråga, det är en maktfråga. Det är ett val mellan alternativ som i grunden icke låter sig förenas, som står för motstridiga intressen, för skilda typer av klassintressen. Här måste man ta ställning. För vpk är det ställningstagandet självklart.

Jag yrkar bifall till motionen 1313.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar är en följd av riksdagens beslut den 14 december förra året om åtgärder till stöd för en sammanslagning av Stansaab och Datsaasab. Regeringen föreslog under hösten 1977 att ett nytt databolag skulle bildas, gemensamt ägt av staten och Saab-Scania AB. Näringsutskottet fann under sin behandling av ärendet att de samarbetsvillkor som man avtalat om mellan parterna var tillfredsställande, och riksdagen godkände utskottets hemställan på samtliga punkter.

Sålunda innebär de i budgetpropositionen föreslagna insatserna i Datsaasab AB att av riksdagen beslutade åtaganden skall fullföljas.

Åtgärderna är att se som ett stöd till att minska de finansiella hindren för angelägna strukturförändringar. I det korta perspektivet är det fråga om att säkra sysselsättning och utveckling samt att öka förutsättningarna för en vidgad exportförsäljning.

Långsiktigt måste det bli fråga om en anpassning till de förändrade förutsättningar som råder – såväl inom som utom vårt land. Företagens uppgift i en marknadsekonomi är att tillgodose den efterfrågan på varor och tjänster som existerar i verkligheten.

Den främsta avsikten med åtgärderna är emellertid att man från statens sida vill medverka till att det nya databolaget får en sådan ställning att det kan hävda sig på exportmarknaden. Det är inte fråga om att i första hand öka det statliga engagemang på området. Det får inte bli något självändamål med ett ökat statligt ägande av företag. Tvärtom – det finns många principiella invändningar att göra mot sådana strävanden.

Jag vill, i likhet med vad jag anförde i debatten i december, understryka att en av förutsättningarna för en socialt styrd marknadsekonomi är många enheter av växlande storlek som under effektiv konkurrens tillgodoser

kundernas önskemål. En grundläggande princip för näringspolitiken är att upprätthålla och utveckla en sådan här näringsstruktur.

I vissa fall kan fusioner vara försvarbara. Några sådana skäl har jag redan antytt, exempelvis att fusionerna kan syfta till att öka möjligheterna för den svenska företagsamheten att stärka sin ställning på exportmarknaden.

Men på sikt kan en mångfald av fusioner leda till konsekvenser för näringslivets vitalitet, för nyföretagandet och för möjligheterna att tillgodose vitala konsumentintressen.

Det är bl. a. mot den här bakgrunden som näringsutskottet avvisar kraven på förststatligande av dataindustrin som framförs i vpk-motionen 1313. Vid den tidigare behandlingen i december förra året liksom nu avstyrker ett enhälligt utskott vpk:s krav på införande av planhushållning på detta område.

Utskottet erinrar om att man under de två senaste åren på motsvarande sätt avstyrkt liknande motionsförslag. Tillkomsten av Datasaab innebär dessutom att staten har fått den insyn som erfordras för att närmare kunna följa utvecklingen på dataområdet.

Utskottet påpekar vidare att regeringen i budgetpropositionen anger att bidragen till Datasaab skall skapa förutsättningar för ett omfattande utvecklingsarbete inom ett område som är av central betydelse för de svenska företagens konkurrenskraft. Föredragande statsrådet påpekar att det statliga utvecklingsstödet kan förknippas med villkor angående insyn och tillhandahållande av information.

I betänkandet redovisar utskottet dessutom att en forsknings- och utvecklingsverksamhet med användande av datateknik på bl. a. arbetsmiljöområdet pågår inom olika myndigheter och organisationer. Utskottet har därför inte funnit anledning att biträda förslaget om att bygga upp ett särskilt informationssystem, vilket också har begärts i vpk-motionen.

I den socialdemokratiska partimotionen återkommer man nu med förnyade krav på en utökad statlig styrelsrepresentation i det nya dataföretaget. Jag vill därför påminna om att avtalet mellan staten och Saab-Scania bygger på ingående förhandlingar. Enligt vad som inhämtades i anslutning till riksdagens behandling av ärendet förelåg enighet hos alla parter om det avtal som låg till grund för riksdagens beslut. Då liksom nu finner inte utskottet några skäl för att frågan om styrelsrepresentation skall regleras genom generella uttalanden. Lösningarna får sökas med utgångspunkt i förutsättningarna i varje särskilt fall.

Riksdagen har därför godkänt utskottets bedömning i december att samarbetsvillkoren för statens del var godtagbara. Det har sedan dess inte framkommit något som föranleder ett ändrat ställningstagande på den här punkten.

Ytterligare ett krav har reservanterna återkommit med som aktualiserades i samband med principbeslutet i december. Reservanterna begär att Datasaabs produktion skall vidgas till att också innefatta processstyrning och robotteknik, och man föreslår att riksdagen skall uttala sig för detta.

Näringsutskottet vidhåller även på denna punkt sin förut uttalade mening

att databolaget i en uppbyggnadsperiod skall koncentrera sin verksamhet till dataområdet och inte gå in på industrielektronik. Denna begränsning är fortfarande enligt utskottets mening befogad.

Avsikten med statens åtgärder i sammanhanget är att medverka till uppbyggandet av ett *databolag* som har större förutsättningar att hävda sig på exportmarknaden. Inget hindrar en samverkan med andra enheter inom Saab-Scania-företagen i näraliggande frågor, när så kan bli aktuellt. Det erfordras inga statliga propåer om detta. Sådan samverkan kan initieras genom företagens egna initiativ, då så kan bli lämpligt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att riksdagens principbeslut i december vilar på en uppgörelse med flera parter. De berörda parterna – inkluderande personalorganisationerna – har förklarat sig nöjda med uppgörelsen. Skall förändringar av den art som motionärerna har begärt komma till stånd förutsätter detta enligt min mening att nya förhandlingar upptas med allt vad detta innebär. Det finns inte några skäl redovisade i motionerna eller i reservationerna som sakligt kan motivera att avtalet med Saab-Scania skall sägas upp.

Jag ber därför med det anförda, och med hänvisning till den redovisning som utskottet i övrigt har gjort i sitt betänkande, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga att jag tycker det är rätt otillfredsställande att arbetarrörelsen inte har ett klart utmejslat, samlat alternativ till den borgerliga datapolitiken. Jag tror att det hade varit till stor fördel om så varit fallet. Det hade varit någonting att tänka på för framtiden.

Jag känner mig alltid illa berörd när näringsutskottets talesmän som representerar moderata samlingspartiet gentemot oss i vpk, då vi kräver förstatligande av denna nyckelindustri och kräver att den privata storfirman skall lyftas bort från inflytandet i den, triumferande åberopar att de har ett enhälligt utskott bakom sig; de har även arbetarrörelsens representanter i utskottet med sig. Jag kan inte hjälpa att det berör mig illa, och jag hade önskat att det varit annorlunda på den punkten.

Utskottets talesman försökte nu göra en dygd av att han är emot fusioner, som han säger. Han använder det som ett argument mot vpk:s krav på förstatligande av hela dataindustrin. Han måste ju vara medveten om att det är en argumentation som inte håller. Den smakar dubbelmoral, därför att när vi hade den stora bankfusionen för några år sedan och förde diskussion om den, så var moderaterna helhjärtat för en uppslutning kring denna. Tydligt är det bara vissa typer av fusioner – inte privata fusioner – som moderaterna är emot. Privat maktkoncentration har man ingenting emot.

Detta var mera i förbigående en anmärkning till själva argumentationen. Men jag noterar – och jag tror att det är det som man inom hela arbetarrörelsen i fortsättningen tydligt skall minnas – att enbart vi i vpk har ställt de enligt vår uppfattning avgörande frågorna när det gäller dataindustrins politiska roll och

position. Detta är, som jag tidigare nämnde, en maktpolitiskt mera betydelsefull faktor i samhället än kanske någon annan enskild faktor inom näringslivet.

Man måste börja ställa frågorna: Vem skall kontrollera vem? Vilken typ av samhällelig och ekonomisk struktur skall dataindustrin främja? Skall den vara till för att driva på den typ av strukturomvandling som kapitalismen nu håller på med? Skall den vara någonting som ytterligare skall pressa på människorna, tvinga människorna till anpassning efter den utveckling som det nationella och internationella storkapitalet är intresserat av att driva fram? I vems händer skall den vara ett kontrollredskap? Vilken typ av informationsmaterial skall den ta fram? Vems information skall den förbättra? Skall den användas för att ta fram sådan information som kan vara värdefull för att medborgarna skall kunna öka sina kunskaper, sin insyn i och sin kontroll över etablissemangen och maktgrupperna i samhället? Eller skall den bara vara till för att maktgrupperna och etablissemangen – de ekonomiska och de byråkratiska – skall få ytterligare redskap i sin hand för att kartlägga och kontrollera de vanliga människorna?

De frågorna måste vi inom arbetarrörelsen på ett bättre sätt än hittills ta ställning till.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! När Sten Svensson säger att ingenting har hänt som gör det befogat att se över om databolaget bör styras av en bolagsstyrelse och vilken produktionsinriktning det bör ha kan man självfallet åberopa det beslut som riksdagen fattade i höstas. Det är bara ett aber, beslutet var inte enhälligt, utan det fanns en stark opposition mot det, en opposition som välgrundat anförde att bolaget borde ha en bolagsstyrelse med statlig majoritet.

Vidare är problemen så stora inom detta avsnitt av industrin att vi har all anledning att försöka skaffa oss kompetens även på de områden där sådan nu saknas i bolaget. Därför är det i hög grad befogat att bredda bolagets tillverkning.

Jag kan visserligen förstå att Sten Svensson vill hävda att han inte har ändrat uppfattning sedan förra året, men det innebär då att han inte har följt med den utveckling som har skett – en utveckling som allt tydligare pekar på att man måste kunna svara mot konkurrensen från utländska tillverkare och skydda den egna industrin mot konkurrensen på detta område. Detta menar vi att man gör bäst genom att hårt engagera sig i verksamheten. Jag hävdar med största bestämdhet att det finns all anledning för riksdagen att hos regeringen beställa en översyn av Datsaab enligt de krav som vi har fört fram i våra reservationer.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Först vill jag säga till Sivert Andersson att jag representerar utskottet och att utskottet följer ärendet. Utskottet har också i betänkandet redovisat att regeringen på många olika sätt följer utvecklingen i de här frågorna. Ett flertal utredningar har sålunda tillsatts.

Vidare vill jag göra Sivert Andersson uppmärksam på att beslutet om sammanslagningen togs den 13 december. Innan dess – i oktober 1977 – hade riksdagen uttalat sig för en bred kartläggning av datateknikens effekter på arbetsliv och sysselsättning etc. Detta skedde alltså innan beslutet fattades.

Nu har vi i utskottet erfarit att man inom regeringskansliet överväger att tillsätta utredningen. Vi är alltså klart medvetna om att verksamheten följs, och det blir ytterligare möjligheter att återkomma i ärendet när utredningsresultatet föreligger. På den punkten har ju inte Sivert Andersson reserverat sig i utskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sivert Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 58 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sivert Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 146
Nej – 138

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sivert Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 58 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sivert Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 146
Nej - 138

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1313 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 58 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1313 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 12

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1313 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 58 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1313 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 13

§ 22 Anmälades och bordlades

Motioner

1977/78:1969 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg*

1977/78:1970 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1971 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1972 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1973 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1974 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1975 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1978/79, m. m. (kompletteringsproposition)

1977/78:1976 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

med anledning av propositionen 1977/78:177 om viss ändring i sjukvårdslagen (1962:242) och överenskommelser om karolinska sjukhuset. m. m.

1977/78:1977 av *Olof Palme m. fl.*

1977/78:1978 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:187 om avskaffande av den allmänna arbetsgivaravgiften

§ 23 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställes

den 11 maj

1977/78:459 av *Georg Åberg* (fp) till kommunikationsministern om indragningen av bemanningen vid Måseskärs fyr:

I samband med en naturlig reaktion mot sjöfartsverkets beslut att dra in bemanningen vid Måseskärs fyr gjorde generaldirektören i sjöfartsverket ett uttalande enligt vilket man inom verket överväger att upprätta någon form av observationsstationer för att motverka det negativa resultatet av att det mänskliga "vakande ögat" nu försvinner vid samtliga fyrplatser på västkusten. Nämnda indragning motiveras ju, nu liksom tidigare, med att ekonomiska vinster skall kunna göras.

Med anledning härav anhåller jag om att till kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Vill kommunikationsministern närmare redogöra för vilka planer som föreligger på att eliminera de negativa effekterna av att bemanningen på

*Meddelande om
frågor*

*Meddelande om
frågor*

Måseskär dras in och vilka ekonomiska besparingar som kan göras om nuvarande bemanning ersätts av observationsstationer samt vilka kontakter sjöfartsverket avser hålla med exempelvis Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutna vid eventuella diskussioner i frågan?

1977/78:460 av *Helge Hagberg* (s) till statsrådet Britt Mogård om försöksverksamhet i Örebro län med betygsfri intagning till gymnasieskolan:

Den 9 februari 1978 avslog regeringen en framställning från intagningsnämnderna och länskolnämnden i Örebro om betygsfri intagning till gymnasieskolan. I ett frågesvar i riksdagen den 14 februari 1978 uppgav statsrådet Mogård att frågan skulle kunna prövas ånyo av regeringen, om gymnasieutredningen skulle finna försöksverksamheten angelägen. Den 15 mars 1978 hemställde gymnasieutredningen att regeringen skulle medge försöksverksamheten. Regeringen har dock ännu inte lämnat något besked. Om försöksverksamheten skall kunna påbörjas i höst, är det hög tid att regeringen fattar beslut i frågan. Jag vill därför till statsrådet Mogård rikta följande fråga:

När kommer beslut att fattas om försöksverksamhet med betygsfri intagning till gymnasieskolan i Örebro län?

1977/78:461 av *Gunnel Jonäng* (c) till statsrådet Britt Mogård om en övre åldersgräns för rätt att utföra skolskjutsar:

Någon övre åldersgräns finns inte när det gäller framförande av motorfordon och följaktligen inte heller när det gäller skolskjutsning. Det är förståeligt att föräldrar känner oro, om personer i mycket hög ålder har hand om skolskjutsningen.

Anser statsrådet Mogård det lämpligt, med hänsyn till elevernas säkerhet, att personer i mycket hög ålder har hand om skolskjutsningar?

1977/78:462 av *Gunnel Jonäng* (c) till kommunikationsministern om SJ:s verksamhet i Bollnäs:

Vid SJ i Bollnäs har under årens lopp skett en decimering av verksamheten. Detta gäller framför allt SJ-verkstaden. De nu aktuella planerna på godshandteringen kan också innebära inskränkningar.

Stark irritation råder också bland lokpersonalen i Bollnäs över SJ:s trafikavdelnings beslut att flytta arbetsledningen för hundratalet lokförare i Bollnäs till Söderhamn.

Är kommunikationsministern beredd att vidta åtgärder för att motverka ytterligare decimering av SJ:s verksamhet i Bollnäs och för att medverka till att arbetsledningen stannar kvar i Bollnäs enligt personalens önskemål?

1977/78:463 av *Mats Hellström* (s) till utrikesministern om ett regeringsuttalande med anledning av sydafrikanskt militärt angrepp på Angola:

Sydafrikanska militära styrkor angrep Angola genom bombning och luftlandsättning av fallskärms soldater under den första veckan i maj och dödade minst 500 namibiska flyktingar i läger i Cunene- och Huilaprovinserna i Angola.

Med anledning härav ber jag att få ställa följande frågor:

På vilket sätt avser regeringen att ge till känna sitt fördömande av Sydafrikas aggression mot Angola och massakern av Namibiaflyktingar i Angola i början av maj?

På vilket sätt avser regeringen tillmötesgå det akuta och stora hjälpbehov som Sydafrikas terroraktioner förorsakar såväl SWAPO som flyktingarna och Angola?

1977/78:464 av *Ella Johnsson* (c) till socialministern om ökad rättssäkerhet för barn i vårdnadsärenden:

Det är allmänt känt att ett inte obetydligt antal barn varje år utsätts för misshandel eller vanvård. I flera fall ingriper sociala centralnämnden och omhändertar barn för placering i fosterhem efter sedvanlig utredning. En del föräldrar använder sig givetvis av sin rättighet att överklaga nämndens beslut hos länsrätten.

Då inträffar emellanåt den situationen att länsrätten upphäver nämndens beslut, och detta trots att läkarintyg otvetydigt säger att det är fråga om misshandel. Barnet lämnas då omedelbart tillbaka till föräldrarna.

Det händer även att kammarrätt och hovrätt fattar beslut som får till följd att barnet ytterligare flyttas mellan föräldrahem och fosterhem. Detta faktum, att domstolar upphäver sociala myndigheters beslut, innebär ökat både fysiskt och psykiskt lidande och skapar otrygghet för barnet. Man kan alltså konstatera att det inte finns någon garanterad rättssäkerhet för barn.

Med anledning av det anförda vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Är socialministern villig att vidta de åtgärder som krävs för att barn i nämnda situation skall kunna garanteras rättssäkerhet?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 17.38.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 140

Torsdagen den
11 maj 1978

*Meddelande om
frågor*